

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ
STREDISKO
PRE ĽUDSKÉ PRÁVA

Právo na vzdelanie

Vyhodnotenie podľa indikátorov
ľudských práv za rok 2020

Právo na vzdelanie

Vyhodnotenie podľa indikátorov ľudských práv za rok 2020

Názov: Právo na vzdelanie. Vyhodnotenie podľa indikátorov ľudských práv za rok 2020

Vydalo: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Bratislava, 2021

Autorky: Mgr. Anna Máriássyová, Mgr. Michaela Ujházyová, PhD.

Štatistické analýzy: Mgr. Zuzana Juščáková, PhD.

Odborné recenzie: PhDr. Dagmar Horná, PhD., Mgr. Michal Rehúš, PhD.

Grafické spracovanie: Mgr. Kamila Černáková

ISBN:

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

Obsah

Zoznam skratiek.....	5
Úvod	6
1. Metodológia	7
1.1 Indikátory ľudských práv	7
1.2 Sledované oblasti pre právo na vzdelanie.....	9
1.2.1 Dostupnosť a prístupnosť výchovy a vzdelávania v materských školách a na základných a stredných školách	13
1.2.2 Kvalita, prijateľnosť a prispôsobivosť vzdelávania v materských školách a na základných a stredných školách	16
1.3 Výber indikátorov pre právo na vzdelanie v SR.....	18
2. Vyhodnotenie indikátorov.....	27
2.1 Štrukturálne indikátory	27
2.2 Dostupnosť a prístupnosť výchovy a vzdelávania v materských školách a na základných školách.....	29
Procesné indikátory.....	29
Dopadové indikátory	44
2.3 Dostupnosť a prístupnosť vzdelávania na stredných školách	47
Procesné indikátory.....	47
Dopadové indikátory	55
2.4 Kvalita, prijateľnosť a prispôsobivosť vzdelávania v materských školách a na základných a stredných školách	57
Procesné indikátory.....	57
Dopadové indikátory	64
3 Zhrnutie	68
3.1 Hlavné zistenia	68
Všeobecné zistenia v oblasti dostupnosti a prístupnosti škôl.....	68
Všeobecné zistenia v oblasti prijateľnosti a prispôsobivosti vzdelávania	70
Národnostné menšiny a uplatňovanie práva na vzdelanie	70
Zdravotné znevýhodnenie a uplatňovanie práva na vzdelanie	71
Sociálne znevýhodnené prostredie a uplatňovanie práva na vzdelanie	73
Iné ohrozené skupiny žiakov a žiačok.....	74
Vzdelávanie k ľudským právam a globálnemu občianstvu.....	74
3.2 Záver.....	75
Zoznam grafov a tabuliek	77
Zoznam bibliografických odkazov a zdrojov dát.....	78
Príloha 1 Metadátové hárky	82
Príloha 1a Štrukturálne indikátory	82

Príloha 1b Procesné indikátory	85
Príloha 1c Dopadové indikátory	101

Zoznam skratiek

Antidiskriminačný zákon – Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov

CEDAW – Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien

CVTI SR – Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky

ESF – Európsky sociálny fond

ESLP – Európsky súd pre ľudské práva

EŠIF – európske štrukturálne a investičné fondy

HRI – indikátory ľudských práv

ISCED - Medzinárodné štandardné členenie vzdelávania (The International Standard Classification of Education)

ICESCR – Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach

KVOP – Kancelária verejného ochrancu práv

MPC – Metodicko-pedagogické centrum

MŠ – materské školy

MŠVVaŠ SR – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

NPRVV – Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania

NKÚ – Najvyšší kontrolný úrad

NÚCEM – Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania

OECD – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj

OHCHR – Úrad vysokého komisára OSN pre ľudské práva

OSN – Organizácia Spojených národov

SOŠ – stredné odborné školy

Stredisko – Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

SZP – sociálne znevýhodnené prostredie

Školský zákon - Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov

ŠMŠ - špeciálne materské školy

ŠPÚ – Štátny pedagogický ústav

ŠÚ SR – Štatistický úrad Slovenskej republiky

ŠVVP – špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby

ŠVZ – špeciálne výchovné zariadenia

ŠZŠ – špeciálne základné školy

UNESCO – Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru

ÚKZP – Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím

ÚKPD – Úrad komisára pre deti

VGO – vzdelávanie ku globálnemu občianstvu

VÚDPaP – Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie

ZŠ – základné školy

ZZ – zdravotné znevýhodnenie

Úvod

Hoci pri názoroch na vhodnú formu či obsah vzdelávania nedochádza v spoločnosti vždy k zhode, význam vzdelania nielen ako kvalifikácie, ale aj ako možnosti plnohodnotného rozvoja osobnosti, všeobecne prijímame alebo aspoň deklarujeme. „Vzdelanie je právo!“ sa ako výzva občianskych iniciatív na Slovensku objavuje v rôznych kontextoch – v súvislosti so vzdelávaním detí zo sociálne znevýhodnených domácností, detí cudzincov, detí so zdravotným znevýhodnením či detí s iným rodným jazykom ako slovenským. Vzdelanie ako ľudské právo je tiež jedným z východísk zápasu za rodovú rovnosť, možnosti zvoliť pre deti vzdelávanie, ktorého metódy a obsah vychádzajú z určitých hodnôt, ale aj diskusie o bezplatnom vzdelávaní a práci s mládežou či ďalšom vzdelávaní.

Monitorovanie a vyhodnocovanie dodržiavania ľudských práv na území Slovenskej republiky je jednou z kompetencií Slovenského národného strediska pre ľudské práva.¹ Predkladaná publikácia má ambíciu poskytnúť komplexnejší obraz o tom, do akej miery majú všetci obyvatelia a obyvateľky SR možnosť realizovať svoje právo na vzdelanie. Posledné dva roky sme ako spoločnosť pocítili obmedzenia prístupu ku vzdelaniu vplyvom opatrení spojených s potláčaním pandémie koronavírusu, ktoré zvýraznili existujúce nerovnosti v prístupe k digitálnym technológiám, sociálnom zázemí rodín a možnostiach odbornej podpory pri domácom vzdelávaní. Rovnako sa zviditeľnila potreba zohľadňovať podmienky a možnosti žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením a prehĺbili sa rodové rozdiely presunutím povinností s domácou výučbou viac na ženy ako na mužov. Hoci všetky tieto okolnosti si zasluhujú analýzu z hľadiska dodržiavania ľudských práv, jednotlivé opatrenia nie sú predmetom predkladanej štúdie. Zámerom autorského tímu bolo prostredníctvom vybraných indikátorov vyhodnotiť nastavenie právneho rámca a politík pre vzdelávací systém na Slovensku, reálne podmienky vo vzdelávacom procese, výsledky vzdelávania a ich dosah na úroveň vzdelanosti a zamestnateľnosti všetkých skupín obyvateľstva.

Komplexný pohľad na jednej strane prináša riziko prehliadnutia špecifických problémov, ktoré vyhodnocovaním indikátorov nie je možné dostatočne zachytiť a opísať. Tieto limity je potrebné brať do úvahy aj pri čítaní predkladanej analýzy. Na strane druhej však umožňuje vidieť rozdiely medzi jednotlivými skupinami obyvateľstva ostrejšie a problematické aspekty uplatňovania práv (v tomto prípade práva na vzdelanie) o niečo plastickejšie.

¹ Podľa § 1, čl. 2 Zákona č 308/1993 Z.z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva Stredisko plní úlohy v oblasti ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „ľudské práva“). Stredisko na tento účel najmä: a) monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv a dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania podľa osobitného zákona.

1. Metodológia

Pri vyhodnocovaní možností realizácie práva na vzdelanie na Slovensku sme uplatňovali metódu monitorovania ľudských práv prostredníctvom indikátorov ľudských práv (ďalej ako „metóda HRI“), ktorú vypracoval Úrad vysokého komisára OSN pre ľudské práva (ďalej ako „OHCHR“) (OHCHR, 2012). Indikátory ľudských práv boli vytvorené ako analytický nástroj pre systematické vyhodnocovanie dodržiavania ľudských práv s cieľom poskytnúť ľudskoprávnym inštitúciám metodiku umožňujúcu sledovanie vývoja v čase, spracovať medzinárodné porovnania, zahrnúť indikátory vyplývajúce z rôznych strategických dokumentov (napr. Agenda 2030, Európsky sociálny pilier), ako aj zjednotiť štandard monitoringu v jednotlivých krajinách.

Ako súčasť metodických odporúčaní k uvedeniu tohto nástroja do praxe vypracoval OHCHR ilustratívne zoznamy indikátorov pre ľudské práva podľa Všeobecnej deklarácie ľudských práv. Zoznam indikátorov pre právo na vzdelanie bol východiskom aj pre túto publikáciu. V porovnaní s pôvodným zoznamom bolo konceptuálne východisko rozšírené o ďalšie medzinárodné ľudskoprávne dokumenty (viac v kapitole 1.2) a výber jednotlivých indikátorov prebiehal v odbornej diskusii zástupcov a zástupkýň verejných inštitúcií zo sektoru školstva a mimovládnych organizácií (viac v kapitole 1.3 Výber indikátorov pre právo na vzdelávanie).

1.1 Indikátory ľudských práv

Metóda HRI vychádza z veľmi všeobecného vymedzenia indikátora. Ako indikátor ľudských práv môžu byť zaradené akékoľvek „špecifické informácie o stave alebo podmienkach predmetu, udalosti, činnosti alebo výsledku, ktoré priamo súvisia s ľudskoprávnymi normami a štandardmi, vyjadrujú princípy ľudských práv a reflektujú na ne, a ktoré môžu byť využité na hodnotenie a monitorovanie podpory a implementácie ľudských práv.“ (OHCHR, 2012, s. 16) Môžu to byť jednak informácie, ktoré sa viažu výhradne k ľudskoprávnemu kontextu (napr. stav ratifikácie konkrétneho dokumentu, počet namietaných prípadov diskriminácie), ale aj dáta sledované vo vzťahu k sociálnym či hospodárskym politikám (napr. podiel zaškolenosti vo veku 5 – 6 rokov, miera predčasného ukončenia školskej dochádzky a pod.).

Pomerne široké chápanie indikátora umožňuje zohľadňovať relevantnosť a vhodnosť širokej škály dát, pričom orientáciu pri ich výbere poskytujú ďalšie kritériá nástroja HRI ako celku. Kľúčovým krokom je zabezpečenie konzistentnosti konštruktu, tzn. vymedzenie atribútov sledovaného práva. **Pri hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach OHCHR odporúča vychádzať nielen zo znenia dohovorov a zmlúv, ale aj z vymedzenia pojmov primeranosti, prístupnosti, dostupnosti, prispôsobivosti, vhodnosti a kvality vo všeobecných komentároch prijatých Výborom OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva** (OHCHR, 2012, s. 32). Vymedzeniu konštruktu je bližšie venovaná podkapitola 1.2 Sledované oblasti pre právo na vzdelanie.

Metóda HRI rozlišuje tri úrovne indikátorov podľa toho, akú rovinu ochrany, podpory a naplňania ľudských práv sledujú:

- **štrukturálne indikátory** monitorujú legislatívnu rovinu a rovinu štátnych politík (právne predpisy, strategické dokumenty), t. j. vyjadrujú, do akej miery štát prijal ľudskoprávne záväzky či a v akej miere tieto záväzky transponoval do vnútroštátnej legislatívy, premietol do strategických dokumentov a následne do inštitucionálnych mechanizmov nevyhnutných pre implementáciu záväzkov;
- **procesné indikátory** sledujú, aké nástroje, materiálne a systémové podmienky štát vytvoril pre ochranu a naplňanie záväzkov či už v podobe verejných investícií, opatrení zacielených na špecifické oblasti alebo cieľové skupiny, inštitucionálnu podporu a infraštruktúru (napr. personálne kapacity, štandardy kvality, efektivita inštitúcií ochraňujúcich ľudské práva);
- **dopadové indikátory** odzrkadľujú dosiahnutú úroveň naplňania sledovaného ľudského práva, a tým aj dosah vynaloženého úsilia (investícií, nástrojov, programov a pod.) sledovaného v rovine procesných indikátorov. Môžu byť zamerané na dosiahnutú úroveň realizácie alebo porušovanie práv populácie.

Pri výbere indikátorov je potrebné sledovať prepojenosť štrukturálnych, procesných a dopadových indikátorov tak, aby na dopadovej úrovni boli sledované očakávané výsledky a vplyv (predovšetkým) tých opatrení a nástrojov, ktoré sú sledované na procesnej úrovni, a tie zas majú byť vyberané tak, aby súviseli s implementáciou záväzkov sledovaných na úrovni štrukturálnych indikátorov. Zároveň je potrebné určiť pre každý atribút sledovaného práva aspoň jeden dopadový indikátor, ktorý je spätý s možnosťou realizovať tento atribút. V prípade štrukturálnych a procesných indikátorov môže nastať situácia, kedy sa jeden indikátor vzťahuje na viaceré atribúty (napr. prijatie strategických dokumentov v oblasti školstva zahŕňa formálne vzdelávanie z hľadiska prístupnosti aj z hľadiska kvality) (OHCHR, 2012, s. 38). Pri interpretácii indikátorov je tiež potrebné zohľadňovať ich rozdielnu váhu vo vzťahu k vyhodnoteniu možnosti realizácie práv, pretože kým dopadové indikátory vypovedajú spravidla o výstupoch a poskytujú konkrétnejší obraz o tom aké skupiny v akej miere svoje práva naplňajú, procesné indikátory vypovedajú skôr o jednotlivých faktoroch, často len na formálnej úrovni, ktoré spoločne vytvárajú minimálne predpoklady pre naplňanie práv.

Dôležitou súčasťou výberu indikátorov je zastúpenie tzv. transverzálnych princípov alebo noriem, akými sú zákaz diskriminácie a rovnosť, participácia, zodpovednosť za naplnenie záväzkov a účinnosť opatrení alebo nápravy. Tieto princípy sa do metódy HRI premietajú dôslednou dezagregáciou dát s cieľom monitorovať rovnosť a zákaz diskriminácie, zahrnutím indikátorov zameraných na procedurálne práva, zahrnutím indikátorov odzrkadľujúcich nielen formálnu dostupnosť, ale aj prístup k vzdelaniu, a indikátorov, ktoré vyjadrujú všeobecné mechanizmy nápravy stavu porušovania ľudských práv (OHCHR, 2012, s. 41).

Metóda HRI v princípe umožňuje kombinovať kvalitatívne aj kvantitatívne indikátory a nevylučuje ani dáta vyjadrujúce postoje, subjektívnu skúsenosť a hodnotenie. Zahrnutie postojevých indikátorov je možné pri dodržaní kontextuálnej interpretácie, pričom je dôležité,

aby postojové indikátory, či už kvantitatívne alebo kvalitatívne, neboli v celkovom zozname indikátorov zastúpené väčšinou.

Tabuľka 1 Indikátory podľa kategórií

	Faktuálne	Postojové
Kvantitatívne	Indikátory vyjadrené v číselných hodnotách na základe administratívnych alebo štatistických dát, napr. objem financií, podiely dotknutej populácie, počty súdnych rozhodnutí, podnetov a pod. Štrukturálne: 0 Procesné: 19 PVP01-03, PVP05-06, PVP08-09, PVP12-19, PVP21-22, PVP24, PVP26 Dopadové: 10 PVD01-10	Indikátory vychádzajúce z postojových prieskumov, expertných hodnotení využívajúcich škály a pod. Štrukturálne: 0 Procesné: 2 PVP 25, PVP31 Dopadové: 0
Kvalitatívne	Indikátory, ktorých benchmarky majú hodnotu 0/1 podľa stavu vecí (napr. stav ratifikácie dokumentov, prijatie strategických dokumentov, nástrojov soc. politiky) Štrukturálne: 1 PVS01 Procesné: 11 PVP04, PVP07, PVP10-11, PVP20, PVP23, PVP27-30, PVP32 Dopadové: 0	Indikátory, ktorých benchmarky sú založené na obsahovej analýze dokumentov, subjektívnom naratívne/percepzii. Štrukturálne: 3 PVS02, PVS03, PVS04 Procesné: 0 Dopadové: 0

1.2 Sledované oblasti pre právo na vzdelanie

Pred výberom indikátorov bolo potrebné vymedzenie konštruktu práva na vzdelanie a jeho základných atribútov, ktoré budú sledované. Východiskom pre jeho vymedzenie boli medzinárodné ľudskoprávne dokumenty upravujúce právo na vzdelanie. V rámci systému OSN to boli predovšetkým *Všeobecná deklarácia ľudských práv* (Valné zhromaždenie OSN, 1948), *Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach* (Valné zhromaždenie OSN, 1966); *Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach* (Valné zhromaždenie OSN, 1996), *Dohovor UNESCO proti diskriminácii vo vzdelávaní* (UNESCO, 1960), *Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie* (Valné zhromaždenie OSN, 1965). Z dohovorov upravujúcich práva špecifických skupín ľudí sme pri vymedzení konštruktu

vychádzali z nasledovných dohovorov²: *Dohovoru o právach dieťaťa* (Valné zhromaždenie OSN, 1989), *Dohovoru o právach osôb so zdravotným znevýhodnením* (Valné zhromaždenie OSN, 2006) a *Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien* (Valné zhromaždenie OSN, 1979). Pri konkretizovaní rozsahu záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv bolo potrebné vychádzať aj zo všeobecných komentárov výborov, predovšetkým *Všeobecného komentára č. 1 Výboru pre práva dieťaťa* (Výbor pre práva dieťaťa, 2001) a *Všeobecného komentára č. 11 a č. 13 Výboru pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva* (Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, 1999).

V konštrukte boli zohľadnené taktiež medzinárodné zmluvy prijaté v rámci európskeho a medzinárodného práva, a to *Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd* (Rada Európy, 1950), *Rámcový dohovor Rady Európy na ochranu národnostných menšín* (Rada Európy, 1995) *Európska sociálna charta – revidovaná* (Rada Európy, 1996), *Charta základných práv Európskej Únie* (Európsky parlament, 2012), *Charta Rady Európy o vzdelávaní k demokratickému občianstvu a ľudským právam* (Rada Európy, 2010).

Uvedené dokumenty tvoria len základný korpus medzinárodných dokumentov stanovujúcich záväzky v oblasti realizácie práva na vzdelanie. Napriek tomu, že rozsah analyzovaných dokumentov mohol byť ešte rozšírený (napr. o dokumenty Medzinárodnej organizácie práce, judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej ako „ESLP“), stanoviská Výboru pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, Výboru pre práva dieťaťa a pod.), pri stanovení konštruktu vychádzajúc len zo základných dokumentov bolo potrebné zúžiť zameranie indikátorov, a to predovšetkým v špecifikovaní typu (formálne vzdelávanie) a stupňov vzdelávania (predprimárne, primárne, sekundárne a vyššie odborné vzdelanie), ktoré budú sledované, a vynechať také špecifické atribúty, ktoré sa v kontexte SR považujú za samozrejmosť (napr. prístup žien k formálnemu vzdelaniu, hygienické zariadenia v budovách škôl, základné technické vybavenie).

Z analytických prác, ktoré komplexnejšie skúmali stav práva na vzdelanie v Slovenskej republike a zároveň v kontexte medzinárodných ľudskoprávných systémov, sme sa mohli oprieť o štúdiu *Právo na vzdelanie a jeho kľúčové aspekty od kolektívu autorov a autoriek* (Horná, Petöcz (eds.), 2015), v ktorej je možné nájsť aj preklady dokumentov vyčistené od významových nepresností oficiálnych prekladových verzií, a ktorá zároveň dopĺňa preklady dokumentov, ktoré nie sú štandardne prekladané do slovenského jazyka.

Zameraním pozornosti na formálne vzdelávanie od predprimárneho po vyššie odborné vzdelanie sa zámerne nevenujeme otázkam prístupu k vysokoškolskému vzdelaniu a

² Tzn. pri vymedzení atribútu práva na vzdelanie sme nepracovali s Dohovorom o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín. Práva cieľovej skupiny detí migrujúcich pracovníkov, resp. detí z tretích krajín všeobecne, sú zohľadnené na základe znenia z univerzálnych dohovorov, ako aj Dohovoru o právach dieťaťa.

jeho kvalite³, celoživotného vzdelávania⁴ ani neformálneho vzdelávania⁵ a rozvoju mládeže v rámci voľnočasových aktivít.

Považujeme preto za dôležité na tomto mieste uviesť, že dôvodom takéhoto zúženia nie je prisudzovanie menšieho významu vyššie uvedeným formám vzdelávania, ale predovšetkým nedostupnosť administratívnych dát a v niektorých prípadoch aj potreba zacielených výskumných metód monitorovania dostupnosti alebo kvality, než ako umožňuje metóda sledovania HRI (napr. v prípade prístupu k neformálnemu vzdelávaniu). Predprimárne až vyššie odborné vzdelanie je tiež možné považovať za jadro formálneho vzdelávania, ktorého absolvovanie je predpokladom pre úspešné zaradenie sa do spoločnosti a schopnosť zabezpečiť si dôstojnú životnú úroveň. Výber indikátorov uľahčuje aj to, že záväzky vzťahujúce sa na primárne a sekundárne vzdelávanie a na predprimárnu prípravu sú formulované absolútnejšie, predovšetkým záväzkov bezplatného a povinného základného vzdelania či už v čl. 28 písm. a) *Dohovoru o právach dieťaťa* (Valné zhromaždenie OSN, 1989) alebo v čl. 13 ods. 2 písm. a) *Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach* (Valné zhromaždenie OSN, 1966), ale aj v ďalších vyššie spomenutých dokumentoch.

V rámci sledovaných stupňov formálneho vzdelania budú indikátory zamerané na štyri kritériá naplnenia záväzkov v oblasti práva na vzdelanie vyplývajúcich z *Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach* podľa *Všeobecného komentára č. 13 Výboru pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva OSN* (ďalej ako „Výbor“): (i) dostupnosť, (ii) prístupnosť, (iii) prijateľnosť a (iv) prispôsobivosť. Vzdelanie je **dostupné**, ak má dostatočnú infraštruktúru z hľadiska kapacity, regionálneho zastúpenia, kvality personálu aj zariadenia a vzdelávacích materiálov. „Dostupnosť – funkčné vzdelávacie inštitúcie a programy musia byť v dostatočnom množstve dostupné v rámci pôsobnosti konkrétnej zmluvnej strany. To, čo na svoju činnosť budú potrebovať, záleží na početných činiteľoch, vrátane rozvojového kontextu, v ktorom pôsobia. Napríklad, všetky inštitúcie a programy budú zrejme potrebovať budovy alebo iný druh ochrany proti živlom, hygienické zariadenia pre obe pohlavia, nezávadnú pitnú vodu, vyškolené učiteľky a vyškolených učiteľov, ktorí na domáce pomery poberajú

³Záväzky vo vzťahu k vysokoškolskému vzdelaniu sú explicitne uvedené napr. v čl. 13 ods. 2 písm. c) *Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach* (Valné zhromaždenie OSN, 1966), v čl. 28 ods. 1 písm. c) *Dohovoru o právach dieťaťa* (Valné zhromaždenie OSN, 1989), v čl. 10 ods. 1 *Európskej sociálnej charty* - revidovanej (Rada Európy, 1996).

⁴Právo na vzdelanie sa samozrejme nevzťahuje len na deti a mládež, ale realizácia tohto práva má byť umožnená všetkým ľuďom. Práve mechanizmy celoživotného vzdelávania majú zabezpečiť prístup k vzdelaniu napr. aj tým dospelým osobám, ktoré počas dospievania vypadli zo systému vzdelávania bez jeho úspešného absolvovania, ale aj možnosť získať a rozširovať odborné kvalifikácie pre potreby uplatnenia sa v pracovnom prostredí alebo osobnostného rastu.

⁵Explicitne uvádza neformálne vzdelávanie napr. *Európska sociálna charta* – revidovaná, ktorá priamo obsahuje typológiu vzdelávania. Zahrnutie neformálneho vzdelávania vyplýva aj z vymedzenia cieľov vzdelávania, napr. čl. 29 *Dohovoru o právach dieťaťa* a prepracovanejšie *Všeobecný komentár č.1 o cieľoch vzdelávania* (Výbor pre práva dieťaťa, 2001) čo zdôrazňuje aj Horná: „Koncept vzdelávania v tomto kontexte a na základe týchto východísk ďaleko prekračuje hranice formálneho vzdelávania. Vzdelávanie vychádzajúce z ľudskoprávneho ponímania musí obsahovať nasledovné atribúty a má byť: zamerané na dieťa (child-centred); priateľské k dieťaťu (child-friendly); posilňujúce dieťa (empowering the child).“ (Horná, Petöcz, 2015, s. 46)

konkurencieschopne platy, učebné materiály, atď.“ (Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, 1999)⁶

Prístupnosťou vzdelania rozumieme uplatnenie princípu rovnosti, pričom Výbor zdôrazňuje tri základné hľadiská: nediskriminácia („vzdelávanie musí byť formálne i fakticky prístupné pre všetkých, najmä pre príslušníčky a príslušníkov najzraniteľnejších skupín, a to bez diskriminácie z akýchkoľvek zakázaných dôvodov“), fyzická prístupnosť („k vzdelávaniu musí existovať bezpečný fyzický prístup, buď osobný, vo forme navštevovania nejakého vzdelávacieho zariadenia v rozumnej zemepisnej vzdialenosti alebo prostredníctvom moderných technológií“) a ekonomická prístupnosť („všetci musia byť schopní dovoliť si vzdelanie. Toto hľadisko prístupnosti podlieha rozdielnemu výkladu použiteľnému v článku 13 (2) v súvislosti so základným, stredoškolským a vyšším vzdelaním: zatiaľ čo základné vzdelanie musí byť voľne dostupné pre všetkých, od zmluvných strán sa očakáva postupné zavádzanie bezplatného stredoškolského a vyššieho vzdelávania“).

Kritérium **prijateľnosti** vzdelávania sa týka formy a obsahu vzdelávania vzhľadom na ciele aj kultúrnu vhodnosť. Prijateľnosť vzdelávania by mala byť hodnotená z hľadiska potrieb a záujmu žiakov a žiačok a dosiahnutia minimálnych vzdelávacích štandardov na vnútroštátnej úrovni. **Prispôsobivosť** vzdelávania vyjadruje schopnosť vzdelávania reagovať na zmeny potrieb spoločnosti, rozdielne potreby žiakov a žiačok podľa kultúrneho a sociálneho prostredia, v ktorom vyrastajú. Potreby spoločnosti by nemali byť úzko interpretované ako potreby trhu, resp. zamestnateľnosti, ale aj potreby (novej) hodnotovej orientácie, zručností pre život, sebaidentifikácie menšín a pod.

Indikátory sú usporiadané do nasledovných podskupín podľa stupňa vzdelávania pre kritériá dostupnosti a prístupnosti a samostatnej podskupiny zahŕňajúcej kvalitu (resp. obsah vzdelávania v záujme dieťaťa), prijateľnosť a prispôsobivosť vzdelávania.

1. Predprimárne, primárne a nižšie sekundárne vzdelanie

Dostupnosť podľa:

- infraštruktúry a kapacity zariadení,
- personálnych/odborných kapacít s dôrazom na inkluzívny prístup vo vzdelávaní,
- vzdelávacích materiálov.

Prístupnosť (nediskriminácia, fyzická prístupnosť, ekonomická prístupnosť) pre cieľové skupiny žiakov a žiačok podľa:

- pohlavia,
- zdravotného znevýhodnenia,
- sociálneho znevýhodnenia,
- rodného jazyka (vzdelávanie v rodnom jazyku),
- národnosti.

2. Sekundárne a vyššie odborné vzdelanie

⁶ Podľa prekladu In: Horná, D., Petöcz, K. (eds.) Právo na vzdelanie a jeho kľúčové aspekty. ŠPÚ. Bratislava, 2015.

Dostupnosť podľa:

- infraštruktúry a kapacity zariadení,
- personálnych/odborných kapacít s dôrazom na inkluzívny prístup vo vzdelávaní,
- vzdelávacích materiálov.

Prístupnosť (nediskriminácia, fyzická prístupnosť, ekonomická prístupnosť) pre cieľové skupiny žiakov a žiačok podľa:

- pohlavia,
- zdravotného znevýhodnenia,
- sociálneho znevýhodnenia,
- rodného jazyka,
- národnosti,
- slobodnej voľby vzdelávania.

3. Kvalita vzdelania, prijateľnosť a prispôsobivosť vzdelávacieho systému

Prijateľnosť:

- vnútroštátne vzdelávacie štandardy,
- ľudskoprávne vzdelávanie,
- vzdelávanie budúcich učiteľov a učiteliek,
- demokratické prostredie na školách.

Prispôsobivosť:

- profesijná príprava a ďalšie vzdelávanie učiteľov a učiteliek,
- inovatívne prístupy vo vzdelávaní.

Pri vymedzení konštruktú sme v prípade možných významových nejasností spôsobených prekladom (napr. rozdielny obsah pojmov „education“ a „vzdelávanie“, ktoré v slovenskej diskusii nahrádzame slovným spojením „vzdelávanie a výchova“, „rod“ a „pohlavie“) porovnávali oficiálne slovenské preklady ľudskoprávných dokumentov a preklady dostupné v odbornej literatúre s oficiálnymi anglickými variantmi ľudskoprávných dokumentov. Ak slovenský ekvivalent niektorých pojmov v oficiálnych prekladoch nekorešponduje so všeobecne prijatým slovenským ekvivalentom v odbornom diskurze, zvolili sme alternatívny preklad, prípadne vlastný preklad tohto dokumentu. Používané preklady pri citáciách uvádzame v poznámkach pod čiarou.

1.2.1 Dostupnosť a prístupnosť výchovy a vzdelávania v materských školách a na základných a stredných školách

Prvé dve skupiny indikátorov sledujú dostupnosť a prístupnosť vzdelávania od predprimárnej po vyššiu odbornú prípravu, teda vzdelávanie a výchovu v materských školách (ďalej ako „MŠ“), základných školách (ďalej ako „ZŠ“) a stredných školách (ďalej ako „SŠ“, vrátane konzervatórií). Dostupnosť vzdelávania predpokladá dostatočnú infraštruktúru a funkčné vzdelávacie inštitúcie a dostatočné personálne kapacity na rôznych pozíciách, vzdelávacie zdroje a pod. Prístupnosť vzdelávania odzrkadľuje jednak mieru uplatnenia zákazu diskriminácie, priestorový a v neposlednom rade aj ekonomickú prístupnosť.

Základné atribúty práva na vzdelanie sú vo všeobecnej rovine definované v čl. 26 ods. 1 *Všeobecnej deklarácie ľudských práv*: „Každý má právo na vzdelanie. Vzdelanie je bezplatné, aspoň v začiatkových a základných stupňoch. Základné vzdelanie má byť povinné.“⁷ (Valné zhromaždenie OSN, 1948). Bezplatnosť a zavedenie povinnej školskej dochádzky pre všetky deti žijúce na území daného štátu sa ako základný princíp zabezpečenia tohto práva opakuje a ďalej upresňuje aj v *Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach* (ďalej ako „ICESCR“) v čl. 13 ods. 2: „Štáty, zmluvné strany paktu, uznávajú, že so zreteľom na dosiahnutie plného uskutočnenia tohto práva: a) základné vzdelanie bude povinné a slobodne prístupné všetkým; d) elementárne vzdelanie osôb, ktoré nezískali alebo nedokončili základné vzdelanie, sa bude pokiaľ možno povzbudzovať alebo zintenzívňovať; e) bude sa na všetkých stupňoch aktívne usilovať o rozvoj školského systému, zavedie sa primeraný systém štipendií a sústavne sa budú zlepšovať materiálne podmienky vyučujúcich.“⁸ (Valné zhromaždenie OSN, 1966) Znenie ICESCR tak upresňuje, že právo na dosiahnutie základného vzdelania nezaniká dovŕšením určitého veku (zväčša povinnej školskej dochádzky), ale jeho realizácia má byť umožnená aj starším osobám bez vekového ohraničenia. Zároveň dopĺňa chápanie bezplatnosti (avšak nie len vo vzťahu k základnému stupňu vzdelania) aj o aktívnu podporu sociálne znevýhodnených skupín pri prekonávaní prekážok v podobe nákladov spojených so vzdelávaním.

V podobnom duchu, avšak s dôrazom na práva dieťaťa, uvádza *Dohovor o právach dieťaťa* v čl. 28 ods. 1, že „Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, uznávajú právo dieťaťa na vzdelanie a s cieľom postupného uskutočňovania tohto práva a na základe rovných možností najmä: a) zavádzajú pre všetky deti bezplatné a povinné základné vzdelanie; e) prijímajú opatrenia na podporu pravidelnej školskej dochádzky a na zníženie počtu tých, ktorí školu nedokončia.“⁹ (Valné zhromaždenie OSN, 1989).

Rodovú rovnosť vo vzdelávaní bližšie vymedzuje *Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien* (ďalej ako „CEDAW“) v článku 10 „Štáty, zmluvné strany, prijímú všetky príslušné opatrenia na odstránenie diskriminácie žien, aby im boli zabezpečené rovnaké práva s mužmi v oblasti vzdelania a najmä, na základe rovnoprávnosti mužov a žien, opatrenia slúžiace na zabezpečenie: a) rovnakých podmienok pre voľbu zamestnania a povolania, pre prístup na štúdium a pre získanie absolventských vysvedčení, dosiahnutie diplomov vo vzdelávacích zariadeniach všetkých kategórií vo vidieckych aj mestských oblastiach; táto rovnoprávnosť sa zabezpečí v predškolskom, všeobecnom, technickom, odbornom a vyššom technickom vzdelaní, ako aj vo všetkých typoch odborného výcviku; b) prístupu k rovnakým osnovám, rovnakým skúškam, učiteľskému zboru s kvalifikáciou rovnakej úrovne a školským objektom a vybaveniu rovnakej kvality; c) odstránenia všetkých stereotypných koncepcií úlohy

⁷ Podľa oficiálneho prekladu dostupného na:

<https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=slo>

⁸ Podľa oficiálneho prekladu dostupného na:

<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1976/120/19761013>

⁹ Podľa oficiálneho prekladu dostupného na:

<https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/NKSpreRPNnD/dokumenty.html>

mužov a žien na všetkých úrovniach a vo všetkých formách vzdelávania presadzovaním koedukácie a iných foriem vzdelávania, ktoré pomôžu dosiahnuť tento cieľ a najmä revíziou učebníc a školských programov a prispôbením vyučovacích metód; d) rovnakých príležitostí pre využívanie štipendií a iných príspevkov na štúdiá; e) rovnakých príležitostí pre prístup k programom ďalšieho vzdelávania, včítane programov pre dospelých a vzdelávacích programov, najmä programov zameraných na zníženie existujúceho rozdielu vo vzdelaní medzi mužmi a ženami v čo možno najkratšom čase; f) zníženie počtu žien, ktoré nedokončia štúdiá, a organizovanie programov pre dievčatá a ženy, ktoré opustili školu predčasne; g) rovnakých príležitostí pre aktívnu účasť na športe a telesnej výchove; h) prístupu k osobitným vzdelávacím informáciám, ktoré pomáhajú zabezpečiť zdravie a blaho rodiny, včítane informácií a rád, pokiaľ ide o plánovanie rodiny.“¹⁰ (Valné zhromaždenie OSN, 1979)

Špeciálnu ochranu práv osôb so zdravotným znevýhodnením, medzi inými i v kontexte realizácie ich práva na vzdelanie, vymedzuje *Dohovor o právach osôb so zdravotným znevýhodnením*. Oblasť vzdelávania je venovaný predovšetkým čl. 24, nie len z hľadiska prístupu ku vzdelaniu, ale aj z hľadiska vzdelávacích cieľov, kvality vzdelávania a nástrojov, ktoré má zmluvná strana pre dosiahnutie rovného prístupu ku kvalitnému vzdelaniu využiť.

„1. Zmluvné strany uznávajú právo osôb so zdravotným postihnutím¹¹ na vzdelanie. Na účel uplatňovania tohto práva bez diskriminácie a na základe rovnosti príležitostí zmluvné strany zabezpečia začleňujúci vzdelávací systém na všetkých úrovniach a celoživotné vzdelávanie zamerané na (a) plný rozvoj ľudského potenciálu a pocitu vlastnej dôstojnosti a hodnoty a na posilnenie rešpektovania ľudských práv, základných slobôd a ľudskej rozmanitosti; (b) rozvoj osobnosti, talentu a tvorivosti osôb so zdravotným postihnutím, ako aj ich duševných a telesných schopností v maximálnej možnej miere; (c) umožnenie osobám so zdravotným postihnutím účinne sa zapájať do života slobodnej spoločnosti.

2. Pri realizácii tohto práva zmluvné strany zabezpečia, aby (a) osoby so zdravotným postihnutím neboli na základe svojho zdravotného postihnutia vylúčené zo všeobecného systému vzdelávania a aby deti so zdravotným postihnutím neboli na základe svojho zdravotného postihnutia vylúčené z bezplatného a povinného základného vzdelávania alebo zo stredoškolského vzdelávania; (b) osoby so zdravotným postihnutím mali na rovnakom základe s ostatnými prístup k inkluzívnemu, kvalitnému a bezplatnému základnému a stredoškolskému vzdelaniu v spoločensťve, v ktorom žijú; (c) sa im poskytovali primerané úpravy v súlade s ich individuálnymi potrebami; (d) osoby so zdravotným postihnutím dostali v rámci všeobecného systému vzdelávania požadovanú podporu s cieľom umožniť ich účinné vzdelávanie; (e) sa účinné opatrenia individualizovanej podpory uskutočňovali v prostredí, ktoré maximalizuje

¹⁰ Podľa oficiálneho prekladu dostupného na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1987/62/19870701>

¹¹ Termín „zdravotné postihnutie“ uvádzame podľa oficiálneho prekladu; v právnych predpisoch a dokumentoch vzťahujúcich sa na práva osôb so zdravotným znevýhodnením sú tieto osoby označované ako osoby so zdravotným postihnutím aj ako osoby so zdravotným znevýhodnením. Ďalej v texte pracujeme s termínom „zdravotné znevýhodnenie“, ktorý považujeme za vhodnejší.

vzdelanostný a sociálny rozvoj v súlade s cieľom plného začlenenia.“¹² (Valné zhromaždenie OSN, 2006).

Článok 24 ďalej uvádza konkrétnejšie nástroje na zvýšenie prístupu ku vzdelaniu, na tomto mieste je dôležité zdôrazniť skôr paradigmatický rozdiel v chápaní „začleňovania“ a významu vzdelávania pre deti so zdravotným znevýhodnením. Dohovor na viacerých miestach zdôrazňuje, že osoby so zdravotným postihnutím majú právo na „**plný rozvoj ľudského potenciálu**“, rozvoj osobnosti „v **maximálnej** **možnej** **miere**“ v prostredí, ktoré „**maximalizuje vzdelanostný a sociálny rozvoj**“. Nejde teda len o „aspoň nejaké“ vzdelávanie na základe redukovaných obsahových a výkonových štandardov. Vzdelanie poskytované deťom so zdravotným postihnutím by malo byť, pokiaľ je to z hľadiska zdravotného stavu možné, rovnaké (obsahovo, kvalitou) v rámci všeobecného vzdelávacieho systému a odlišovať by sa malo predovšetkým použitými metódami (a samozrejme aj pomôckami, profesijnou prípravou pedagogického a odborného personálu a posilnením personálnych kapacít). Začlenenie osôb so zdravotným postihnutím by nemalo byť možné vo výnimočných prípadoch, ale naopak, len vo výnimočných a opodstatnených prípadoch by mali byť využívané špeciálne vzdelávacie systémy, a aj tie by sa mali usilovať o maximálny rozvoj detí. Ďalší aspekt, ktorý sa môže javiť ako samozrejмый, je právo na bezplatné vzdelanie v takej forme (tzn. s využitím potrebných pomôcok, personálu, metód), ktorá je pre dosiahnutie stanovených cieľov v ods. 1 nevyhnutná.

Ochranu pred diskrimináciou z dôvodu národnosti či etnicity v prístupe k vzdelávaniu upravuje aj *Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie* (Valné zhromaždenie OSN, 1965), ktorý rasovú diskrimináciu vymedzuje pomerne široko v čl. 1 odseku 1: „*akékoľvek rozlišovanie, vylučovanie, obmedzovanie alebo zvýhodňovanie založené na rase, farbe pleti, rodovom alebo na národnostnom alebo etnickom pôvode, ktorého cieľom alebo následkom je znemožnenie alebo obmedzenie uznania, používania alebo uskutočňovania ľudských práv a základných slobôd*“ (Valné zhromaždenie OSN, 1965). Znenie dohovoru tiež v čl. 3 špecifikuje segregáciu a apartheid ako zvlášť odsúdeniahodnú formu rasovej diskriminácie (Valné zhromaždenie OSN, 1965) a v čl. 5 explicitne uvádza právo na vzdelanie a školenie ako jedno z práv, pri užívaní ktorých má byť zabezpečené odstránenie akejkoľvek formy diskriminácie (Valné zhromaždenie OSN, 1965).

1.2.2 Kvalita, prijateľnosť a prispôsobivosť vzdelávania v materských školách a na základných a stredných školách

Prijateľnosť vyjadruje nielen kvalitu vzdelávania v zmysle naplnenia vzdelávacích cieľov, ale aj v zmysle naplnenia najlepšieho záujmu dieťaťa, zohľadňovania a rešpektovania špecifického kultúrneho či sociálneho kontextu. Všeobecný komentár č. 13 konkretizuje, že „*obsah vzdelávania, vrátane vzdelávacích programov a učebných metód, musí byť prijateľný*“

¹² Podľa oficiálneho prekladu dostupného na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2010/317/20100710>

(t.j. významovo, kultúrne vyhovujúci a v primeranej kvalite) pre žiačky, žiakov a v odôvodnených prípadoch aj pre ich rodičov; toto hľadisko podlieha cieľom a úlohám vzdelávania vyjadreným v článku 13 (1) a takým minimálnym vzdelávacím normám, aké môžu prijať zmluvne štáty (pozri články 13 (3) a (4))“ (Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, 1999).

ICESCR rozširuje ciele vzdelávania vymedzené vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv (predovšetkým cieľ plnohodnotného rozvoja ľudskej osobnosti) nasledovne: „vzdelanie bude smerovať k plnému rozvoju ľudskej osobnosti a zmyslu pre jej dôstojnosť a posilneniu úcty k ľudským právam a základným slobodám...vzdelanie má umožniť všetkým osobám účinnú účasť v slobodnej spoločnosti, napomáhať vzájomnému porozumeniu, znášanlivosti a priateľstvu medzi všetkými národmi a všetkými rasovými, etnickými a náboženskými skupinami, ako rozvoj činnosti Organizácie Spojených národov na zachovanie mieru.“ (Valné zhromaždenie OSN, 1966). Prijateľnosť vzdelávania sa tak prejavuje nielen na dosiahnutej úrovni všeobecných kompetencií, ale aj kompetencií v oblasti ľudských práv a občianskej spoločnosti. Význam ľudskoprávneho vzdelávania, ako aj holistického prístupu vo vzdelávaní podčiarkuje na viacerých miestach aj *Všeobecný komentár č. 1 Výboru pre práva dieťaťa k Dohovoru o právach dieťaťa*. Napríklad v odstavci 12 a 13 je uvedené, že „článok 29 (1) kladie dôraz na holistický prístup k vzdelávaniu, ktorý má zabezpečiť, aby dostupné vzdelávacie príležitosti odrážali vhodnú rovnováhu s dôrazom na telesné, rozumové, duchovné a citové aspekty vzdelávania, jeho intelektuálne, sociálne a praktické rozmery... Článok 29 (1) zdôrazňuje potrebu navrhovať a poskytovať vzdelávanie takým spôsobom, ktorý presadzuje a posilňuje škálu špecifických etických hodnôt zakotvených v dohovore, vrátane výchovy k mieru, znášanlivosti a úcte k životnému prostrediu integrovaným a holistickým spôsobom.“¹³ (Výbor pre práva dieťaťa, 2001).

Primeranosť pre žiakov a žiačky z národnostných menšín tiež predpokladá vzdelávanie podporujúce spoznanie vlastnej kultúrnej identity (ktorá môže obsahovať aj kultúrnu identitu menšiny), a zároveň aj možnosť vzdelávať sa v rodnom jazyku, hoci rozvoj a vzdelávanie v jazykoch národnostných menšín nie je súčasťou práva na vzdelanie, ale jazykových práv menšín. Ako uvádza Hodossy, „Medzi používaním (právo používať jazyk), kompetenciou (právo naučiť sa jazyk) a identitou (právo identifikovať sa s jazykom) je veľmi úzka väzba: ak nemôže byť jazyk používaný, nemôže byť naučený. Je ťažké identifikovať sa s jazykom, ktorý človek nepozná. Čiže, zachovať jazyk je možné iba vtedy, ak sa poskytnú možnosti na jeho čo najširšie používanie tak v súkromnej, ako aj vo verejnej sfére.“ (Hodossy, 2015, p. 131)

Prispôsobivosť (adaptabilita) vzdelávania je schopnosťou vzdelávacieho systému reagovať na potreby žiakov a žiačky z rôzneho prostredia a s rôznymi možnosťami, reagovať na zmeny v spoločnosti v súvislosti s technologickým, kultúrno-politickým, ale aj environmentálnym rozvojom či zmenami. Prispôsobivosť tak predpokladá dostatočnú

¹³ Podľa prekladu In: Horná, D., Petöcz, K. (eds.) Právo na vzdelanie a jeho kľúčové aspekty. ŠPÚ. Bratislava, 2015.

profesijnú prípravu budúcich pedagógov a pedagogičiek a ďalších zamestnancov a zamestnankýň jednak v nových vzdelávacích trendoch, ale aj v kompetenciách potrebných pre uplatňovanie inkluzívneho prístupu vo vzdelávaní. (Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, 1999).

Napriek tomu, že indikátory sú rozdelené do samostatných častí, je potrebné zdôrazniť vzájomnú previazanosť jednotlivých aspektov. Dostatočná prijateľnosť a prispôsobivosť majú napríklad vplyv na to, či je vzdelanie de facto prístupné pre konkrétnu cieľovú skupinu (napr. národnostné menšiny) aj v dostatočnej kvalite. Niektoré indikátory tak vyjadrujú mieru prístupnosti a zároveň prijateľnosti (napr. „Schválené metodické materiály podporujúce školy pri implementácii inkluzívneho prístupu“) alebo dostupnosti a prijateľnosti (napr. „Počet odborných pracovníkov školy zabezpečujúcich inkluzívne vzdelávanie“). Pri ich zaradení do jednej či druhej skupiny bola zohľadňovaná tematická konzistentnosť, ktorá by mala uľahčiť ich interpretáciu a čítanie dokumentu.

1.3 Výber indikátorov pre právo na vzdelanie v SR

Stredisko použilo metódu HRI ako nástroj na monitorovanie dodržiavania ľudských práv v roku 2020 pri vypracovaní niektorých kapitol *Správy o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovného zaobchádzania za rok 2019*. Následne v priebehu roka 2020 otvorilo pracovné skupiny za účelom odbornej diskusie k výberu indikátorov, kvalite dát a stanovených normálov. Jedna z pracovných skupín sa venovala právu na vzdelanie a jej cieľom bolo na základe odbornej diskusie verejných inštitúcií z rezortu školstva, mimovládnych organizácií a občianskych združení zastupujúcich záujmy rôznych skupín obyvateľstva a ľudskoprávných inštitúcií vybrať vhodné indikátory. Pri zostavovaní zoznamu oslovených inštitúcií bolo zohľadňované nielen zastúpenie verejného aj občianskeho sektora, ale aj zastúpenie aktérov, ktorí sa priamo venujú špecifickým oblastiam (napr. desegregácia vo vzdelávaní, vzdelávanie žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením), taktiež zastúpenie verejných inštitúcií s rôznymi kompetenciami v rezorte školstva a rovnako dôležitá pre oslovenie partnerov bola aj analytická činnosť a prístup k dátam. Nie všetky oslovené organizácie prejavili záujem a kapacitu participovať na tejto úlohe, pracovná skupina bola zároveň otvorená ďalším členom a členkám, ktorí/é prejavili záujem na základe zverejnenia informácie o pracovnom stretnutí, alebo na základe odporúčania iných členov a členiek.

Na diskusii a výbere indikátorov spolupracovali nasledovné pracoviská a organizácie: Centrum vedecko-technických informácií SR (ďalej ako „CVTI SR“); Sekcia národnostného a inkluzívneho vzdelávania, MŠVVaŠ SR; Inštitút vzdelávacej politiky, MŠVVaŠ SR; Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania; Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity; Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím (ďalej ako „ÚKZP“); Kancelária verejného ochrancu práv (ďalej ako „KVOP“); Úrad komisára pre deti (ďalej ako „ÚKPD“); Nadácia otvorenej spoločnosti; Združenie katolíckych škôl Slovenska; Platforma rodín detí so zdravotným znevýhodnením.

Pri zostavovaní indikátorov boli okrem vyššie spomenutých metodologických východísk zohľadňované viaceré aspekty:

- a) relevantnosť v kontexte Slovenska (napr. s ohľadom na typy škôl, kompetencie priamo riadených organizácií rezortu školstva, výber zraniteľných skupín, zaznamenané problémy vo vzdelávaní);
- b) relevantnosť interpretácie v súvislosti s hodnotením dodržiavania práva na vzdelanie;
- c) dostupnosť dát a možnosť zberu potrebných dát v budúcnosti.

Medzi štrukturálne indikátory boli zaradené základné indikátory reflektujúce ratifikáciu medzinárodných ľudskoprávných dokumentov, transponovanie záväzkov z nich vyplývajúcich do vnútroštátnej legislatívy a vypracované vnútroštátne stratégie a štandardy. Hodnotenie týchto indikátorov bolo kombinované – jednak overenie platnosti alebo existencie takéhoto dokumentu a priradenie hodnoty 0/1 a v druhom kroku obsahová analýza z hľadiska pokrytia všetkých sledovaných atribútov práva na vzdelanie. Celkové hodnotenie môže mať jednu z troch hodnôt: A – áno, N – nie, OR – v obmedzenom rozsahu.

Pri procesných indikátoroch bola kľúčová nadväznosť indikátorov na sledované vnútroštátne stratégie, akčné plány a legislatívu (na úrovni štrukturálnych indikátorov), zastúpenie všetkých sledovaných atribútov práva na vzdelanie a možnosť dezagregácie dát pre sledované zraniteľné skupiny obyvateľstva. Zastúpené sú procesné indikátory, zamerané na objem investícií verejného sektora do potrebných opatrení, indikátory sledujúce dostupnú infraštruktúru, personálne kapacity, materiálne vybavenie a zastúpenie znevýhodnených žiakov a žiačok na jednotlivých stupňoch vzdelávania.

Dopadové indikátory boli vyberané tak, aby čo najhmatateľnejšie vyjadrovali dopady politik vzdelávania na všeobecnú populáciu a zraniteľné skupiny a ich možnosti realizácie sledovaných atribútov práva na vzdelanie. Nie vždy bolo možné nájsť vhodné dopadové indikátory aj s dostupnými dátami. Zaradené sú indikátory vychádzajúce z medzinárodných certifikovaných meraní výsledkov vzdelávania, administratívnych dát o ukončení alebo neukončení vzdelávania a pod.

Dáta pre vyhodnotenie indikátorov boli získavané z verejne dostupných zdrojov, na základe konzultácií s odbornými pracoviskami alebo formou žiadostí o poskytnutie informácií. Napriek tomu, že cieľom bolo skompletizovať hodnoty za rok 2020, niektoré indikátory vyjadrujú hodnoty za rok 2019, resp. predchádzajúce roky, vzhľadom na aktuálnu dostupnosť dát (ide o najnovšie dostupné dáta, napríklad v prípade medzinárodných meraní výsledkov vzdelávania). Presnejšie informácie o indikátoroch je možné nájsť v metadátových hárkoch v Prílohe 1.

Pri výbere indikátorov sme zvažovali aj zaradenie viacerých indikátorov pre sledovanie dosiahnutia cieľa 4 Agendy 2030: Kvalitné vzdelávanie. No práve tie, ktoré sledujú kritické oblasti v kontexte Slovenska, nie sú vyhodnocované alebo sú vyhodnocované s nedostatočnou dezagregáciou dát (napr. podľa veku, príjmu, národnosti, zdravotného znevýhodnenia). Zvažovali sme využitie (z dostupných indikátorov) napr. indikátor 4.2.2 Podiel detí zaradených do organizovaného vzdelávania (1 rok pred povinnou školskou dochádzkou). Dostupné administratívne dáta z databázy CVTI SR umožňujú kvalitnejšiu dezagregáciu dát ako údaje

evidované v Globálnej databáze indikátorov SDG. Medzi indikátory sme zahrnuli nakoniec len zložený indikátor 4.7.1 Zahrnutie vzdelávania ku globálnemu občianstvu a udržateľnému rozvoju (zároveň aj indikátor 12.8.1, 13.3.1), ktorý svojim obsahom zahŕňa aj oblasť ľudskoprávneho vzdelávania¹⁴.

¹⁴ Systematicky vyhodnocuje úroveň vzdelávania k demokratickému občianstvu a ľudským právam Štátna školská inšpekcia v rámci všeobecných aj tematických inšpekcií. Počet škôl zahrnutých do vyhodnotenia, stupeň vzdelávania a niektoré metodologické aspekty sa však medziročne odlišujú, preto nie je možné dostupné dáta využiť na tvorbu indikátora. Metodologicky by však poskytovali vhodné východisko pre systematické sledovanie. Pozri bližšie: <https://www.ssi.sk/sprava-o-stave-a-urovni-vychovy-a-vzdelavania/>.

Tabuľka 2 Zoznam indikátorov práva na vzdelanie

číslo		Indikátor	Dátum poslednej aktualizácie	Hodnota	Benchmark
PVS01	Štrukturálne	Štatút ratifikácie medzinárodných dokumentov garantujúcich právo na vzdelanie		A	A
PVS02		Platnosť a dostatočný rozsah ústavného zákona, ktorým je garantované právo na vzdelanie	1992	OR	A
PVS03		Platnosť a dostatočný rozsah vnútroštátnej legislatívy, ktorá upravuje implementáciu práva na vzdelávanie	2020	OR	A
PVS04		Platnosť a dostatočný rozsah vnútroštátnej stratégie politiky vzdelávania	2018	OR	A
	Procesné	Dostupnosť a prístupnosť výchovy a vzdelávania v materských a na základných školách			
PVP01		Podiel nevybavených žiadostí o prijatie do materských škôl a kapacity materských škôl	2020/2021	9,95 %	0 %
PVP02		Počet okresov, v ktorých kapacity materských škôl nepokrývajú potenciálny dopyt	2020/2021	26	0
PVP03		Dostupnosť materských a základných škôl na úrovni okresov	2020/2021		
		MŠ		0,952	0,99 (koef.)
		ZŠ		0,979	0,99 (koef.)
PVP04		Diagnostika školskej spôsobilosti existuje v jazykoch národnostných menšín a zohľadňuje kultúrne špecifiká a ŠVVP	2020	OR	A
PVP05		Pomerné zastúpenie detí zo znevýhodnených skupín v predprimárnom vzdelávaní	2020/2021		
		podiel detí zo SZP	2020/2021	0,27 %	4,1 % (podiel v populácii)
		podiel detí so ZZ	2020/2021	0,49 %	5,2 % (podiel v populácii)
PVP06		Podiel žiakov a žiačok vzdelávaných v špeciálnych školách a špeciálnych triedach	2018		
		materské školy	2018	1,38 %	0,86 % (priemer EÚ)
		základné školy	2018	5,63 %	1,55 % (priemer EÚ)
PVP07		Schválené metodické materiály podporujúce školy pri implementácii inkluzívneho prístupu vo vzdelávaní v materských a na základných školách	2020	A	A
PVP08		Podiel žiadostí o pedagogických asistentov/asistentky schválených MŠVVaŠ SR z podaných žiadostí	2019/2020	44,08 %	100 %
PVP09		Počet odborných zamestnancov a zamestnankýň školy zabezpečujúcich inkluzívne vzdelávanie na základných školách	2020/2021		
		počet pedagogických asistentov a asistentiek	2020/2021	4510	≥ 3902 (2019/2020)
		počet pomocných vychovávateľov a vychovávateľiek	2020/2021	0	> 0 (2019/2020)

		počet špeciálnych pedagógov a pedagogičiek	2020/2021	917	≥ 831 (2019/2020)
		počet psychológov a psychologičiek	2020/2021	371	≥ 314 (2019/2020)
PVP10	Existujú tranzitívne programy pri prestupe zo špeciálnej školy na bežnú školu		2020	OR	A
PVP11	Existujú štipendijné programy pre žiakov a žiačky zo SZP na základných školách		2020	N	A
PVP12	Podiel výdavkov na štúdium dieťaťa v ročných výdavkoch domácnosti, kde žije		Nedostupné dáta – indikátor nie je možné vyhodnotiť		
PVP13	Verejné výdavky vynaložené na inklúziu individuálne začlenených žiakov a žiačok		2020	136 322 851,97 €	≥ 115 358 390,14 € (2019)
PVP14	Existuje možnosť vzdelávať sa na základných školách v jazyku národnostných menšín		2020/2021		
		rómsky jazyk	2020/2021	N	A
		maďarský jazyk	2020/2021	A	A
		ukrajinský jazyk	2020/2021	A	A
		rusínsky jazyk	2020/2021	A	A
		nemecký jazyk	2020/2021	A	A
PVP15	Podiel vyriešených podnetov porušenia práva na vzdelanie, ktoré boli šetrené NHRI alebo inou autoritou		Nedostupné dáta – indikátor nie je možné vyhodnotiť		
	Dostupnosť a prístupnosť vzdelávania na stredných školách				
PVP16	Dostupnosť stredných škôl na úrovni okresov		2020/2021		
		GYM	2020/2021	0,503	0,65 (najv. dosiahnutá hodnota)
		SOŠ	2020/2021	0,636	0,75 (najv. dosiahnutá hodnota)
PVP17	Priemerná mzda pedagogických zamestnancov a zamestnankýň v percentuálnom vyjadrení priemernej mzdy zamestnancov a zamestnankýň s vysokoškolským vzdelaním		2020	73,5 %	96 % (priemer OECD)
PVP18	Počet odborných zamestnancov a zamestnankýň školy zabezpečujúcich inkluzívne vzdelávanie na stredných školách		2020/2021		
		počet asistentov a asistentiek učiteľky/učiteľa	2020/2021	172	≥ 109 (2019/2020)
		počet pomocných vychovávateľov a vychovávateľiek	2020/2021	0	> 0 (2019/2020)
		počet špeciálnych pedagógov a pedagogičiek	2020/2021	87	≥ 57 (2019/2020)
		počet psychológov a psychologičiek	2020/2021	154	≥ 132 (2019/2020)
PVP19	Naplnenosť požiadaviek škôl na dodanie učebníc		2019	76 %	100 %
PVP20	Dostupnosť učebných materiálov (učebníc a pracovných zošitov)		2020	OR	A
		v jazykoch národnostných menšín	2020	OR	A

		pre žiačky a žiakov so zdravotným znevýhodnením vrátane tých, ktorí komunikujú neverbálne formou augmentatívnej a alternatívnej komunikácie	2020	OR	A
PVP21		Podiel žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením a zo SZP, ktorí po riadnom ukončení ZŠ pokračujú v stredoškolskom štúdiu	2020/2021		
		podiel žiačok a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia	2020/2021	59,65 %	100 %
		podiel integrovaných žiačok a žiakov	2020/2021	83,47 %	100 %
		podiel žiačok a žiakov zo špeciálnych škôl	2020/2021	9,76 %	100 %
PVP22		Podiel žiakov a žiačok, ktorí/é sú poberateľmi prostriedkov verejnej podpory na stredoškolské vzdelávanie	2020/2021	2,59 %	6,54 %
PVP23		Existuje možnosť vzdelávať sa na stredných školách v jazyku národnostných menšín	2020/2021		
		rómsky jazyk	2020/2021	N	A
		maďarský jazyk	2020/2021	A	A
		ukrajinský jazyk	2020/2021	A	A
		rusínsky jazyk	2020/2021	N	A
		nemecký jazyk	2020/2021	A	A
PVP24		Podiel žiakov a žiačok navštevujúcich gymnáziá a stredné odborné školy podľa národnostných menšín	2020/2021	35,97 % /64,03 %	
		rómska	2020/2021	2,83 %/97,17 %	35,97 % /64,03 %
		maďarská	2020/2021	31,72 %/68,28 %	35,97 % /64,03 %
		ukrajinská	2020/2021	30,34 % /69,66 %	35,97 % /64,03 %
		rusínska	2020/2021	60,58 % /39,42 %	35,97 % /64,03 %
		nemecká	2020/2021	67,24 % /32,76 %	35,97 % /64,03 %
		Kvalita, prijateľnosť a prispôsobivosť vzdelávanie v materských a na základných a stredných školách			
PVP25		Klíma školy	2018	2,95 b.	3,09 b. (priemer OECD)
PVP26		Podiel počtu žiakov a žiačok na počet učiteľov a učiteliek	2020/2021		
		predškolská príprava	2020/2021	9,63	13,6 (priemer EÚ)
		základná škola	2020/2021	12,6	13,4 (priemer EÚ)
		stredná škola - gymnázium	2020/2021	10,33	12,6 (priemer EÚ)

		stredná škola - stredná odborná škola	2020/2021	9,87	11,4 (priemer EÚ)
PVP27		Schválený štátny vzdelávací program stanovujúci minimálny vzdelávací štandard pre všetkých žiakov a žiačky	2020	OR	A
PVP28		Vzdelávací štandard pre výučbu slovenského jazyka ako druhého/cudzieho jazyka	2020	OR	A
PVP29		V študijných programoch pre učiteľov a učiteľky stupňa ISCED 0 a ISCED 1 je zahrnutý povinný predmet zameraný na prácu s integrovanými žiakmi a žiačkami a na inkluzívne vzdelávanie	2020	OR	A
PVP30		Zahrnutie vzdelávania o ľudských právach do štátneho vzdelávacieho programu vrátane prístupnosti žiakom a žiačkam so zdravotným znevýhodnením	2020	A	A
PVP31		Zahrnutie vzdelávania ku globálnemu občianstvu a udržateľnému rozvoju do vzdelávacieho systému (SDG 4.7.1)	2020		
		Zahrnutie VGO do vzdelávacích politík	2020	0,513 b.	0,91 b. (priemer EÚ)
		Zahrnutie VGO do ŠVP	2020	0,643 b.	0,82 b. (priemer EÚ)
		Zahrnutie VGO do profesijnej prípravy	2020	N/A	0,86 b. (priemer EÚ)
		Zahrnutie VGO do hodnotenia akademických výsledkov	2020	0,25 b.	0,86 b. (priemer EÚ)
PVP32		Zabezpečenie slobodnej voľby vzdelávania	2020	OR	A
		Dostupnosť a prístupnosť výchovy a vzdelávania v materských a na základných školách			
PVD01		Podiel detí, ktoré navštevujú posledný ročník predprimárneho vzdelávania	2020/2021	85,58 %	95 % (Agenda 2030)
PVD02		Podiel žiakov a žiačok, ktorí prestúpili zo špeciálnej do bežnej školy	2020/2021	0,93 %	> 1,12 % (2019/2020)
PVD03		Miera opakovania ročníka	2020/2021	0,68 %	
		I. stupeň - ISCED 1	2020/2021	0,73 %	6,04 % (priemer OECD)
		II. stupeň - ISCED 2	2020/2021	0,62 %	4,92 % (priemer OECD)
PVD04		Podiel žiakov a žiačok s neukončeným základným vzdelaním	2019/2020	0,95 %	0 %
		pred ukončením ISCED 1	2019/2020	0,85 %	0 %
		chlapci	2019/2020	0,87 %	0 %
		dievčatá	2019/2020	0,82 %	0 %
		pred ukončením ISCED 2	2019/2020	1,05 %	0 %
		chlapci	2019/2020	1,1 %	0 %
		dievčatá	2019/2020	1 %	0 %
		žiaci a žiačky so zdravotným znevýhodnením (ISCED 1 a 2)	2019/2020	3,8 %	0,95 %
		žiaci a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia (ISCED 1 a 2)	2019/2020	1,58 %	0,95 %
PVD04a		Prestup do špeciálnej základnej školy	2020/2021		
		počas ISCED 1	2020/2021	0,24 %	0 %

			počas ISCED 2	2020/2021	0,13 %	0 %
			žiaci a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia	2020/2021	35,7 %	6,82 % (podiel SZP / všetci žiaci)
		Dostupnosť a prístupnosť vzdelávania na stredných školách				
PVD05		Osoby s predčasne ukončeným vzdelávaním		2019	8,3 %	6 %
			muži	2019	8,8 %	6 %
			ženy	2019	7,9 %	6 %
PVD06		Podiel žiakov a žiačok, ktorí/é zanechali štúdium na strednej škole		2019/2020	2,7 %	0 %
			chlapci	2019/2020	2,77 %	0 %
			dievčatá	2019/2020	2,62 %	0 %
			žiaci a žiačky so zdravotným znevýhodnením	2019/2020	2,11 %	2,7 %
			žiaci a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia	2019/2020	15,25 %	2,7 %
PVD07		Podiel žiakov a žiačok, ktorí/é ukončujú stredoškolské vzdelávanie získaním maturity		2019/2020	80,9 %	85,51 % (priemer EÚ)
			chlapci	2019/2020	77,4 %	84,29 % (priemer EÚ)
			dievčatá	2019/2020	84,5 %	86,7 % (priemer EÚ)
			zo sociálne znevýhodneného prostredia	Nedostupné dáta – indikátor nie je možné vyhodnotiť		
			so zdravotným znevýhodnením	Nedostupné dáta – indikátor nie je možné vyhodnotiť		
		Kvalita, prijateľnosť a prispôsobivosť vzdelávania v materských a na základných a stredných školách				
PVD08		Akademické výsledky 10-ročných žiakov a žiačok				(priemery OECD)
			TIMMS - matematika	2019	510 b.	532 b.
			chlapci	2019	516 b.	536 b.
			dievčatá	2019	503 b.	528 b.
			podiel žiačok a žiakov, ktorí dosiahli minimálny benchmark	2019	91 %	91 %
			TIMMS - prírodné vedy	2019	521 b.	525 b.
			chlapci	2019	523 b.	526 b.
			dievčatá	2019	518 b.	524 b.
			podiel žiačok a žiakov, ktorí dosiahli minimálny benchmark	2019	92 %	94 %
			PIRLS	2016	535 b.	542 b.
			chlapci	2016	530 b.	536 b.
			dievčatá	2016	539 b.	549 b.
			podiel žiačok a žiakov, ktorí dosiahli minimálny benchmark	2016	93 %	96 %
PVD09		Akademické výsledky 15-ročných žiakov a žiačok		2018		(priemery OECD)
			PISA - čitateľská gramotnosť	2018	458 b.	487 b.

		chlapci	2018	441 b.	472 b.
		dievčatá	2018	475 b.	502 b.
		PISA - matematická gramotnosť	2018	486 b.	489 b.
		chlapci	2018	488 b.	492 b.
		dievčatá	2018	484 b.	487 b.
		PISA - prírodovedná gramotnosť	2018	464 b.	489 b.
		chlapci	2018	461 b.	488 b.
		dievčatá	2018	467 b.	490 b.
		PISA - Podiel žiakov a žiačok, ktorí/é nedosiahnu úroveň 2 v čitateľskej gramotnosti	2018	31,4 %	menej ako 15 %
		chlapci	2018	38,4 %	menej ako 15 %
		dievčatá	2018	24,5 %	menej ako 15 %
		PISA - Podiel žiakov a žiačok, ktorí/é nedosiahnu úroveň 2 v matematickej gramotnosti	2018	25,1 %	menej ako 15 %
		chlapci	2018	25,4 %	menej ako 15 %
		dievčatá	2018	24,8 %	menej ako 15 %
		PISA - Podiel žiakov a žiačok, ktorí/é nedosiahnu úroveň 2 v prírodovednej gramotnosti	2018	29,2 %	menej ako 15 %
		chlapci	2018	31,1 %	menej ako 15 %
		dievčatá	2018	27,5 %	menej ako 15 %
		Vplyv socioekonomického zázemia na výkon žiakov a žiačok v čitateľskej gramotnosti (ESCS index)	2018	0,2	0 (priemer OECD 2018)
PVD10	Úroveň kompetencií žiakov a žiačok ZŠ a SŠ v oblasti ľudských práv			Nedostupné dáta – indikátor nie je možné vyhodnotiť	

Zdroj: autorky

	Hodnota indikátora je rovná alebo vyššia ako benchmark
	Hodnota indikátora je nižšia o menej ako 10 % z hodnoty benchmarku ¹⁵
	Hodnota indikátora je nižšia o 10 % alebo viac z hodnoty benchmarku ¹⁶
	Hodnota indikátora nie je k dispozícii

¹⁵ Výnimku tvoria indikátory, ktoré majú stanovený benchmark 0 %, kde je hranicou 1 %.

¹⁶ Výnimku tvoria indikátory PVP09 a PVP18, v ktorých sa sleduje nárast, resp. pokles oproti predchádzajúcemu roku a východisková hodnota je 0, a PVD08 a PVD09, kde sa sleduje štatistická signifikancia rozdielu oproti benchmarku.

2. Vyhodnotenie indikátorov

Vyhodnotenie indikátorov sa v tejto publikácii nachádza na troch miestach. Hodnoty indikátorov sú súhrnne uvedené v samostatnej prehľadovej tabuľke (Tabuľka 2), v ktorej je prostredníctvom farebného kódovania vyjadrené aj hodnotenie zistení vo vzťahu k stanovenému benchmarku. V tejto kapitole tiež predstavujeme zistenia v stručnom kontexte objasňujúcom, akým spôsobom súvisia indikátory s právom na vzdelanie, s akými dátami bolo možné pracovať, a ako môžeme zistenia interpretovať. V samostatnej kapitole sú tiež uvedené metadátové hárky, kde sú v niektorých relevantných prípadoch bližšie údaje o zdrojoch dát, výpočty a pod.

2.1 Štrukturálne indikátory

Štrukturálne indikátory, ktoré sa vzťahujú na vytvorenie legislatívneho rámca ako predpokladu plnenia záväzku práva na vzdelanie, a sú vyhodnocované len hodnotami áno/nie/v obmedzenom rozsahu, nehodnotíme prostredníctvom právnej analýzy. Z hľadiska obsahu vyhodnocujeme len to, či upravujú a garantujú právo na vzdelanie všetkým zraniteľným skupinám.

Slovenská republika ratifikovala všetky kľúčové ľudskoprávne dokumenty garantujúce právo na vzdelanie všeobecne alebo s ohľadom na špecifickú situáciu zraniteľných skupín¹⁷. Indikátor PVS01 Štatút ratifikácie medzinárodných dokumentov garantujúcich právo na vzdelanie preto hodnotíme ako splnený. Právo na vzdelanie je taktiež garantované v Ústave SR, v ktorej sa právo na bezplatnosť vzdelania rozširuje nad rámec medzinárodných záväzkov aj na stredoškolské vzdelanie. Ústava však bezplatné vzdelanie zaručuje len pre občanov a občianky.

„(1) Každý má právo na vzdelanie. Školská dochádzka je povinná. Jej dĺžku po vekovú hranicu ustanoví zákon. (2) Občania majú právo na bezplatné vzdelanie v základných školách a stredných školách, podľa schopností občana a možnosti spoločnosti aj na vysokých školách. (3) Zriaďovať iné školy ako štátne a vyučovať v nich možno len za podmienok ustanovených zákonom; v takýchto školách sa môže vzdelávanie poskytovať za úhradu. (4) Zákon ustanoví, za akých podmienok majú občania pri štúdiu právo na pomoc štátu.“ (Národná rada SR, 1992)

Rovnako sa bezplatnosť vzdelania vzťahuje len na štátne školy, iné ako štátne školy Ústava SR vyníma z povinnosti poskytovať vzdelanie bezplatne, čo je však v súlade s výkladom ICESCR aj *Dohovoru o právach dieťaťa*. Zmluvné strany sú povinné zabezpečiť dostupnosť bezplatného vzdelania pre všetkých a zároveň umožniť aj iným subjektom rozvíjať vzdelávacie aktivity a poskytovať služby v oblasti vzdelávania. Indikátor PVS02 Platnosť a dostatočný rozsah ústavného zákona, ktorým je garantované právo na vzdelanie, má hodnotu „v obmedzenom rozsahu“ kvôli priznaniu nároku na bezplatné základné vzdelanie len pre občanov a občianky Slovenskej republiky.

Kľúčovým právnym predpisom upravujúcim poskytovanie formálneho vzdelávania na ZŠ, SŠ a predprimárnu výchovu v MŠ je Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „školský zákon“). Ten na viacerých miestach, predovšetkým v § 3 Princípy výchovy a vzdelávania a v § 4 Ciele výchovy a vzdelávania, upravuje podmienky, ciele a všeobecné princípy pri poskytovaní vzdelávania, ktorými

¹⁷ Zoznam dokumentov je uvedený v metadátovom hárku PVS01.

garantuje možnosť realizácie práva na vzdelanie v zmysle medzinárodných záväzkov, ako je napríklad bezplatnosť základného vzdelania a stredného vzdelania (s obmedzením na verejných zriaďovateľov), povinnú školskú dochádzku, princípy nediskriminácie, zákaz segregácie a pod. Taktiež explicitne uvádza potrebu vzdelávania k ľudským právam, všestranného rozvoja detí, žiakov a žiačok, potrebu reflektovania technologického rozvoja a inovatívnych prístupov vo vzdelávaní a pod.

Nad rámec vymedzenia nároku na bezplatné vzdelanie podľa Ústavy SR, ale približujúc sa medzinárodným ľudskoprávnym záväzkom, ktoré hovoria o práve na vzdelanie pre všetkých ľudí žijúcich na území zmluvných strán, stanovuje školský zákon v § 146, že *„deťom cudzincov s povoleným pobytom na území SR, deťom žiadateľov o udelenie azylu a Slovákov žijúcich v zahraničí sa poskytuje výchova a vzdelávanie, ubytovanie a stravovanie v školách podľa tohto zákona za tých istých podmienok ako občanom Slovenskej republiky.“* (Národná rada SR, 2008)

Ak sa však pozrieme na školský zákon z hľadiska prístupu k základnému vzdelaniu aj pre žiakov a žiačky so zdravotným znevýhodnením, je potrebné upozorniť na obmedzenie možností vzdelania pre žiakov a žiačky s mentálnym postihnutím (bez ohľadu na stupeň postihnutia). Podľa § 16 odsek 3, v ktorom sú upravené podmienky pre dosiahnutie jednotlivých stupňov vzdelania, môže žiak alebo žiačka s mentálnym postihnutím získať primárne vzdelanie až po absolvovaní posledného ročníka ZŠ.

„Základné vzdelanie sa člení na a) primárne vzdelanie, ktoré získa žiak úspešným absolvovaním posledného ročníka ucelenej časti vzdelávacieho programu odboru vzdelávania pre prvý stupeň základnej školy alebo ktoré získa žiak s mentálnym postihnutím absolvovaním posledného ročníka základnej školy; dokladom o získanom stupni vzdelania je vysvedčenie s doložkou...“ (Národná rada SR, 2008)

Ďalšie možnosti pokračovania v štúdiu a zvyšovania svojich možností na trhu práce obmedzuje zákon (de facto) len na nižšie sekundárne odborné vzdelávanie na praktickej škole a na odbornom učilišti, ktoré vzdelávajú podľa štátnych vzdelávacích programov pre žiakov a žiačky s mentálnym postihnutím, nakoľko bez ukončeného základného vzdelania nemôžu byť títo žiaci a žiačky prijatí/é na iné stredné školy (podľa § 62, Predpoklady prijatia na vzdelávanie). Vyššie uvedené znenie § 16 vychádza zo zaužívanej praxe rozloženia učiva primárneho stupňa vzdelávania integrovanému žiakovi alebo žiačke s mentálnym postihnutím na celých 9 ročníkov. Hlavnou argumentáciou je to, že takýto prístup v integrácii vychádza zo špecifických potrieb a možností, bez vytvárania veľkého tlaku a nastavenia nedosiahnuteľných vzdelávacích cieľov.

Stredisko sa však domnieva, že individuálny prístup pri integrácii žiakov a žiačok s mentálnym postihnutím je vhodnejšie podporovať legislatívou, ktorá umožní rôzne prístupy podľa reálnych možností dieťaťa, nielen z hľadiska intelektových schopností, ale aj rodinného zázemia a podpory, záujmu a možností školy poskytnúť žiakovi a žiačke čo najkvalitnejšie vzdelanie. Zároveň z hľadiska zmeny a vývoja týchto možností, ako aj s ohľadom na riziká nesprávnej diagnostiky v predškolskom období či počas prvého stupňa, nie je takéto paušálne obmedzenie v súlade so záväzkami v *Dohovore OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím*. Indikátor PVS03 Platnosť a dostatočný rozsah platnej vnútroštátnej legislatívy, ktorá upravuje implementáciu práva na vzdelanie je tak hodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu.

Posledným sledovaným indikátorom je PVS04 Platnosť a dostatočný rozsah vnútroštátnej stratégie politiky vzdelávania. Platným strategickým dokumentom pre rozvoj rezortu školstva je Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania 2018/2027 Kvalitné a dostupné vzdelanie pre Slovensko (ďalej ako „NPRVV“), ktorý bol schválený vládou SR 27.

júna 2018. Čiastkové ciele týkajúce sa obsahu a cieľov výchovno-vzdelávacích aktivít je možné identifikovať aj v strategických dokumentoch iných sektorov, predovšetkým v prípade zadefinovaných cieľov zvyšovania povedomia či prevencie. Tieto však neboli predmetom vyhodnocovania.

NPRVV stanovuje ciele, ktoré zahŕňajú vyššie uvedené aspekty práva na vzdelanie – dostupnosť, prístupnosť, prijateľnosť aj prispôsobivosť. Zo sledovaných zraniteľných skupín na úrovni formulácie cieľov uvádzajú žiakov a žiačky so zdravotným a sociálnym znevýhodnením a z národnostných menšín. Neuvádzajú žiakov a žiačky, ktoré sú deťmi cudzincov a cudzincov. Pri analýze východiskovej situácie, ako aj v samotných opatreniach však môžeme sledovať nerovnomerné zastúpenie zvyšovania prístupnosti vzdelávania pre žiakov a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia, konkrétne z marginalizovaných rómskych komunít, v porovnaní s inklúziou žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením. Uvedená disproporcija do veľkej miery vychádza z mapovania potrieb, Stredisko sa však obáva, že v prípade potrieb žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením ide o menej viditeľné, nie však menej naliehavé prekážky v prístupnosti a kvalite vzdelávania pre všetkých.

2.2 Dostupnosť a prístupnosť výchovy a vzdelávania v materských školách a na základných školách

Ako sme uviedli v metodologickej časti, samostatne sa zameriavame na stav dodržiavania ľudskoprávných záväzkov na predprimárnom stupni, primárnom a nižšom sekundárnom stupni vzdelávania a samostatne na vyššom sekundárnom a strednom odbornom stupni vzdelávania na stredných školách. Prvé dve kategórie, ktoré budeme prostredníctvom vybraných indikátorov sledovať na úrovni predprimárneho a základného vzdelávania, sú dostupnosť a prístupnosť vzdelania.

Procesné indikátory

Dostupnosť a prístupnosť predprimárneho, primárneho a nižšieho sekundárneho vzdelávania sledujeme prostredníctvom indikátorov zameraných na kapacitu MŠ, opatrenia podporujúce inkluzívnosť škôl, práva detí národnostných menšín, zdravotne znevýhodnených detí, detí zo sociálne znevýhodneného prostredia.

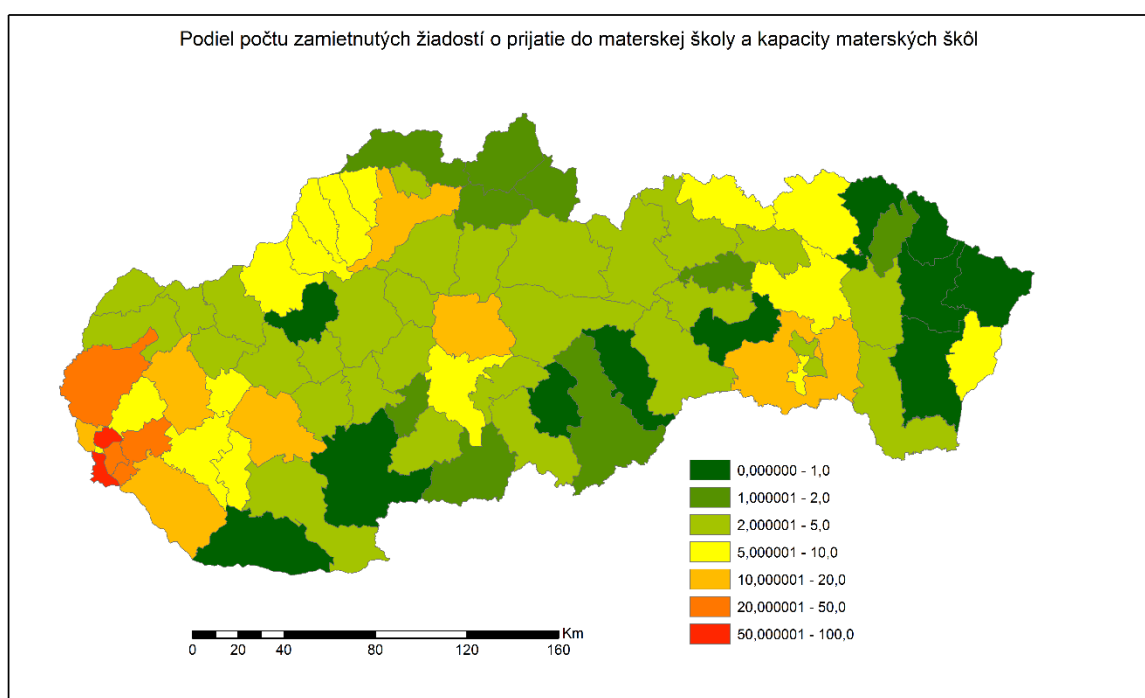
PVP01 Podiel nevybavených žiadostí o prijatie do materských škôl a kapacity materských škôl

Prijímanie detí do MŠ sa riadi školským zákonom, ktorý až s účinnosťou od 1.1.2021 zaviedol povinnú dochádzku do MŠ pre deti, ktoré dosiahli 5 rokov veku do 31. augusta príslušného roka. Na základe verzie zákona platnej do 31.12.2020 boli deti vo veku 5 rokov a deti s odloženou školskou dochádzkou prijímané prednostne, pre ostatné deti nebolo a ani v súčasnosti nie je prijatie do MŠ zaručené. V roku 2020 nebolo akceptovaných **9,95 %** žiadostí¹⁸ v pomere k celkovej kapacite MŠ, kým v roku 2019 to bolo 8,29 % a v roku 2018 7,13 %. Tento problém sa najvýraznejšie prejavuje v krajských mestách a v zázemí Bratislavy,

¹⁸ Počet zamietnutých žiadostí sa týka len tých, ktoré boli zamietnuté z dôvodu naplnenia kapacity materskej školy.

v samotnej Bratislave je podiel neprijatých žiadostí až 42 %¹⁹ (Mapa 1). Kým pri väčšine okresov možno na základe dostupných dát konštatovať, že v prípade záujmu bude dieťa do MŠ pravdepodobne prijaté, ak tomu nebudú brániť osobitné okolnosti, najmä v mestách môže byť umiestnenie dieťaťa do MŠ problémom. V oblastiach s nedostatočnou kapacitou MŠ môže byť sledovaný podiel zvýšený viacnásobným podávaním žiadostí, preto je možné, že skutočný dopyt je o niečo nižší.

Zamietnutie žiadosti o prijatie do MŠ má potenciálne dopady na deti aj rodičov. V prípade, že sa rodič musí vrátiť do práce, jedno z riešení je umiestnenie dieťaťa do súkromného zariadenia, resp. zariadenia nezariadeného do siete škôl a školských zariadení MŠVVaŠ SR. Poplatky za takéto služby však často prevyšujú poplatky vo verejných MŠ a rodičia tak musia doplácať za predprimárne vzdelávanie z dôvodu nedostatočnej kapacity verejných MŠ. Indikátor je preto vyhodnotený ako nesplnený.

Mapa 1 Podiel počtu zamietnutých žiadostí o prijatie do materskej školy a kapacity materských škôl (v %)

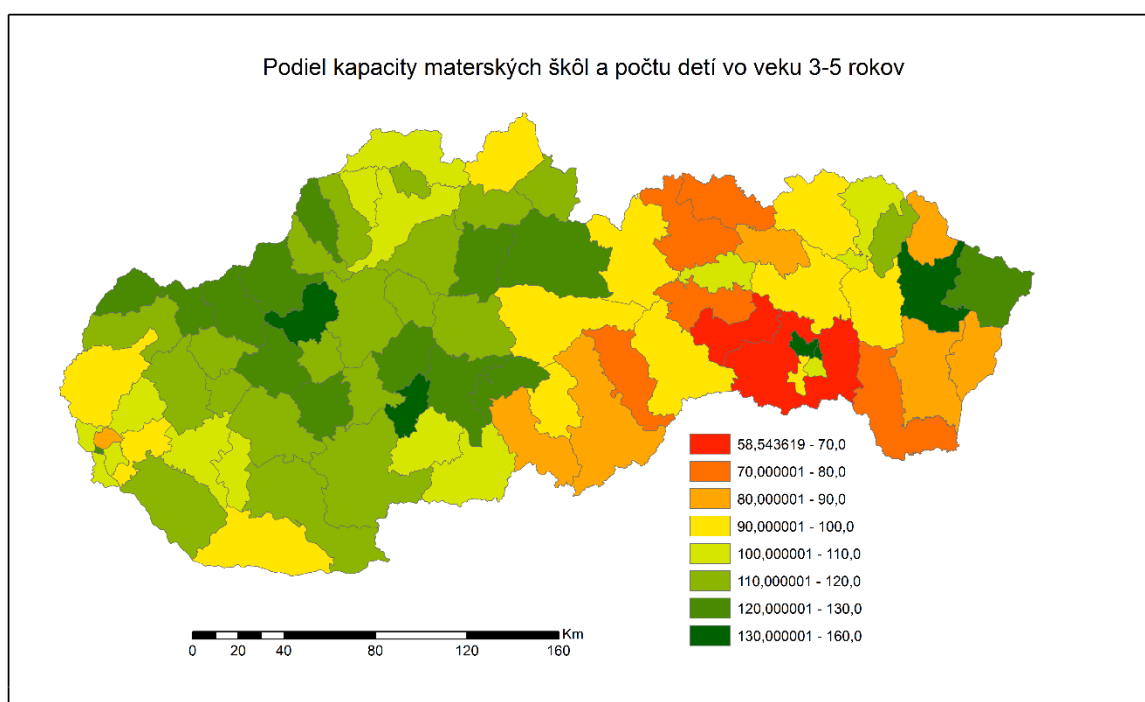
Zdroj: Štatistický úrad SR (ďalej „ŠÚ SR“), CVTI SR, spracovanie Stredisko

PVP02 Počet okresov, v ktorých kapacity materských škôl nepokrývajú potenciálny dopyt

Napriek tomu, že predprimárne vzdelávanie nie je povinné, je dôležité sledovať, či sú kapacity MŠ dostatočné na to, aby pokryli potenciálny dopyt po vzdelávaní. Indikátor preto sleduje, či sa na Slovensku vyskytujú okresy, v ktorých počet detí vo veku 3-5 rokov prevyšuje kapacity MŠ. V školskom roku 2020/2021 podiel detí v príslušnom veku a kapacít MŠ dosiahol až **103,07 %** a z celkového hľadiska možno hovoriť o dostatočných kapacitách, pri dezagregácii

¹⁹ Pri vyhodnotení je potrebné brať do úvahy, že v oblastiach s nižšou kapacitou materských škôl je možné, že rodičia podávajú žiadosti do viacerých materských škôl. Počet zamietnutých žiadostí sa tak nemusí rovnať počtu detí, ktoré neboli do materskej školy prijaté.

dát podľa okresov však vidieť veľké regionálne rozdiely (Mapa 2). Vzhľadom na to, že 12 % detí navštevujúcich MŠ predstavujú deti vo veku 6 rokov, ktoré neboli zahrnuté do výpočtu, je zrejmé, že približne polovica okresov by pri plnom záujme rodičov o zaškolenie detí nemala kapacity na pokrytie tohto záujmu. V okresoch Gelnica, Košice – okolie, Spišská Nová Ves, Kežmarok, Stará Ľubovňa, Revúca a Trebišov nie je potenciálny dopyt naplnený ani na 80 %. Spolu až v 26 okresoch nie sú dostatočné kapacity materských škôl na to, aby sa mohli predškolskej výchovy zúčastňovať všetky 3 až 5-ročné deti. Kapacity predškolských zariadení v týchto okresoch nereagujú dostatočne na demografický vývoj, hoci predchádzajúci indikátor ukazuje, že na pokrytie aktuálneho záujmu sú kapacity dostačujúce. Naopak, pri niektorých okresoch kapacity prevyšujú potenciálny dopyt až o viac ako 30 %, ide o okresy Banská Štiavnica, Košice I, Košice III, Bánovce nad Bebravou a Humenné.

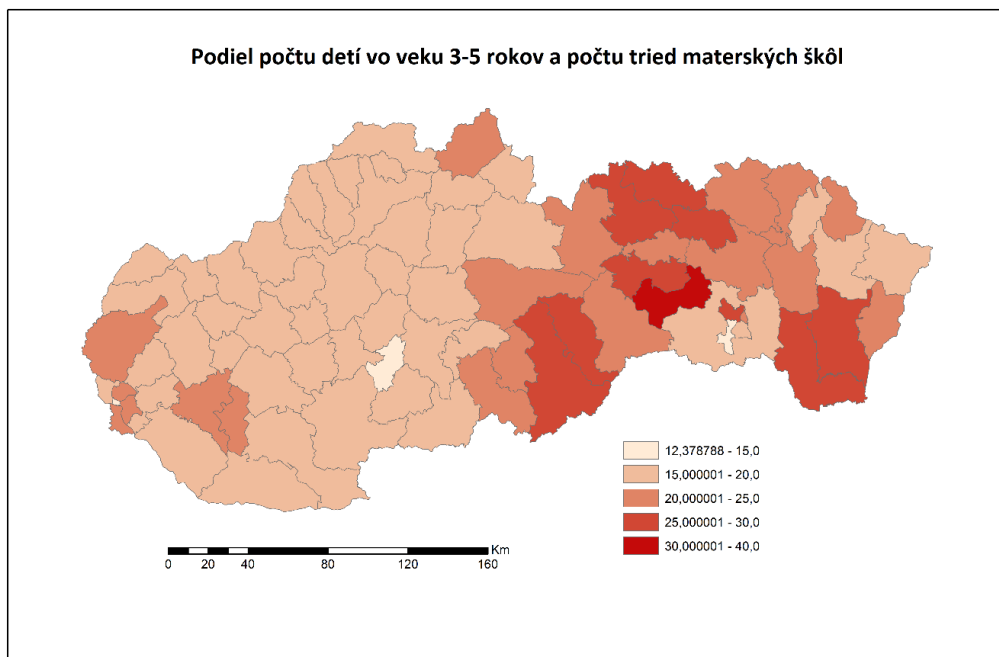
Mapa 2 Podiel kapacity materských škôl a počtu detí vo veku 3-5 rokov (v %)

Zdroj: ŠÚ SR, CVTI SR, spracovanie Stredisko

PVP03 Dostupnosť materských a základných škôl na úrovni okresov

Plnenie povinnej školskej dochádzky a zabezpečenie práva na vzdelanie pre všetkých predpokladá rovnakú dostupnosť školských zariadení v rámci celého Slovenska. Indikátor sleduje koreláciu medzi počtom tried a počtom detí v príslušnej vekovej kohorte na základe údajov z jednotlivých okresov (napr. počet tried v MŠ a počet detí vo veku 3-5 rokov). Je vyjadrený pearsonovým koeficientom korelácie, na základe ktorého je možné identifikovať, či sú vzdelávacie kapacity rozložené priestorovo rovnomerne.

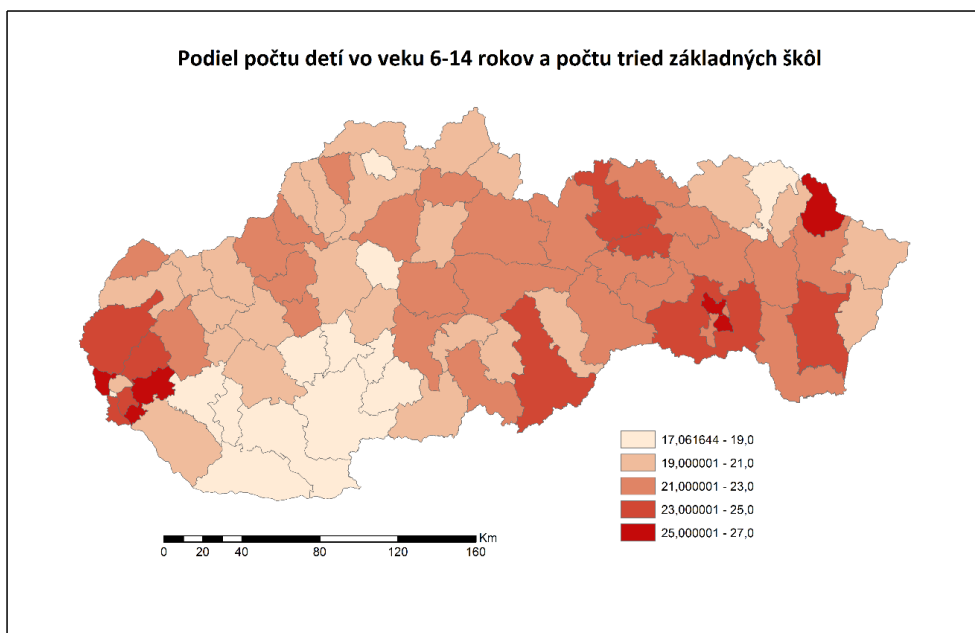
Koeficient korelácie má v prípade MŠ hodnotu **0,952** a v priebehu posledných 15 rokov sa udržiaval na približne rovnakej úrovni. Významné rozdiely sú medzi západnou a východnou časťou krajiny. Na takmer celej západnej polovici Slovenska je počet detí na jednu triedu nižší ako 20, vo východnej časti tento podiel dosahuje 20 až 30 detí na triedu (Mapa 3).

Mapa 3 Podiel počtu detí vo veku 3-5 rokov a počtu tried materských škôl

Zdroj: ŠÚ SR, spracovanie Stredisko

Podiel počtu tried a počtu žiakov má v prípade ZŠ podobné priestorové rozloženie ako v prípade MŠ, s výnimkou Bratislavského kraja. Zároveň je rozmiestnenie rovnomernejšie s koeficientom korelácie **0,979**, teda dostupnosť ZŠ je zabezpečená takmer úplne rovnomerne na celom území Slovenska. Podiel počtu tried a počtu detí sa pohybuje v intervale 17-27 detí na triedu (Mapa 4). Indikátor v oboch jeho zložkách (MŠ aj ZŠ) dosahuje mierne nižšiu hodnotu ako benchmark 0,99, preto je vyhodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu.

Mapa 4 Podiel počtu detí vo veku 6-14 rokov a počtu základných škôl²⁰

²⁰ V mapách č. 3 a 4 je použité odlišné škálovanie.

PVP04 Diagnostika školskej spôsobilosti existuje v jazykoch národnostných menšín a zohľadňuje kultúrne špecifiká a ŠVVP

Podľa stanoviska VÚDPaP²¹ „diagnostika školskej spôsobilosti je komplexný odborný proces, ktorý zahŕňa okrem štandardizovaných dotazníkov, ktoré sú väčšinou v slovenskom jazyku, aj nadviazanie vzťahu medzi odborníkom a dieťaťom, ktorý je nosný pre komunikáciu a porozumenie kultúrnych a ďalších špecifik a potrieb (aj ŠVVP) dieťaťa, pozorovanie v reálnom prostredí, posúdenie správania rodičmi alebo učiteľmi, pedagogickú diagnostiku učiteľmi v materskej škole alebo výtvory činností dieťaťa.“ Časť diagnostiky tak stojí na porozumení s dieťaťom, pre ktoré je nevyhnutné ovládanie spoločného jazyka. Limitujúce je to najmä v prípade rómskych detí neovládajúcich slovenský jazyk, pri deťoch s maďarským materinským jazykom sa predpokladá, že časť odborných pracovníkov a pracovníčok, najmä v oblastiach s výrazným zastúpením maďarskej menšiny, tento jazyk ovláda.

Test školskej pripravenosti pre skupinové použitie je dostupný iba v slovenskom jazyku. Ide o test, ktorým sa indikatívne zisťujú predpoklady dieťaťa na školskú dochádzku a na základe slabých výsledkov je možné vykonať doplňujúce inteligenčné testy. Tieto testy majú odporúčací charakter a konečné rozhodnutie, akú školu bude dieťa navštevovať, vykonávajú rodičia. Test na individuálne použitie má inštrukcie, ktoré sa podávajú dieťaťu, aj v rómskych dialektoch a v maďarskom jazyku. Na základe praxe a výskumov bol modifikovaný a následne štandardizovaný pre deti z marginalizovaných rómskych komunít, čím sa podľa VÚDPaP zohľadnili ich špecifiká. Indikátor nesleduje, do akej miery sa tieto nástroje využívajú, ale hodnotí ich existenciu. Je vyhodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu, keďže jazykové mutácie testu školskej pripravenosti sú dostupné len pre dve národnostné menšiny.

PVP05 Pomerné zastúpenie detí zo znevýhodnených skupín v predprimárnom vzdelávaní

Za dieťa alebo žiaka alebo žiačku zo sociálne znevýhodneného prostredia (ďalej ako „SZP“) sa pre účely vykazovania považujú tí/tie, ktorí/é majú potvrdenie Centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (ďalej ako „CPPPaP“) na základe stanovených kritérií. Podľa § 2 písm. p) je „*žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia žiak žijúci v prostredí, ktoré vzhľadom na sociálne, rodinné, ekonomické a kultúrne podmienky nedostatočne podnecuje rozvoj mentálnych, vôľových, emocionálnych vlastností dieťaťa alebo žiaka, nepodporuje jeho socializáciu a neposkytuje mu dostatok primeraných podnetov pre rozvoj jeho osobnosti poberania príspevku v hmotnej núdzi aspoň jedným členom domácnosti*“²². Oficiálne tak MŠ navštevuje len 462 detí zo SZP (**0,27 %** z celkového počtu detí v MŠ), čo naznačuje výrazné rezervy v zabezpečení dostupnosti a prístupnosti MŠ pre deti zo SZP. Benchmark je stanovený ako podiel spoločne posudzovaných osôb vo veku 3-5 rokov s poberateľmi dávok v hmotnej núdzi a celkového počtu detí v tomto veku, čo predstavuje 4,1 %.

²¹ Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o informácie a následných konzultácií.

²² V porovnaní s indikátorom PVP12 Podiel žiakov a žiačok zo sociálne znevýhodneného prostredia, na ktorých je základným školám poskytovaný príspevok na skvalitnenie podmienok na výchovu a vzdelávanie, ide o odlišný spôsob určovania počtu žiačok a žiakov zo SZP.

Veľmi podobné je aj porovnanie zaškolenosti detí so zdravotným znevýhodnením (ďalej ako „ZZ“) v MŠ, ktoré tvoria iba **0,49 %** z celkového počtu detí v MŠ, pričom na základe prepočtov Asociácie poskytovateľov a podporovateľov včasnej intervencie je v tejto vekovej kategórii 5,2 % detí so ZZ (Fričová, Matej, & Tichá, 2018). Je však zrejmé, že oficiálne dostupné údaje o počte žiakov so ZZ a zo SZP sú výrazne podhodnotené, keďže MŠ nemajú povinnosť takéto údaje zisťovať, čo konštatuje aj Revízia výdavkov na osoby ohrozené sociálnym vylúčením (Ministerstvo financií SR, 2020). Nie je tak možné zistiť reálny rozsah problému so zaškolenosťou ohrozených skupín detí a Stredisko upozorňuje najmä na fakt, že bez presných dát nie je možné prijať adekvátne opatrenia na podporu zaškolenosti detí so ZZ v MŠ. Na základe dostupných dát je však indikátor vyhodnotený ako nesplnený v oboch zložkách.

PVP06 Podiel žiakov a žiačok vzdelávaných v špeciálnych školách a špeciálnych triedach

Zaradenie v špeciálnych školách a v špeciálnych triedach vylučuje inkluzívne vzdelávanie a zároveň podporuje segregáciu, preto je žiaduce, aby bol podiel detí vzdelávaných v špeciálnych zariadeniach čo najnižší. Pre deti so zdravotným znevýhodnením má na základe *Dohovoru o právach osôb so zdravotným znevýhodnením* Slovenská republika povinnosť zabezpečiť, aby „osoby so zdravotným postihnutím neboli na základe svojho zdravotného postihnutia vylúčené zo všeobecného systému vzdelávania a aby deti so zdravotným postihnutím neboli na základe svojho zdravotného postihnutia vylúčené z bezplatného a povinného základného vzdelávania alebo zo stredoškolského vzdelávania“, a aby „osoby so zdravotným postihnutím mali na rovnakom základe s ostatnými prístup k inkluzívnemu, kvalitnému a bezplatnému základnému a stredoškolskému vzdelaniu v spoločnosti, v ktorom žijú.“ (Valné zhromaždenie OSN, 2006) Na Slovensku sa v školskom roku 2017/2018 vzdelávalo v špeciálnych základných školách a špeciálnych triedach **5,63 %** z celkového počtu žiakov a žiačok základných škôl (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2018), čo je najviac spomedzi všetkých skúmaných krajín EÚ (priemer je 1,55 %). V materských školách bol podiel detí vzdelávaných v špeciálnych školách a triedach **1,38 %**, pričom priemer EÚ bol 0,86 %. Tieto podiely sa síce môžu javiť ako nízke, ide však o podiely na celej populácii žiakov a žiačok. Avšak podiel tých, ktorí sa vzdelávajú v ŠZŠ na celkovom počte žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením v školskom roku 2019/2020 bol až 45,09 %. To znamená, že takmer polovica detí so zdravotným znevýhodnením sa vzdeláva mimo hlavného vzdelávacieho prúdu. Vo vzťahu k benchmarkom (priemerné hodnoty krajín EÚ uvedené vyššie) je indikátor vyhodnotený ako nesplnený.

PVP07 Schválené metodické materiály podporujúce školy pri implementácii inkluzívneho prístupu vo vzdelávaní v materských a základných školách

Existencia schválených metodických materiálov podporujúcich uplatňovanie inkluzívneho prístupu vo vzdelávaní naznačuje záujem štátu o presadzovanie inklúzie do vzdelávania a snahu zabezpečiť rovnaký prístup k inkluzívnemu vzdelávaniu pre všetkých žiakov a žiačky. Pre MŠ je vypracovaná *Metodika pre prácu s deťmi so ŠVVP v predškolskom*

vzdelávaní (Felcmanová & kol., 2019).²³ Pre ZŠ je dostupná *Metodika podporujúca inkluzívne vzdelávanie na školách* (Bagalová, Bizíková, & Fatulová, 2015)²⁴, ktorá za kľúčové považuje umožniť všetkým žiakom a žiačkam rozvíjať svoje schopnosti v maximálnej možnej miere spoločne s ostatnými deťmi. Nezaoberá sa špecificky rôznymi druhmi znevýhodnenia, ponúka však konkrétne príklady, ako zlepšovať klímu v triede a podporovať toleranciu inakosti. Indikátor nehodnotí obsah dokumentu z odborného hľadiska, ale to, či bol naplnený minimálny predpoklad pre implementáciu inkluzívneho vzdelávania na jednotlivých školách, je preto hodnotený ako splnený.

PVP08 Podiel žiadostí o pedagogických asistentov/asistentky schválených MŠVVaŠ SR z prijatých žiadostí

Žiadosť o pridelenie asistenta/asistentky učiteľa pre integrovaných žiakov a žiačky podáva zriaďovateľ príslušnej školy. Na asistenta/asistentku nevzniká automatický nárok, kritériá na pridelenie však nie sú jednoznačne stanovené. Nie je tak zrejmé, pri akých typoch znevýhodnenia a špecifických potrebách vzniká nárok na pridelenie asistenta/asistentky, pričom náplňou práce je podľa § 21 ods. 1 zákona č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov „vytvárať rovnosť príležitostí vo výchove a vzdelávaní, pomáhať dieťaťu, žiakovi alebo skupine detí alebo žiakov pri prekonávaní architektonických, informačných, jazykových, zdravotných, sociálnych alebo kultúrnych bariér“. V školskom roku 2019/2020 pôsobilo na ZŠ 3 107,28 asistentov/asistentiek učiteľa, ktorých mzdy boli hradené zo štátneho rozpočtu. Počet žiadostí v tomto roku predstavoval 7 049, čo znamená podiel akceptovaných žiadostí na úrovni **44,08 %**. Celkový počet pedagogických asistentov/asistentiek evidovaných CVTI SR v školskom roku 2019/2020 však bol 3902, rozdiel v porovnaní s počtom asistentov/asistentiek financovaných na základe žiadostí predstavujú tí, ktorých mzdy sú hradené z iných zdrojov (napr. štrukturálne fondy EÚ, príspevky zriaďovateľa alebo mzdový normatív) alebo sa špecializujú na prácu so žiakmi a žiačkami zo SZP a sú financovaní prostredníctvom príspevku na skvalitnenie podmienok na výchovu a vzdelávanie. Hoci si školy v obmedzenej miere vedia zabezpečiť financovanie asistentov a asistentiek z iných zdrojov, podiel 44 % prijatých žiadostí hovorí o nedostatočnej schopnosti štátu zabezpečiť pre všetkých žiakov a žiačky rovnaké podmienky na inkluzívne vzdelávanie. Cieľovou hodnotou je 0 % neschválených žiadostí, indikátor je preto vyhodnotený ako nesplnený.

PVP09 Počet odborných zamestnancov a zamestnankyň školy zabezpečujúcich inkluzívne vzdelávanie na základných školách

Medzi odborných zamestnancov a zamestnankyne školy, ktorých počet sa v tomto indikátore sleduje, patria psychológovia a psychologičky, špeciálni pedagógovia a špeciálne pedagogičky, pedagogickí asistenti a pedagogické asistentky a pomocní vychovávatelia a pomocné vychovávateľky. Ďalší odborní zamestnanci, napr. sociálni pedagógovia a sociálne

²³ <https://www.minedu.sk/data/att/14970.pdf>

²⁴ https://www.statpedu.sk/files/articles/nove_dokumenty/projekty/eea_grants/metodika-podporujuca-inkluzivne-vzdelavanie-skolach.pdf

pedagogičky, sa vykazujú súhrnne ako „ostatní odborní zamestnanci“, takže nie je možné určiť ich celkový počet. Ich počet medziročne výrazne rastie, v porovnaní so školským rokom 2019/2020 je v školskom roku 2020/2021 celkový počet odborných zamestnancov a zamestnankýň vyšší o 16,8 %, čo Stredisko hodnotí pozitívne.

Tabuľka 3 Počet odborných zamestnancov na základných školách

	2019/2020	2020/2021
Asistent/asistentka učiteľky/učiteľa	3902	4510
Špeciálny pedagóg/špeciálna pedagogička	831	917
Psychológ /psychologička	314	371
Pomocný vychovávateľ/vychovávateľka	0	0

Zdroj: CVTI SR, spracovanie Stredisko

Tento nárast bol možný vďaka realizácii národných a dopytových projektov z európskych štrukturálnych fondov prostredníctvom dvoch doposiaľ realizovaných národných projektov (*Škola otvorená všetkým* a *Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov*) a dopytovo orientovaných výziev (*V základnej škole úspešnejší* a *V základnej škole úspešnejší II*), ktoré boli zamerané na zabezpečenie odborných pracovníkov a pracovníčok na základných školách. Celkový počet odborných zamestnancov a zamestnankýň financovaných z tohto zdroja však nie je možné zistiť, dostupné sú iba údaje o vynaložených finančných prostriedkoch. Za rok 2020 bolo na ich mzdy z Európskeho sociálneho fondu (ďalej ako „ESF“) vyplatených 13 483 881,89 €. Napriek nespornému prínosu zvýšenia počtu odborných zamestnancov a zamestnankýň v školách je potrebné poznamenať, že nejde o koncepčné riešenie problému a zamestnanci a zamestnankyne sa prijímajú len na dobu určitú.

Za znepokojujúce považuje Stredisko zistenie, že pomocný vychovávateľ alebo pomocná vychovávateľka, ktorí môžu poskytovať osobnú asistenciu žiakom a žiačkam so ZZ, ale nezapájajú sa priamo do vyučovacieho procesu, podľa dostupných dát nepôsobia v žiadnej základnej škole. Zapojenie aj takejto pomocnej sily by pritom mohlo byť prínosom nielen pre deti, ktoré danú školu už navštevujú, ale zároveň môže odstrániť prekážky pri prijímaní žiakov a žiačok so ZZ a umožniť plné zabezpečenie rovného prístupu k vzdelávaniu. Je potrebné preskúmať dôvody, pre ktoré sa inštitút pomocného vychovávateľa/pomocnej vychovávateľky nevyužíva, a akým spôsobom je možné tieto prekážky odstrániť.

Celkovo je indikátor vyhodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu, keďže nie všetky odborné profesie (Tabuľka 3) majú v porovnaní s predchádzajúcim školským rokom vyšší počet zamestnancov a zamestnankýň a nedochádza teda k postupnému zlepšovaniu v prístupe k odbornej asistencii.

PVP10 Existujú tranzitívne programy pri prestupe žiakov a žiačok zo špeciálnej školy na bežnú školu

Slobodná voľba vzdelávania spočíva okrem existujúcej právnej úpravy aj v dostupných nástrojoch podporujúcich čo najlepšiu prestupnosť medzi jednotlivými prúdmi vzdelávania a v aktívnej podpore prestupu žiakov a žiačok do hlavného vzdelávacieho prúdu. V súčasnosti je možné, aby žiaci a žiačky vzdelávaní v špeciálnej základnej škole (ďalej ako „ŠZŠ“), resp. špeciálnej triede, prestúpili po rediagnostike na bežnú ZŠ. Podľa vyjadrenia VÚDPaP v tomto

procesu môžu využiť odborné poradenstvo. Zamestnanci a zamestnankyne CPPPaP a Centier špeciálnopedagogického poradenstva poskytujú rodičom a deťom odbornú podporu zameranú aj na zvládanie prestupu, napr. formami stimulačných intervencií a prostredníctvom individualizovaných programov, ktoré sa realizujú priamo v školách, alebo ambulantne v školských zariadeniach. V prípade potreby sú deťom dostupné aj ďalšie odborné činnosti, akými sú poradenstvo alebo terapia.²⁵

Táto podpora je dostupná na individuálne požiadanie, neexistujú však koordinované programy rediagnostiky a aktívneho vyhľadávania žiakov a žiačok, ktorých zdravotný stav sa zlepšil do takej miery, že môžu prestúpiť do hlavného vzdelávacieho prúdu (pri relevantných diagnózach), čím sa zodpovednosť kladie na rodičov dieťaťa. Prestup dieťaťa, ak je relevantný, je pritom potrebné realizovať v čo najnižších ročníkoch, aby bol čo najmenší rozdiel medzi vzdelávacími osnovami špeciálnej a bežnej ZŠ. Tento rozdiel je potrebné znižovať aj na procesnej úrovni, aby sa takýmto spôsobom nevytvárali výrazné rozdiely medzi hlavným a špeciálnym prúdom vzdelávania. Tento indikátor je hodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu.

PVP11 Existujú štipendijné programy pre žiakov a žiačky zo SZP na základných školách

Podpora žiakov a žiačok zo SZP sa realizuje na viacerých úrovniach. Sú dostupné dotácie na stravu a na školské pomôcky a školám sa zároveň poskytuje príspevok na skvalitnenie podmienok na výchovu a vzdelávanie žiakov a žiačok zo SZP. Konkrétne využitie príspevku je určené zákonom (§ 4e zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení), no možnosti jeho využitia sú obmedzené vzhľadom na to, že sa poskytuje škole, nie priamo žiakom a žiačkam, a nedokáže tak pokryť náklady nevyhnutné na účasť na vzdelávaní, ktoré ale nie sú školskými pomôckami (napr. oblečenie, desiaty, cestovné). Stredisko preto považuje za potrebné využívať na podporu detí zo SZP aj štipendijné programy, ktoré nebudú viazať poskytnuté prostriedky na konkrétny účel, ale môžu byť využité aj na zabezpečenie adekvátnych podmienok na vzdelávanie aj v domácnosti dieťaťa. Takýto program v súčasnosti pre žiakov a žiačky nie je dostupný, preto je indikátor vyhodnotený ako nesplnený.

PVP12 Podiel výdavkov na štúdium dieťaťa v ročných výdavkoch domácnosti, v ktorej žije

Bezplatné vzdelanie je záväzkom, ktorý Slovenská republika napĺňa, avšak táto bezplatnosť sa vzťahuje len na samotné štúdium. Ďalšie výdavky súvisiace s návštevou predškolských, resp. školských zariadení (napr. školské pomôcky, oblečenie, cestovné, exkurzie) znášajú rodičia, čo môže v prípade žiakov a žiačok zo sociálne znevýhodneného prostredia predstavovať prekážku v plnom využívaní práva na vzdelanie. Indikátor má za cieľ sledovať počet detí, ktoré sú takýmto spôsobom obmedzené, v súčasnosti však nie sú dostupné dáta o priemerných výdavkoch na štúdium. Takéto údaje sú podľa Strediska dôležité pre stanovenie efektívnej podpory pre žiačky a žiakov zo SZP tak, aby dotácie, resp. štipendiá dokázali pokryť všetky potenciálne výdavky, ale aj z dôvodu identifikácie počtu žiakov a žiačok, ktorí/é majú problémy s finančnou prístupnosťou vzdelávania. Nedostupnosť dát o reálnych

²⁵ Spracované na základe odpovede VÚDPaP-u na žiadosť o informácie.

nákladoch na vzdelávanie je tak zásadnou prekážkou pri stanovovaní vhodných politík a opatrení.

PVP13 Verejné výdavky vynaložené na inklúziu individuálne začlenených žiakov a žiačok

Výdavky na individuálne začlenených žiakov a žiačok pozostávajú z normatívneho príspevku na osobné náklady a prevádzku a mzdových prostriedkov pre asistentov/asistentky učiteľky/učiteľa hradených zo štátneho rozpočtu a prostriedkov ESF a spolufinancovania zo štátneho rozpočtu na dopytové a národné projekty zamerané na vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov a zamestnankyň a zvýšenie ich počtu v školách.

V prípade vzdelávania individuálne začlenených žiakov a žiačok sa automaticky navyšuje normatív na žiaka/žiačku koeficientom od 1,93 do 3,39 v závislosti od konkrétneho zdravotného znevýhodnenia.²⁶ V roku 2019 bol poskytnutý normatív v prepočte na začleneného žiaka alebo začlenenú žiačku vo výške 1 703 €, v roku 2020 vo výške 1 883 €. Príspevok na prevádzku zahŕňa aj výdavky na výchovno-vzdelávací proces a ďalšie vzdelávanie učiteľov a učiteľiek, ktoré z neho tvoria približne štvrtinu.

Z prostriedkov EÚ boli financované národné aj dopytové projekty zamerané na zvýšenie inklúzie, resp. zvýšenie počtu odborných zamestnancov a zamestnankyň, nejde však o prostriedky priamo viazané na začlenených žiakov a žiačky. Keďže ide o nárast výdavkov oproti predchádzajúcemu roku, a to na úrovni prostriedkov EÚ aj štátneho rozpočtu, tento indikátor je hodnotený ako splnený.

Tabuľka 4 Výdavky na inklúziu žiakov a žiačok

Rok	Normatívny príspevok zodpovedajúci osobným nákladom	Normatívny príspevok na prevádzku	Prostriedky na asistentov/asistentky učiteľa (ŠR)	Prostriedky EÚ zamerané na inklúziu vzdelávanie (EŠIF + spolufinancovanie ŠR)	Spolu
2019	60 835 635	10 025 220	28 330 668	16 166 867,14	115 358 390,14
2020	70 032 580	10 329 171	37 000 204	18 960 897,97	136 322 851,97

Zdroj: MŠVVaŠ SR, spracovanie Stredisko

PVP14 Existuje možnosť vzdelávať sa na základných školách v jazyku národnostných menšín

Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín ukladá štátom, že „v oblastiach tradične alebo vo väčšom počte obývaných osobami patriacimi k národnostným menšinám musia sa strany v prípade dostatočného dopytu usilovať v rámci možností o to, aby v rámci svojho systému školstva zabezpečili pre osoby patriace k týmto menšinám primerané možnosti na výučbu jazyka ich menšiny alebo výučbu v tomto jazyku“ (Rada Európy, 1995). Z autochtónnych menšín majú možnosť vzdelávať sa v materinskom jazyku žiaci a žiačky maďarskej, rusínskej, ukrajinskej a nemeckej národnosti. Vzdelávanie v rómskom jazyku

²⁶ Príloha č. 8 k nariadeniu vlády č. 630/2008 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti rozpisu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre školy a školské zariadenia <https://www.epi.sk/zz/2008-630#p2>

v súčasnosti dostupné nie je (Tabuľka 5). Jedným z dôvodov je, že kvalifikovaní pedagógovia a pedagogičky pre vyučovanie rómčiny sa mohli začať pripravovať až od akademického roka 2019/2020, kedy Prešovská univerzita otvorila študijný program Učiteľstvo rómskeho jazyka, literatúry a reálií.

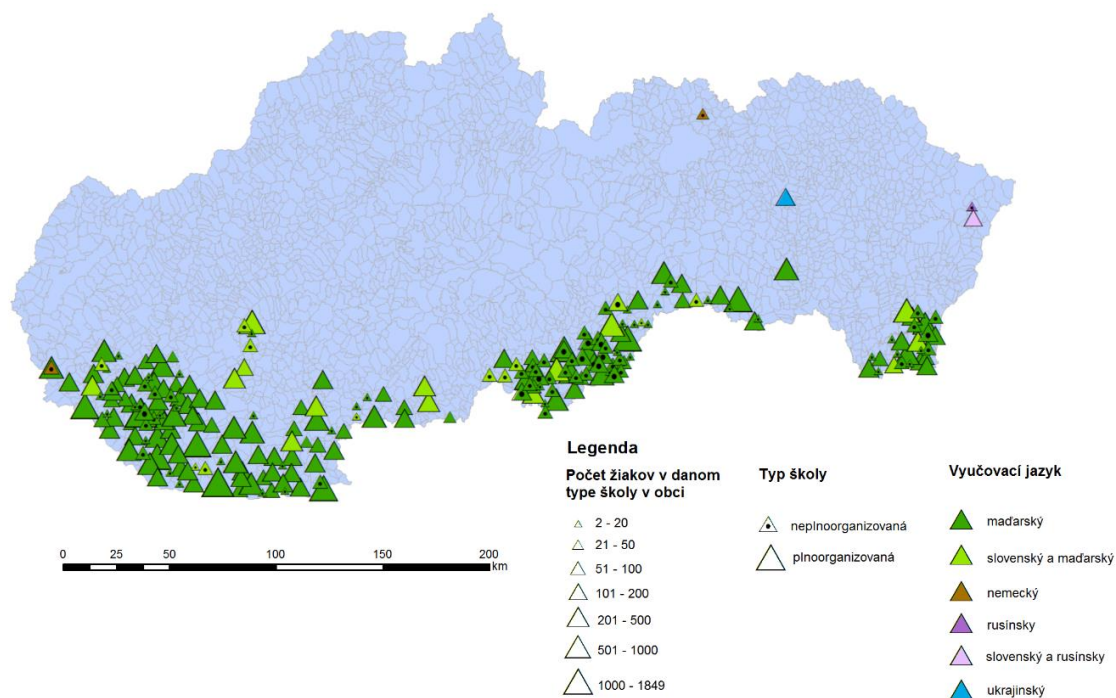
Tabuľka 5 Vyučovanie v jazykoch národnostných menšín na základných školách

	Podiel žiakov a žiačok s daným vyučovacím jazykom
rómsky jazyk	0 %
maďarský jazyk	5,54 %
ukrajinský jazyk	0,03 %
rusínsky jazyk	0,003 %
nemecký jazyk	0,03 %

Zdroj: CVTI SR, spracovanie Stredisko

Indikátor je pre rómsky jazyk hodnotený ako nesplnený, pre ostatné jazyky národnostných menšín ako splnený, celkovo ako splnený v obmedzenom rozsahu.

Vzhľadom na formuláciu záväzku z rámcového dohovoru je však potrebné zisťovať reálny dopyt po národnostných školách, v súčasnosti chýbajú dáta o tom, aký podiel žiakov a žiačok z národnostných menšín má záujem navštevovať školy s materinským vyučovacím jazykom a koľko z nich takéto školy navštevuje preto, že sú pre nich priestorovo najdostupnejšie (najmä v prípade maďarskej menšiny). Z hľadiska dostupnosti národnostných škôl je tiež potrebné konštatovať, že aj keď je teoreticky možnosť navštevovať takúto školu zabezpečená, najmä v prípade ZŠ je limitom ich navštevovania vzdialenosť a nie je možné hovoriť o zabezpečení vyučovania v materinskom jazyku pre celú komunitu (Mapa 5). V prípade škôl s vyučovacím jazykom maďarským je na juhu stredného Slovenska zabezpečované prevažne v neplnoorganizovaných školách a žiaci a žiačky tak majú možnosť absolvovať v materinskom jazyku len prvý stupeň ZŠ.

Mapa 5 Základné školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín
Zdroj: CVTI SR, spracované Strediskom.

PVP15 Podiel riešených podnetov porušenia práva na vzdelanie, ktoré boli šetrené NHRI alebo inou autoritou

Vyhodnocovanie prijatých a riešených podnetov v oblasti práva na vzdelanie ľudskoprávnymi inštitúciami by malo poskytnúť obraz o dostupnosti týchto inštitúcií a zároveň aj o efektívnosti ich práce pri posudzovaní porušenia práv. Nízky podiel vyriešených podnetov a podnetov, pri ktorých bolo posúdené porušenie práva, indikuje problém a možné nenapĺňanie kompetencií týchto inštitúcií. Samotný indikátor však nevypovedá o možných príčinách – môže to byť nízke povedomie o práve na vzdelanie (čo je samo osebe prejavom nenapĺňania záväzku zvyšovať povedomie o ľudských právach) a vysoký podiel podnetov, ktoré nie je možné posúdiť (napr. pre neúplnosť informácií, nedostatočnú spoluprácu klienta/klientky), ale taktiež nedostatočná responzivnosť inštitúcie, personálna poddimenzovanosť a pod. Na Slovensku sú vzhľadom na svoje kompetencie okrem Slovenského národného strediska pre ľudské práva relevantné nasledovné inštitúcie: Kancelária verejného ochrancu práv, Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím a Úrad komisára pre deti.²⁷ Tieto inštitúcie však svoju činnosť evidujú a vyhodnocujú podľa vlastných klasifikácií. Ďalším metodologickým problémom je to, že aj v prípade evidencie Strediska nie je možné komplexné porovnanie prijatých podnetov a vybavených podnetov, nakoľko podnety sú klasifikované po posúdení (a teda vybavení). Podobný problém vyplýva aj z praxe evidencie ostatných inštitúcií. Indikátor teda ako taký nevyhodnocujeme (v tabuľke nie

²⁷ Úrad komisára pre deti neposkytol kvôli odlišnej klasifikácii evidenciu podnetov viažucich sa explicitne na oblasť práva na vzdelanie.

je uvedená hodnota), ale uvádzame v texte aspoň orientačné hodnoty pre jednotlivé inštitúcie a príklady podnetov, ktorými sa v roku 2020 zaoberali.

Stredisko prijalo v roku 2020 iba 6 podnetov diskriminácie v oblasti vzdelávania. Podali ich v piatich prípadoch súkromné osoby a v jednom prípade právnická osoba. Všetky podnety sa týkali opatrení a obmedzení v prístupe ku vzdelaniu počas pandémie COVID-19. V dvoch prípadoch Stredisko dospelo k záveru, že bola porušená zásada rovného zaobchádzania.

Na základe podnetu právnickej osoby Stredisko vyhodnocovalo podmienky návratu na prezenčnú formu štúdia na ZŠ a SŠ a svoje zistenia zverejnilo v odbornom stanovisku. *„V prípade podmieňovania vstupu žiakov a učiteľov 5. – 9. ročníkov základných škôl a stredných škôl do priestorov škôl, teda de facto pri podmieňovaní účasti týchto žiakov a učiteľov na prezenčnom vyučovaní preukázaním sa negatívnym výsledkom testu na ochorenie COVID-19, je cieľ, ktorý chcú dosiahnuť príslušné štátne orgány, legitímny. Prostriedky, ktoré boli zvolené na dosiahnutie tohto cieľa, však nie sú preukázateľne schopné tento cieľ dosiahnuť a nie sú ani nevyhnutné z hľadiska jeho dosiahnutia. Vzhľadom na chýbajúci preukázateľný súvis medzi podmieňovaním vstupu do priestorov škôl pre žiakov a učiteľov 5. – 9. ročníkov základných škôl a stredných škôl a významom tohto obmedzenia vo vzťahu k zníženiu šírenia ochorenia COVID-19 na školách nie je možné pristúpiť ani k hodnoteniu prínosov, ktoré by malo toto opatrenie, na ochranu života a zdravia osôb nachádzajúcich sa na území Slovenskej republiky.*

Vzhľadom na nemožnosť „ospravedlnenia“ rozdielného zaobchádzania so žiakmi a učiteľmi 5. – 9. ročníka základných škôl a stredných škôl v porovnaní so žiakmi a učiteľmi 1. – 4. ročníka základných škôl Stredisko vyhodnotilo príslušné právne akty vlády, ministra školstva a Úradu verejného zdravotníctva ako akty porušujúce princíp rovnosti a zákaz diskriminácie podľa čl. 12 Ústavy v spojení so základným právom na vzdelanie podľa čl. 42 ods. 1 Ústavy a právom zamestnancov na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky a na ochranu pred diskrimináciou podľa čl. 36 ods. 1 písm. b) Ústavy.“²⁸ (SNSLP, 2020)

KVOP v roku 2020 zistila v 14 prípadoch porušenie práva na vzdelanie. Vzhľadom na systém evidencie nie je možné porovnať, koľko prípadov v tejto oblasti KVOP prijala, a následne vyhodnotiť, aký podiel z týchto prípadov tvorili tie, pri ktorých KVOP zistila a potvrdila porušenie práv. Tak ako v prípade Strediska, aj KVOP sa venovala primárne podnetom súvisiacim s opatreniami na manažovanie pandémie COVID-19 v oblasti školstva, ktoré boli prijaté v priebehu roka 2020.²⁹ Uvedených 14 prípadov, pri ktorých bolo zistené porušenie práva na vzdelanie, však tvorilo len malú časť komplexného posudzovania (aj na základe prijatých podnetov) prijatých opatrení, pričom v mnohých prípadoch KVOP nezistila zásah do základného práva na vzdelanie.

„V tomto smere som sa preto sústredila najmä na skúmanie toho, či príslušné orgány pri rozhodovaní o mimoriadnom prerušení prezenčnej školskej výučby reflektovali aktuálnu situáciu, nerezignovali na pravidelné prehodnocovanie nariadených opatrení a dbali o to, aby dočasný, mimoriadny zásah do základných práv nenadobudol trvalý charakter. Tieto princípy

²⁸ Celé znenie odborného stanoviska je dostupné na: <https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/2020-2-Odborne-stanovisko-diskriminacne-podmienky-pri-obnoveni-skolskeho-vyucovania.pdf>.

²⁹ Viac informácií o zisteniach KVOP sa nachádza v Správe o činnosti verejného ochrancu práv za obdobie roka 2020, ktorá je dostupná na: <https://www.vop.gov.sk/vyroczne-spravy-o-cinnosti>.

boli v jednotlivých obdobiach počas prvej vlny pandémie, podľa môjho názoru, dodržané. ... Preskúmané rozhodnutia ministra školstva, vedy, výskumu a športu SR týkajúce sa mimoriadneho prerušenia prezenčnej školskej výučby a jej následného obnovovania počas prvej vlny pandémie ochorenia COVID-19, i keď boli pomerne konzervatívne, opatrné a protektívne, podľa môjho názoru, nepredstavovali neústavný zásah do základného práva na vzdelanie.“ (KVOP, 2021, s. 41 - 42)

ÚKZP riešil päť individuálnych podnetov, z čoho v jednom prípade konštatoval, že nedošlo k porušeniu práva na vzdelanie a v štyroch prípadoch bolo obmedzené naplnenie práv v súlade s *Dohovorom o právach osôb so zdravotným znevýhodnením*. ÚKZP taktiež uzavrelo prípad porušenia práva na vzdelanie, ktorý bol prijatý v roku 2019. Na rozdiel od povahy podnetov prijatých na Stredisku a KVOP, ktoré priamo vyplývali z aktuálnej pandemickej situácie, ÚKZP sa zaoberal prípadmi vyplývajúcimi z dlhodobého znevýhodnenia žiakov a žiačok so ZZ, ktoré pretrvávalo aj počas pandémie COVID-19. Jedným z príkladov je nevyriešená otázka asistencie pri úkonoch sebaobsluhy a zdravotníckych úkonoch „*pričom absencia tejto pomoci je často dôvodom, prečo sú deti so zdravotným postihnutím vzdelávané individuálne doma, prípadne v špeciálnej škole a tiež je dôvodom, že deti so zdravotným postihnutím absolvujú len nevyhnutné predmety so svojimi spolužiakmi, ale nezúčastňujú sa žiadnych ďalších činností a aktivít v škole. Túto problematiku aktuálna právna úprava vôbec nerieši, pričom ani pripravovaná novela školského zákona riešenie neprináša. Deti so zdravotným postihnutím, ich rodičia a školy sú ponechané na improvizáciu, ktorá žiaľ často ústi do porušenia práva detí so zdravotným postihnutím na vzdelanie.*“ (ÚKZP, 2021, s. 270)

Taktiež problémy súvisiace s ochranou osobných údajov, poskytnutím pedagogických asistentov, ale aj šikanovania a násilia v prostredí školy. „*Tento rok sme skúmali podnety viažuce sa k obdobiu pred pandemiou a to vo vzťahu agresie medzi žiakmi, ale aj agresie zo strany vychovávateľa, pričom som skúmala najmä to, či agresia a šikana nie je výsledkom nezvládnutého začlenenia dieťaťa so zdravotným postihnutím zo strany školy. Pri tomto type podnetov mám zaužívanú dobrú spoluprácu so Štátnou školskou inšpekciou, no v prípade vážnej agresie vychovávateľa vo vzťahu k zvereným žiakom základnej školy som musela konštatovať aj veľmi formalistický prístup na strane Štátnej školskej inšpekcie. Na druhej strane som však zachytila aj príklady, ako sa výskyt agresie a šikany dá riešiť dobre.*“ (ÚKZP, 2021, s. 271)

V prípade ÚKZP boli všetky evidované podnety aj posúdené a po vylúčení podnetov z roku 2019 tvorili prípady, pri ktorých bolo zistené porušenie, resp. obmedzenie práva na vzdelanie v zmysle *Dohovoru o právach osôb so zdravotným znevýhodnením*, až 80 %. V prípade Strediska tvorili takéto prípady iba jednu tretinu, v prípade KVOP tento podiel nie je možné vyhodnotiť.

Individuálne podnety z oblasti práva na vzdelanie tvoria až 29 % prípadov, pri ktorých ÚKZP zistil porušenie práv, čo naznačuje, že problémy v oblasti vzdelávania sú rozsiahle a tvoria podstatnú časť prekážok v živote osôb so ZZ. Vysoký podiel riešených podnetov z tejto oblasti zároveň indikuje, že práve tieto problémy sú dobre identifikovateľné.

ÚKPD prijal 1200 nových podnetov a spolu riešil 1416 podnetov, pričom až 793 podnetov sa týkalo opatrení na obmedzenie rozšírenia ochorenia COVID-19 na základných a stredných školách. Rodičia upozorňovali predovšetkým na nedostatočné zabezpečenie podmienok pre dištančné vzdelávanie a nesúhlasili s podmieňovaním prezenčného vyučovania absolvovaním testu (ÚKPD, 2021, s. 9 - 10) Komisárka svoje stanoviská a odporúčania adresovala ministrovi školstva, vedy, výskumu a športu, ministrovi práce, sociálnych vecí a ďalším zástupcom relevantných inštitúcií. Upozorňovala na rozdiely medzi rôznymi skupinami žiakov a žiačok, nevhodnosť celoplošného uzatvárania škôl a nedostatočné zohľadňovanie potrieb žiakov a žiačok (napr. online vyučovanie do neskorých večerných hodín).

„Komisárka zdôrazňuje, že poukázaním na uvedené problémy dlhodobého prerušenia vyučovania v školách a na problémy spojené s digitálnym vzdelávaním nemá ambíciu bagatelizovať vážnosť rizík spojených s pandemiou. Naopak, jej záujmom je podporovať ochranu zdravia detí. No zároveň odporúča ministrovi školstva, ministrovi zdravotníctva a ostatným dotknutým ministrom, aby v budúcnosti, skôr, než pristúpia k rozhodnutiam, starostlivo zvažovali vplyvy zamýšľaných opatrení na všetky skupiny detí, aby opatrenia koordinovali a aby citlivo zvažovali nevyhnutnosť celoplošného prerušenia prezenčnej povinnej školskej dochádzky a celoplošného zatvorenia stredných odborných škôl a aby metodicky pripravili systém dištančnej výučby tak, aby učitelia a žiaci výučbu zvládali s minimálnymi problémami. Zároveň je potrebné zabezpečiť, aby každý žiak mal prístup k online vzdelávaniu.“ (ÚKPD, 2021, s. 18)

Stredisko v rámci svojich kompetencií posudzuje dôvodnosť podnetov z hľadiska antidiskriminačného zákona, neposudzuje porušenie konkrétnych aspektov práva na vzdelanie zakotvených v medzinárodných dohovoroch alebo iných ľudskoprávných dokumentoch. Podnety namietajúce diskrimináciu, pri ktorých je možné identifikovať chránenú oblasť vzdelávanie tvoria len 5,6 % z celkového počtu prijatých podnetov a 13 % z dôvodných podnetov. V rámci činnosti KVOP tvoria ukončené podnety, pri ktorých bolo zistené porušenie práva na vzdelanie, len 6 % z celkového počtu podnetov, pri ktorých bolo zistené porušenie práv.

Tabuľka 6 Prijaté podnety v oblasti vzdelávania a spôsob ich riešenia za rok 2020

	Počet prijatých podnetov 2020	Počet ukončených podnetov (aj prenos z 2019)	Z toho počet podnetov, pri ktorých bolo zistené porušenie práva (aj prenos z 2019)
SNSĽP (diskriminácia – chránená oblasť vzdelávanie)	6 (spolu 107 ³⁰ ; 5,6 %)	6	2 (spolu 15; 13 %)
KVOP	14 (spolu 2453) ³¹	14	14 (spolu 233; 6 %)
ÚKZP	5 (spolu 212 ³² ; 2,4 %)	6	5 (spolu 17; 29 %)
SPOLU	2772	x	265

³⁰ SNSĽP, 2021, s. 5-6

³¹ KVOP, 2021, s. 195

³² ÚKZP, 2021, s. 100

	25	26	21 (80 %)
--	----	----	-----------

Zdroj: autorky

Vzhľadom na neúplné dáta a nesúlad klasifikácií používaných v internej evidencii činnosti jednotlivých inštitúcií nie je možné tento indikátor zmysluplne vyhodnotiť. Podľa dostupných dát by sa mohlo zdať, že všetky prijaté podnety boli vybavené, vzhľadom na metodiku evidencie však nevieme tento aspekt vyhodnotiť, pretože evidované sú práve tie podnety, ktoré posúdené sú. Ak sa pozrieme na druhý aspekt indikátora, môžeme konštatovať, že 80 % podnetov bolo vyhodnotených ako dôvodných, tzn. bolo zistené porušenie práv, čo neindikuje systémový problém pri posudzovaní práv (tzn. nie je významne nízky) v oblasti vzdelávania. Aj túto hodnotu však deformuje systém evidencie len tých podnetov, ktoré sú vyriešené a je možné pri nich identifikovať aké porušenie práva bolo hodnotené. Z hľadiska možnosti vyhodnocovania činností ľudskoprávných inštitúcií a ich prístupnosti pre obyvateľov Slovenska, je preto potrebné vyriešiť tieto metodologické problémy a viesť evidenciu transparentnejšie, ideálne aj so zjednotenou klasifikáciou v rámci možností rozdielnych kompetencií týchto inštitúcií.

Dopadové indikátory

PVD01 Podiel detí, ktoré navštevujú posledný ročník predprimárneho vzdelávania

Indikátory pre vzdelávanie sledované Eurostatom majú stanovený benchmark pre zaškolenosť v poslednom ročníku predprimárneho vzdelávania na úrovni 95 %, ktorý vyplýva zo Stratégie Európa 2020. Tento benchmark použijeme aj pri vyhodnotení indikátora na základe dostupných vnútroštátnych administratívnych dát. Na Slovensku sa sleduje údaj o počte zaškolených detí podľa veku, vo veku 5 rokov navštevovalo v školskom roku 2019/2020 materskú školu **86 %** detí. Povinná dochádzka do MŠ pre deti od 5 rokov od školského roka 2021/2020 má potenciál tento podiel navýšiť, bude však potrebné sústrediť sa na dostatočné budovanie kapacít MŠ v oblastiach s vysokým podielom detí zo SZP. Indikátor je preto vyhodnotený ako nesplnený.

Pre komplexnejší obraz aj s ohľadom na zraniteľné skupiny Stredisko upozorňuje na to, že v školskom roku 2020/2021 je z celkového počtu 5-ročných detí v MŠ iba 0,4 % zo SZP, čo predstavuje veľkú výzvu pre zabezpečenie prístupnosti vzdelávania pre tieto deti a zároveň je podmienkou pre riešenie problémov v oblasti dosahovaných výsledkov detí zo SZP. Podiel detí zo SZP mierne rastie, rovnako ako rastie ich zaškolenosť podľa veku, no prioritou štátnej politiky by malo byť čo najvýraznejšie zvýšenie dostupnosti a atraktivity predprimárneho vzdelávania pre túto cieľovú skupinu.

Rovnako aj podiel 5-ročných detí so ŠVVP predstavuje len 0,4 % a tak ako v predchádzajúcom prípade zaškolenosť rastie s vekom dieťaťa. Klesá však podiel aj celkový počet detí so ŠVVP, ktoré sa zúčastňujú predprimárneho vzdelávania. Oproti roku 2018 klesol počet 5-ročných detí so ŠVVP z 288 na 196 a celkový počet detí so ŠVVP zo 740 na 462.

PVD02 Podiel žiakov a žiačok, ktorí prestúpili zo špeciálnej do bežnej školy

Indikátor sleduje prestupnosť zo špeciálneho vzdelávacieho prúdu do hlavného prúdu, teda možnosť po zlepšení stavu, podpore v domácom prostredí alebo profesionálnej podpore, zaradiť žiakov a žiačky do bežných ZŠ. Do bežnej ZŠ prestupuje ročne za posledných päť rokov približne 1 % žiakov a žiačok ŠZŠ, v školskom roku 2020/2021 to bolo 244 žiakov a žiačok (**0,94 %**). V porovnaní s predchádzajúcim rokom ide o mierny pokles. Hoci hodnota klesla len mierne, žiaducim trendom je nárast a postupné zvyšovanie prestupnosti. Indikátor je preto hodnotený ako nesplnený.

Zo žiakov a žiačok, ktorým sa podaril prestup, tvorili veľký podiel preradenia zo špeciálnych tried (103), žiaci a žiačky s narušenou komunikačnou schopnosťou (79) a s poruchami správania (41). Žiaci a žiačky s ostatnými druhmi ZZ do bežných škôl prestupovali ojedinele. Prestup je zložitý najmä pre žiakov a žiačky s ľahkým mentálnym postihnutím (variant A), ktorí a ktoré majú odlišný obsah vzdelávacích programov, ako v bežných školách, a v prípade prestupu je zložitý zaradiť ich do konkrétneho ročníka. V školskom roku 2020/2021 ich prestúpilo len 7, hoci tvoria najpočetnejšiu skupinu v ŠZŠ.

PVD03 Miera opakovania ročníka

Opakovanie ročníka je nielen ukazovateľom (ne)úspešnosti žiakov a žiačok, ale aj odrazom schopnosti školského systému zabezpečiť dostatočnú úroveň vzdelania pre všetkých. Zároveň je diskutabilné, do akej miery opakovanie ročníka žiakom a žiačkam pomáha a do akej miery im vytvára prekážky, najmä v súvislosti s predčasným ukončovaním školskej dochádzky.³³

Hodnotenie je v tomto ohľade špecifické vzhľadom na odporúčanie MŠVVaŠ, že žiaci a žiačky nemôžu opakovať ročník, okrem výnimočných prípadov, kedy je „*možné určiť pred postupom do vyššieho ročníka preskúšanie u tých žiakov 2. stupňa ZŠ, ktorí zo subjektívnych príčin neplnili požiadavky vyučovania na diaľku a dosiahli neuspokojivé výsledky za obdobie pred prerušením vyučovania.*“³⁴ Napriek tomu na konci školského roka prepadlo 3 019 žiakov a žiačok, čo predstavuje 30 % z počtu za predchádzajúci školský rok, z toho **1 604 žiakov a žiačok 1. stupňa, ktorí podľa usmernenia ročník opakovať nemali** (Tabuľka 7). Najviac ich opakovalo prvý ročník (654; 1,28 % všetkých prvákov a prváčok), v ktorom sa malo počas mimoriadnej situácie realizovať priebežné aj záverečné hodnotenie formou slovného hodnotenia. V okresoch Spišská Nová Ves a Michalovce opakovalo ročník viac ako 10 % všetkých prvákov a prváčok. Keďže opakovanie ročníka sa vo výraznej miere týka žiakov a žiačok zo SZP, nerešpektovanie usmernenia poškodilo najmä tie deti, ktoré mali počas mimoriadnej situácie najviac sťažený prístup k vzdelávaniu. V porovnaní s priemerom OECD (6,04 % pre ISCED 1 a 4,92 % pre ISCED 2) je však podiel opakujúcich v školskom roku 2020/2021 aj 2019/2020 nižší. Indikátor je preto vo vzťahu k benchmarku vyhodnotený ako splnený.

³³ <https://analyza.todarozum.sk/docs/339731002gm0a/>.

³⁴ Usmernenie na hodnotenie žiakov základných škôl v čase mimoriadnej situácie, spôsobenej prerušením vyučovania v školách v školskom roku 2019/2020, <https://www.minedu.sk/data/att/16140.pdf>.

Ako problematická sa však ukazuje najmä štruktúra opakujúcich, keďže sa tento problém častejšie týka žiakov a žiačok zo SZP. Na základe dostupných dát z RIS vieme, že opakujúci žiaci a žiačky zo SZP tvorili na ISCED 2 v školskom roku 2020/2021 až 43,5 %.

Tabuľka 7 Miera opakovania ročníka (podiel žiakov a žiačok opakujúcich ročník)

	2019/2020	2020/2021
1. stupeň	2,7 %	0,73 %
2. stupeň	2,0 %	0,62 %

Zdroj: CVTI SR, spracovanie Stredisko

PVD04 Podiel žiačok a žiakov s neukončeným základným vzdelaním

Napriek tomu, že na Slovensku je zavedená 10-ročná povinná školská dochádzka, každoročne predčasne ukončí vzdelávanie na ZŠ približne 2 000 detí. Časť prípadov je spôsobená odchodom do zahraničia, kde sa už pokračovanie školskej dochádzky nesleduje, ale väčšinu prípadov tvorí definitívne ukončenie vzdelávania. Z tohto hľadiska zohráva úlohu aj zaradovanie detí do nultého ročníka, ktorý sa počíta do povinnej školskej dochádzky a v prípade, že žiak alebo žiačka opakuje ročník, má ukončenú povinnú školskú dochádzku ešte pred riadnym absolvovaním ZŠ. Nultý ročník je určený najmä pre deti zo SZP („nultý ročník základnej školy je určený pre deti, ktoré k 1. septembru dosiahli fyzický vek šesť rokov, nedosiahli školskú spôsobilosť, pochádzajú zo sociálne znevýhodneného prostredia a vzhľadom na sociálne prostredie nie je u nich predpoklad zvládnutia vzdelávacieho programu prvého ročníka základnej školy“; § 19 ods. 6 školského zákona). Na druhom stupni ukončujú žiaci a žiačky školskú dochádzku častejšie ako na prvom, na oboch stupňoch častejšie ukončujú školskú dochádzku chlapci. Celkovo v školskom roku 2020/2021 odišlo zo ZŠ s neukončeným vzdelaním **0,95 %** žiakov a žiačok (Tabuľka 8). Vzhľadom na cieľovú hodnotu 0 % je indikátor v tejto časti vyhodnotený ako čiastočne splnený³⁵.

Indikátor samostatne sleduje aj podiel zraniteľných skupín a porovnáva ho s celkovou hodnotou indikátora. Až 3,8 % zdravotne znevýhodnených žiakov a žiačok ukončujú ZŠ predčasne, čo je štvornásobne väčší podiel ako pri celkovej populácii (Tabuľka 9). V prípade žiakov a žiačok zo SZP odchádza zo ZŠ 1,58 %, čo je tiež vyšší podiel, hoci nie násobne, ako pri celkovej populácii. V oboch prípadoch je vzhľadom na tieto odchýlky pravdepodobné, že znevýhodnenie je významným faktorom predčasného ukončenia školskej dochádzky. Zložky indikátora, ktoré sledujú rozdiely v tom aký podiel žiakov a žiačok neukončí základné vzdelanie, sú preto vyhodnotené ako nesplnené.

Tabuľka 8 Odchod žiačok a žiakov zo základnej školy v šk. roku 2019/2020 (absolútne hodnoty a podiel z celkového počtu danej skupiny žiakov a žiačok)

	Odchod pred ukončením ISCED 1		Odchod pred ukončením ISCED 2		Spolu	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Chlapci	998	0,87	1293	1,1	2291	1
Dievčatá	909	0,82	1116	1	2025	0,91

³⁵ Pri cieľových hodnotách 0 % je ako nesplnený hodnotený indikátor vtedy, ak je rozdiel väčší ako 1%.

Zdravotne znevýhodnení	533	x	410	x	943	1,61
SZP	168	x	313	x	381	1,25
spolu	1907	0,85	2409	1,07	4316	0,95

Zdroj: MŠVVaŠ SR, spracovanie Stredisko

Tabuľka 9 Odchod znevýhodnených žiakov a žiačok zo základnej školy (absolútne hodnoty a podiel z celkového počtu žiakov a žiačok so ZZ a zo SZP)

	Odchod zo ZŠ		Odchod do špeciálnej školy	
	abs.	%	abs.	%
ZZ	943	3,8	372	1,21
SZP	481	1,58	406	1,33

Zdroj: MŠVVaŠ SR, spracovanie Stredisko

Podiel žiakov a žiačok, ktorí/é prestúpili do ŠZŠ, je na úrovni ISCED 1 0,24 % a na úrovni ISCED 2 0,15 %. V oboch zložkách je preto indikátor vyhodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu.

Poslednou zložkou indikátora je podiel žiakov a žiačok zo SZP na počte žiakov a žiačok, ktorí/é odchádzajú do špeciálnej základnej školy. Ako vidíme v tabuľke 10, v školskom roku 2019/2020 tvorili žiaci a žiačky zo SZP viac ako jednu tretinu týchto žiakov a žiačok (35,71 %) , pričom ich podiel na celkovej populácii žiakov je 6,82 %. Indikátor je preto vyhodnotený ako nesplnený.

Tabuľka 10 Podiel znevýhodnených skupín žiakov a žiačok na celkovom počte žiakov a žiačok, ktorí v šk. roku 2019/2020 predčasne ukončili štúdium na danom stupni štúdia

	ZZ – odchod	ZZ – prestup do ŠZŠ	SZP – odchod	SZP – prestup do ŠŠ
ISCED I	27,95 %	25,59 %	8,81 %	47,49 %
ISCED II	17,02 %	58,02 %	12,99 %	24,78 %
Spolu ZŠ	21,85 %	38,17 %	11,14 %	35,71 %

Zdroj: MŠVVaŠ SR, spracovanie Stredisko

2.3 Dostupnosť a prístupnosť vzdelávania na stredných školách

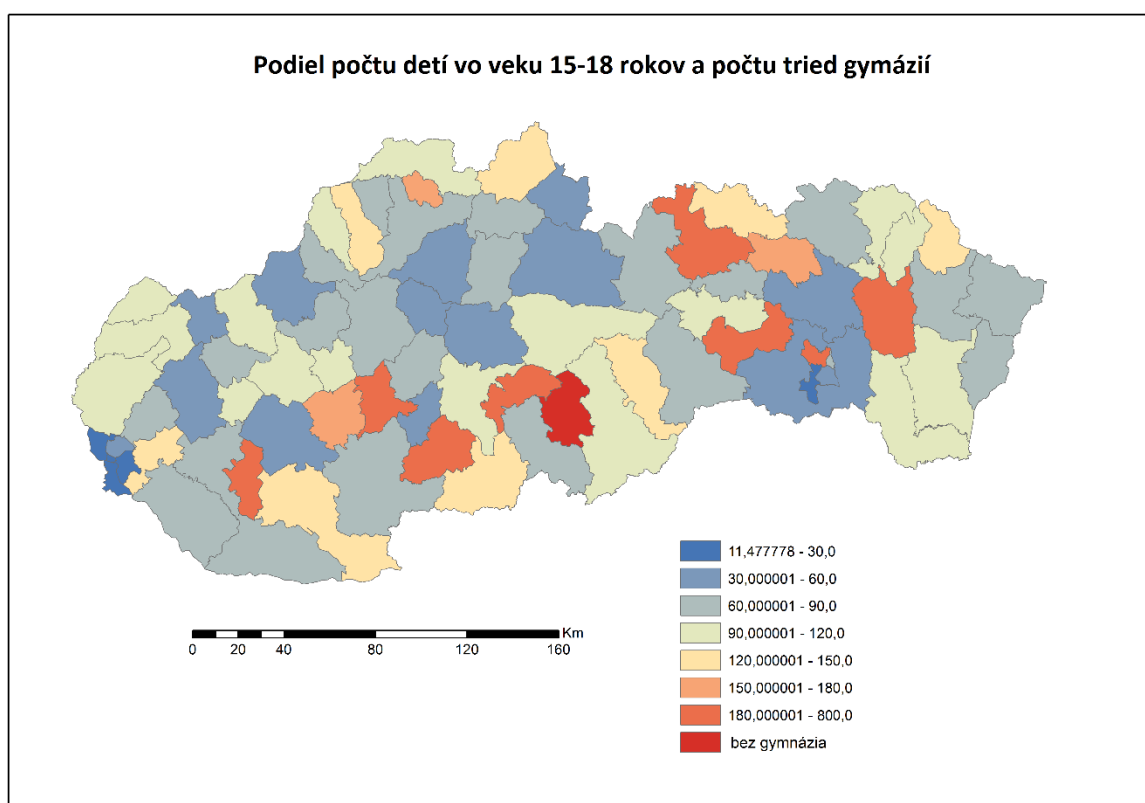
Dostupnosť a prístupnosť vzdelávania na SŠ, teda na stupňoch ISCED 3 a 4 sledujeme taktiež predovšetkým z hľadiska zraniteľných cieľových skupín, žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením, zo sociálne znevýhodneného prostredia, z národnostných menšín a s iným materinským jazykom, ale aj z hľadiska dostupnosti stredných škôl v regiónoch Slovenska.

Procesné indikátory

Medzi procesnými indikátormi sú zaradené také, ktoré sledujú podiely žiakov a žiačok z rôznych zraniteľných skupín, nástroje na zvýšenie inkluzívnosti SŠ a dostupnosť vzdelávacích materiálov.

Plnenie povinnej školskej dochádzky a zabezpečenie práva na vzdelanie pre všetkých predpokladá rovnakú dostupnosť školských zariadení v rámci celého Slovenska. Indikátor sleduje koreláciu medzi počtom tried a počtom žiakov a žiačok v príslušnej vekovej kohorte (15-18 rokov) na základe údajov z jednotlivých okresov. Je vyjadrený pearsonovým koeficientom korelácie, na základe ktorého je možné identifikovať, či sú vzdelávacie kapacity rozložené priestorovo rovnomerne. Hodnota benchmarku je stanovená ako najvyššia hodnota za uplynulých 15 rokov.

Dostupnosť SŠ je výrazne nižšia ako v prípade MŠ a ZŠ, koeficient korelácie pre gymnáziá predstavuje **0,503** a za posledných 15 rokov plynule klesal z pôvodnej hodnoty 0,65. Zvyšujú sa rozdiely v dostupnosti gymnázií medzi jednotlivými okresmi spôsobené najmä nerovnomerným rozmiestnením novovznikajúcich škôl. Rušenie gymnázií má na pokles korelačného koeficientu menší vplyv, no z regionálneho pohľadu je dôležité zohľadňovať dostupnosť vzdelávania (Mapa 6). Negatívnym príkladom bol prípad zrušenia jediného gymnázia v okrese Poltár. V prípade gymnázií nemožno hovoriť o priestorovom vzorci, ktorý by vysvetľoval geografické rozloženie dostupnosti gymnázií, jedinou výnimkou je vyššia dostupnosť v krajských mestách, kde sa najčastejšie sústreďujú gymnáziá ponúkajúce špecifické vzdelávacie programy, napríklad bilingválne gymnáziá.

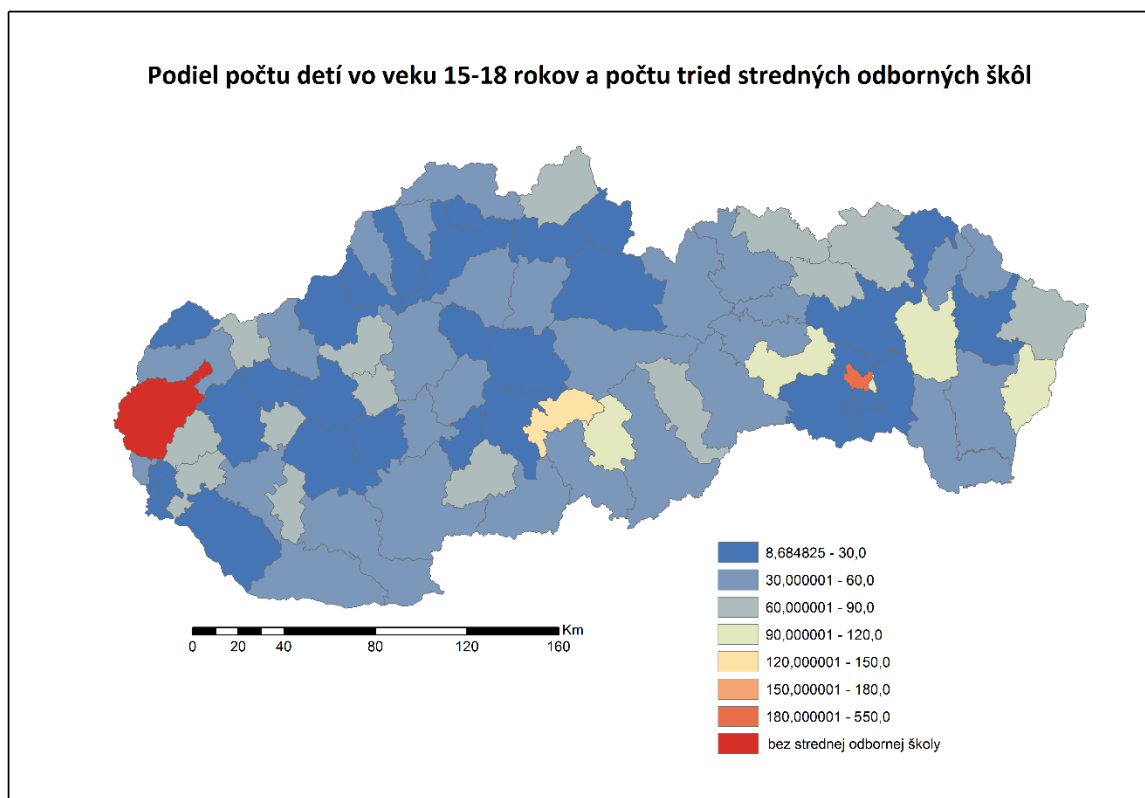

Mapa 6 Podiel počtu detí vo veku 15-18 rokov a počtu gymnázií

Zdroj: ŠÚ SR, spracovanie Stredisko

Stredné odborné školy (ďalej ako „SOŠ“) sú pri zachovaní rovnakého škálovania vzhľadom na vyšší počet zastúpené rovnomernejšie ako gymnáziá a sú aj dostupnejšie.

Výnimkou je okres Malacky, v ktorom sa nenachádza žiadna stredná odborná škola a študenti a študentky musia za odborným vzdelávaním dochádzať do iných okresov. Koeficient korelácie má pre SOŠ hodnotu **0,636**, pričom rovnako ako pri gymnáziách klesol z hodnoty 0,75 v roku 2005. Z celkového hľadiska je dostupnosť SŠ podpriemerná v okresoch Šaľa, Detva, Gelnica, Košice I a Humenné, v ktorých je počet detí na počet tried výrazne vyšší pri gymnáziách aj SOŠ (Mapa 7). Indikátor je v oboch zložkách hodnotený ako nesplnený.

Mapa 7 Podiel počtu detí vo veku 15-18 rokov a stredných odborných škôl

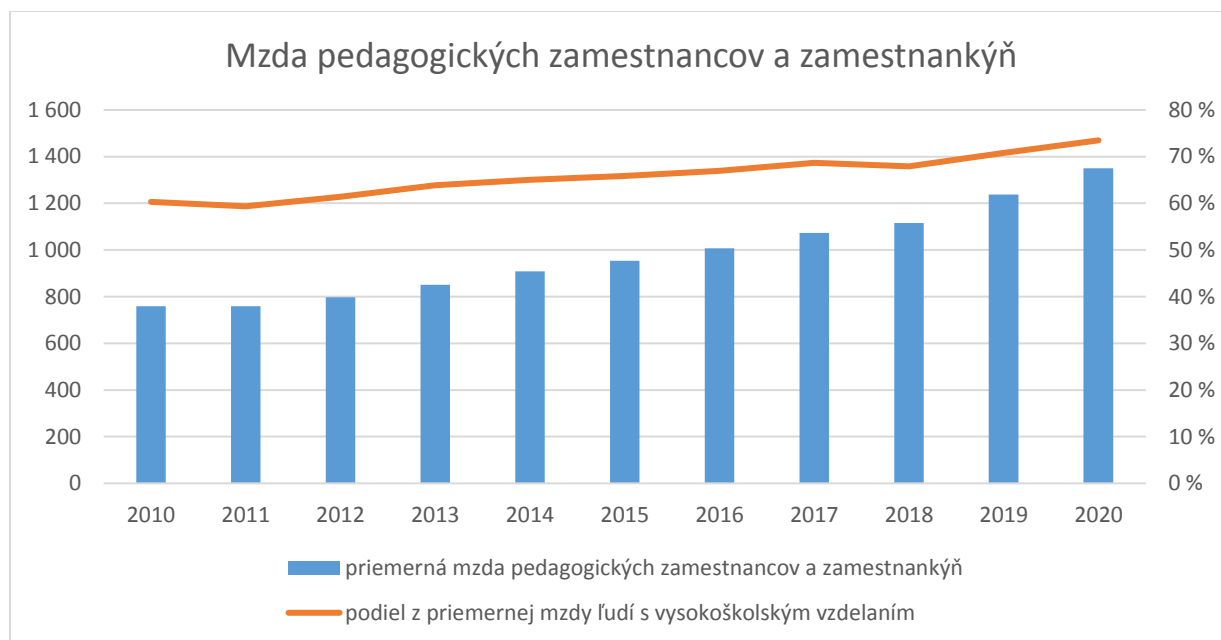
Zdroj: ŠÚ SR, spracovanie Stredisko

PVP17 Priemerná mzda pedagogických zamestnancov a zamestnankýň v percentuálnom vyjadrení priemernej mzdy zamestnancov s vysokoškolským vzdelaním

Výška mzdy má na kvalitu vzdelávacieho procesu vplyv prostredníctvom motivácie učiteľov a učiteľiek a ich psychickej pohody a postavenia učiteľov a učiteľiek v spoločnosti. Vyššia mzda zvyšuje aj podiel ambicióznejších uchádzačov a uchádzačiek o štúdium pedagogiky a následne aj o zamestnanie na pozícii učiteľa alebo učiteľky. Preto je priemerná mzda pedagogických zamestnancov na úrovni priemernej mzdy ľudí s vysokoškolským vzdelaním uvedená ako jedno z opatrení potrebných na zabezpečenie dostupného vzdelávania pre všetkých aj Výborom OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Na Slovensku je výška miezd pedagogických a odborných zamestnancov a zamestnankýň dlhodobo problémová, no postupne sa približuje priemernej mzde ľudí s vysokoškolským vzdelaním 2. stupňa³⁶ (graf 3). V porovnaní s krajinami OECD má však Slovensko druhú

³⁶ Pozn.: medzi učiteľmi a učiteľkami sú aj absolventi a absolventky vysokoškolského štúdia 3. stupňa.

najnižšiu výšku mzdy v parite kúpnej sily.³⁷ Je teda žiaduce, aby súčasný trend zvyšovania miezd pedagogických a odborných zamestnancov a zamestnankýň pokračoval a postupne sa vyrovnali rozdiely v porovnaní s priemernou výškou príjmu osôb s vysokoškolským vzdelaním aspoň na úroveň 96 %, teda priemeru OECD. Indikátor je vyhodnotený ako nesplnený.

Graf 1 Priemerná mzda pedagogických zamestnancov a zamestnankýň

Zdroj: CVTI SR, ŠÚ SR, spracovanie Stredisko

PVP18 Počet odborných zamestnancov a zamestnankýň školy zabezpečujúcich inkluzívne vzdelávanie na stredných školách

V porovnaní so ZŠ pracuje na SŠ výrazne menej odborných zamestnancov a zamestnankýň zabezpečujúcich inkluzívne vzdelávanie – na ZŠ pripadá na jedného odborného zamestnanca alebo odbornú zamestnankyňu priemerne 73 žiakov a žiačok, na SŠ je to 468 žiakov a žiačok. Rozdiel je spôsobený najmä počtom pedagogických asistentov a asistentiek (4510 na ZŠ, resp. 172 na SŠ), pričom žiakov a žiačok so ŠVVP je na stredných školách len trikrát menej. Napriek nárastu počtu odborných zamestnancov a zamestnankýň teda stále nie je naplnená potreba definovaná počtom žiakov a žiačok. Indikátor je vyhodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu z dôvodu neobsadzovania pozície pomocná vychovávateľka/vychovávateľ.

Tabuľka 11 Počet odborných zamestnancov a zamestnankýň na stredných školách

	2019/2020	2020/2021
Pedagogická asistentka/pedagogický asistent	109	172
Špeciálna pedagogička/špeciálny pedagóg	57	87
Psychologička/psychológ	132	154
Pomocná vychovávateľka/pomocný vychovávateľ	0	0

³⁷ https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EAG_TS_ACT#

PVP19 Naplnenosť požiadaviek škôl na dodanie učebníc

Naplnenosť požiadaviek škôl na dodanie učebníc je dlhodobo nízka, no od roku 2015 stúpa a v roku 2019 dosiahla **76 %**. Stále to však znamená, že pre približne štvrtinu žiakov a žiačok nie sú učebnice k dispozícii (NKÚ, 2020).³⁸ Podľa najnovšieho prieskumu TALIS³⁹ z roku 2018 vyjadrilo až 48 % riaditeľov a riaditeľiek škôl, že pociťovali nedostatok alebo nevhodnosť učebného materiálu ako prekážku pri poskytovaní kvalitného vzdelávania ich školou. Učebnice boli pre školy v čase zberu údajov dostupné prostredníctvom objednávaní cez Edičný portál MŠVVaŠ SR, kde si školy mohli učebnice so schvaľovacou doložkou objednávať podľa potrieb počas októbra. Na základe prieskumu NKÚ však školy s takýmto systémom neboli spokojné, keďže požiadavky na učebnice nebývali v plnej miere naplnené, školy nemali vopred informácie, či im učebnice budú v požadovanom čase a množstve doručené a bolo veľmi náročné učebnice doobjednať v priebehu školského roka. V súčasnosti už objednávanie učebníc cez edičný portál nie je aktuálne, MŠVVaŠ SR však bude aj naďalej zodpovedné za naplnenie požiadaviek škôl na učebnice. Indikátor je vyhodnotený ako nesplnený.

PVP20 Dostupnosť učebných materiálov (učebníc a pracovných zošitov)⁴⁰

Dostupnosť schválených učebníc (v zmysle existencie takýchto učebníc) sa sledovala osobitne pre žiakov a žiačky so ZZ a pre žiakov a žiačky s vyučovacím jazykom iným ako slovenským.

Najviac učebníc je dostupných pre žiakov a žiačky s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia (variant A), na ŠZŠ sú pokryté všetky predmety v ročníkoch, v ktorých sa vyučujú. Na špeciálnych stredných školách sú k dispozícii iba učebnice matematiky a občianskej náuky. Pre rovnaký typ školy s vyučovacím jazykom maďarským chýbajú schválené učebnice v niektorých ročníkoch z vlastivedy, biológie a hudobnej výchovy. Pre žiakov a žiačky so stredným stupňom mentálneho postihnutia sú dostupné učebnice slovenského jazyka a literatúry pre 1. až 7. ročník a matematiky pre 1. a 2. ročník. Napriek formálnemu splneniu existencie schválených didaktických prostriedkov pre žiakov a žiačky s mentálnym postihnutím sú podľa stanoviska Štátneho pedagogického ústavu (ďalej „ŠPÚ“) mnohé z týchto učebníc zastarané a je potrebná ich revízia.

Žiaci a žiačky so ZZ bez mentálneho postihnutia využívajú didaktické prostriedky určené pre bežné ZŠ a SŠ. Tieto prostriedky však nie sú prispôbené pre potreby konkrétneho zdravotného znevýhodnenia, výrazne nedostatočne sú zabezpečené didaktické prostriedky pre žiakov a žiačky so sluchovým postihnutím – pre slovenský jazyk sú učebnice schválené len po 5. ročník, pre matematiku len pre 7. ročník. Z predmetov na stupni ISCED 2 sú prispôbené učebnice dostupné iba pre chémiu, dejepis a fyziku. Pre žiakov a žiačky so zrakovým

³⁸ <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/1460168/Po%C4%8D%C3%ADtajte+s+%28ne%29kvalitnou+u%C4%8Debnicou.pdf>

³⁹ TALIS je medzinárodná štúdia realizovaná OECD, ktorej cieľom je monitorovať pracovné prostredie a podmienky učiteľiek/učiteľov a riaditeľiek/riaditeľov škôl, vplyv vzdelávacej politiky na učiteľskú prácu a vyučovanie. Realizuje sa formou dotazníkov v päťročných cykloch.

⁴⁰ Spracované na základe odpovede ŠPÚ na žiadosť o informácie.

postihnutím nie sú k dispozícii žiadne didaktické prostriedky pre 1. ročník, v rámci stupňa ISCED 2 nie sú pre žiadny ročník dostupné učebnice prírodovedy, chémie, biológie, dejepisu a občianskej náuky. Pre žiakov a žiačky s autizmom a s vývinovými poruchami učenia je vypracovaný iba jeden schválený didaktický prostriedok.

Dostupnosť didaktických prostriedkov pre školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín sa líši v závislosti od konkrétneho jazyka. Pre základné školy a gymnáziá s vyučovacím jazykom maďarským sú zabezpečené didaktické prostriedky (učebnice a pracovné zošity) so schvaľovacou doložkou MŠVVaŠ SR v maďarskom jazyku takmer ku všetkým vyučovacím predmetom. Pre vyučovacie predmety maďarský jazyk a literatúra, slovenský jazyk a slovenská literatúra a hudobná výchova sú vypracované originálne učebnice, pre ostatné vyučovacie predmety sú zabezpečené preklady schválených originálnych učebníc v slovenskom jazyku.

Pre ZŠ a gymnáziá s vyučovacím jazykom rusínskym a ukrajinským alebo s vyučovaním rusínskeho a ukrajinského jazyka sú zabezpečené iba originálne didaktické prostriedky so schvaľovacou doložkou MŠVVaŠ SR v rusínskom alebo ukrajinskom jazyku k dvom vyučovacím predmetom, a to jazyk národnostnej menšiny a literatúra a hudobná výchova. Podľa stanoviska ŠPÚ je potrebné aj tieto učebnice revidovať. Pre rómsku, ruskú a nemeckú národnostnú menšinu nie sú zabezpečené žiadne didaktické prostriedky so schvaľovacou doložkou MŠVVaŠ SR v príslušnom jazyku. Indikátor je preto v oboch zložkách vyhodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu.

PVP21 Podiel žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením a zo SZP, ktorí po ukončení ZŠ pokračujú v stredoškolskom štúdiu

Cieľom indikátora je sledovať, do akej miery pokračujú znevýhodnení žiaci a žiačky po ukončení ZŠ v stredoškolskom štúdiu. Napriek desaťročnej povinnej školskej dochádzke sa môže stať, že v prípade opakovania ročníka na ZŠ už žiak alebo žiačka nemusí nastúpiť na SŠ, čo sa ukazuje ako problém najmä pri deťoch zo SZP, z ktorých napriek úspešnému ukončeniu ZŠ pokračuje na SŠ len necelých **60 %** (Tabuľka 12). Je nevyhnutné, aby štát prijal opatrenia na zachytenie takýchto detí a špecializovanými programami a intervenciou ich dokázal dostatočne podporiť a motivovať pri nástupe na SŠ.

Mimoriadne nízky je podiel žiakov a žiačok SZŠ, ktorí/é po ich absolvovaní pokračujú v ďalšom štúdiu. Hoci v mnohých prípadoch je limitujúcim faktorom aj zdravotný stav a v prípade mentálneho postihnutia školský zákon neumožňuje pokračovať na bežnej strednej škole, len **10 %** pokračujúcich vo vzdelávaní v hlavnom vzdelávacom prúde poukazuje na hlbší problém vo vytvorení dostatočných podmienok pre žiakov a žiačky so ZZ. Oveľa častejšie sa na SŠ dostávajú žiaci a žiačky integrovaní/é na bežných ZŠ a hoci to môže byť spôsobené ľahším stupňom zdravotného znevýhodnenia, Stredisko považuje za potrebné intenzívnejšie presadzovanie inkluzívneho vzdelávania pre zdravotne znevýhodnené deti. Cieľovou hodnotou, o ktorú by sa SR mala usilovať je 100 %, indikátor je preto hodnotený ako nesplnený.

Tabuľka 12 Podiel žiakov a žiačok, ktorí v šk. roku 2019/2020 riadne ukončili základnú školu a následne pokračovali v štúdiu na strednej škole

	Ukončili ZŠ 2019/2020	Pokračujúci na SŠ 2020/2021	Podiel
Žiaci a žiačky špeciálnych škôl	2121	207	9,76 %
Integrovaní žiaci a žiačky	4554	3801	83,74 %
Žiaci a žiačky zo SZP	1648	983	59,65 %

Zdroj: MŠVVaŠ SR, spracovanie Stredisko

PVP22 Podiel žiakov a žiačok, ktorí/é sú poberateľmi prostriedkov verejnej podpory na stredoškolské vzdelávanie

Štipendium sa žiakom a žiačkam SŠ poskytuje na základe § 149 školského zákona a jeho výška závisí od aktuálnej výšky životného minima a prospechu žiaka alebo žiačky. Štipendium má teda pôsobiť motivačne v oblasti zlepšovania svojich študijných výsledkov a zároveň motivuje zostať v školskom systéme a zvyšovať si kvalifikáciu. Stredisko však vníma aj fakt, že práve získanie a využívanie štipendia môže mať vplyv na zlepšenie prospechu, preto navrhuje zvážiť poskytovanie sociálnych štipendií nepodmienečne. Štipendium je určené pre žiakov a žiačky, ktorí/é sú posudzovaní spoločne s osobami, ktorým sa poskytuje dávka v hmotnej núdzi a príspevky k dávke v hmotnej núdzi podľa osobitného predpisu, alebo u ktorých jedna dvanástina príjmu za kalendárny rok predchádzajúci kalendárnemu roku, v ktorom sa žiada o štipendium, je najviac vo výške životného minima podľa osobitného predpisu. O výške a pridelení štipendia rozhoduje riaditeľ/riaditeľka školy, podmienkou je to, aby škola mala uzavretú zmluvu s CVTI SR, ktoré štipendium poskytuje.

V školskom roku 2019/2020 poberalo štipendium priemerne 5 107 žiakov a žiačok mesačne, teda **2,59 %** zo všetkých žiakov a žiačok SŠ. Benchmark pre tento indikátor bol stanovený ako podiel spoločne posudzovaných osôb vo veku 15 až 18 rokov spolu s poberateľmi dávok v hmotnej núdzi z celkového počtu žiakov a žiačok na SŠ. Priemerný počet takýchto žiakov a žiačok v školskom roku 2019/2020 bol mesačne 12 368 (6,54 %), takže štipendium nepoberá ani polovica žiakov a žiačok, ktorí naň majú nárok. Indikátor je vyhodnotený ako nesplnený.

Počet poberateľov a poberateľiek štipendia kontinuálne klesá, kým v školskom roku 2011/2012 bolo vyplatených 108 447 štipendií, v šk. roku 2019/2020 to bola necelá polovica – 51 068 štipendií. Počet spoločne posudzovaných osôb vo veku 15 až 18 rokov pritom klesá iba mierne a takýto výrazný pokles počtu poberateľov a poberateľiek štipendia nevysvetľuje ani zníženie počtu žiakov a žiačok v populačnom ročníku.

PVP23 Existuje možnosť vzdelávať sa na stredných školách v jazyku národnostných menšín

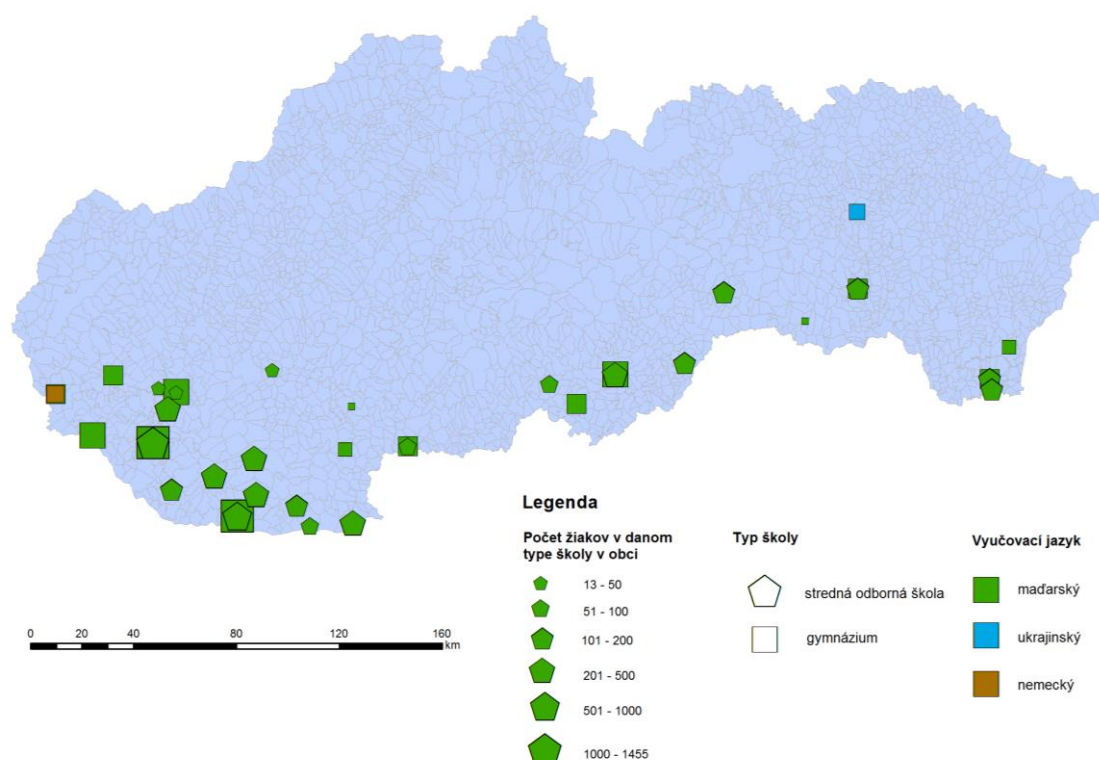
Pre možnosti vzdelávania v jazykoch národnostných menšín na SŠ platia rovnaké medzinárodné záväzky ako v prípade ZŠ (indikátor PVP14). Z priestorového hľadiska rozmiestnenie SŠ kopíruje vzdelávaciu infraštruktúru na ZŠ (Mapa 8), z objektívnych dôvodov však nie je možné zabezpečiť pre cieľovú skupinu dostupnosť všetkých typov stredných škôl.

V ukrajinskom a nemeckom⁴¹ jazyku sa majú žiaci a žiačky možnosť vzdelávať na gymnáziu, v prípade maďarského jazyka na gymnáziách aj stredných odborných školách. V súčasnosti nie je možné absolvovať stredoškolské štúdium v rusínskom a rómskom jazyku. Indikátor je vyhodnotený pre rómsky a rusínsky jazyk ako nesplnený, pre maďarský a ukrajinský jazyk ako splnený, celkovo je vyhodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu.

Tabuľka 13 Vyučovanie na stredných školách v jazykoch národnostných menšín

	Podiel žiakov a žiačok s daným vyučovacím jazykom
rómsky jazyk	0 %
maďarský jazyk	4,43 %
ukrajinský jazyk	0,04 %
rusínsky jazyk	0 %
nemecký jazyk	0,08 %

Zdroj: CVTI SR, spracovanie Stredisko

Mapa 8 Stredné školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín

Zdroj: CVTI SR, spracovanie Stredisko

PVP24 Podiel žiakov a žiačok navštevujúcich jednotlivé typy stredných škôl podľa národnostných menšín

⁴¹ Nemecké gymnázium je súkromné (s platením školného), preto ide o dostupnosť v zmysle jeho existencie, nie finančnej dostupnosti pre všetkých žiakov a žiačky.

Prístupnosť všetkých typov vzdelania by mala byť rovnako zabezpečená pre všetky skupiny mladých ľudí, vrátane národnostných menšín. Indikátor sleduje odchýlky v distribúcii žiakov a žiačok medzi typmi SŠ podľa národnostných menšín. V školskom roku 2020/2021 na gymnáziách študuje 35,97 % všetkých žiakov a žiačok SŠ, na SOŠ a učilištiach 64,03 %. V porovnaní s hodnotami za celú populáciu žiakov a žiačok je najmenej priaznivý podiel pri rómskej národnosti. V školskom roku 2020/2021 sa k nej prihlásilo 99 žiakov a žiačok, z toho na gymnáziách študovali len traja. Podiel 2,83 % rómskych žiakov a žiačok študujúcich na gymnáziách spomedzi všetkých Rómov a Rómiek navštevujúcich SŠ poukazuje na hlboké štrukturálne problémy, ktorým rómska menšina čelí vo vzťahu k prístupu k vzdelávaniu. Hoci tieto údaje nezodpovedajú celkovému počtu žiakov a žiačok s rómskou národnosťou na SŠ, je možné predpokladať, že ich skutočný pomer v jednotlivých typoch škôl približne zodpovedá oficiálnym dátam. V prípade maďarskej a ukrajinskej národnosti sa v SOŠ vzdelávajú približne dve tretiny žiakov a žiačok, v prípade nemeckej a rusínskej národnosti približne jedna tretina. Indikátor je vyhodnotený ako nesplnený v prípade rómskej národnostnej menšiny, ako splnený v obmedzenom rozsahu v prípade maďarskej a ukrajinskej národnostnej menšiny, ako splnený v prípade rusínskej a nemeckej národnostnej menšiny.

Dopadové indikátory

PVD05 Osoby s predčasne ukončeným vzdelávaním

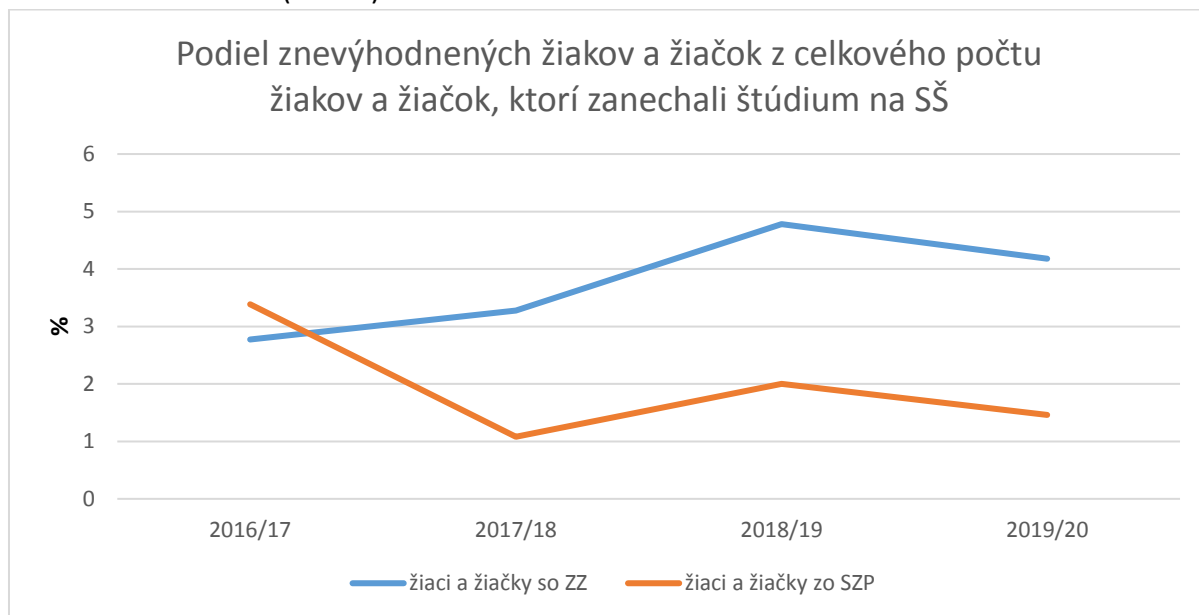
Hodnota indikátora o predčasnom vypadnutí zo systému vzdelávania sa na úrovni EÚ sleduje kumulatívne vo vekovej skupine 18 – 24 ročných a hovorí o podiele osôb s dosiahnutým stupňom vzdelania najviac ISCED 2, ktorí už nepokračujú vo vzdelávaní. Môže teda ísť aj o takých mladých ľudí, ktorí neukončili ani ZŠ, nenastúpili na SŠ, alebo strednú školu neukončili. Slovensko je spomedzi krajín EÚ na 18. mieste, podiel mladých ľudí s predčasne ukončeným vzdelaním dosahoval v roku 2019 **8,3 %**, pričom je vyšší u mužov (8,8 %) ako u žien (7,9 %). Slovensko tak nespĺňa národný benchmark stanovený ako 6 % a je zároveň jednou z troch krajín EÚ, v ktorých podiel mladých ľudí s neukončeným stredoškolským vzdelávaním stúpa, a tiež krajinou s najvyšším rastom – od roku 2011 sa tento podiel zvýšil o 3,6 percentného bodu. Za posledné dva roky podiel mierne klesol, z dlhodobého hľadiska však ide o negatívny trend. Hlbšiemu porozumeniu tomuto problému bráni absencia dát podľa druhu znevýhodnenia (sociálneho, zdravotného). Indikátor je vyhodnotený ako nesplnený.

PVD06 Podiel žiakov a žiačok, ktorí zanechali štúdium na strednej škole⁴²

Zanechanie štúdia na SŠ výrazne znižuje možnosti mladých ľudí na primerané zamestnanie a tým aj primeranú životnú úroveň. Sledujeme preto zanechanie štúdia v prípade znevýhodnených skupín, ktoré majú už na základe svojho znevýhodnenia sťažený prístup na pracovný trh.

⁴² Vrátane špeciálnych škôl

Podiel žiakov a žiačok so ZZ (4,17 %) a zo SZP (1,46 %) na celkovom počte žiakov a žiačok, ktorí zanechali štúdium na SŠ, nevykazuje stabilný trend a je mierne vyšší v prípade žiakov a žiačok so ZZ (Graf 2).

Graf 2 Podiel znevýhodnených žiakov a žiačok z celkového počtu žiakov a žiačok, ktorí zanechali štúdium na SŠ

Zdroj: MŠVVaŠ SR, spracovanie Stredisko

Ak sa však pozrieme na podiel žiakov a žiačok, ktorí zanechali stredoškolské štúdium, z celkového počtu danej znevýhodnenej skupiny, tak sa ukazujú ako najohrozenejší predčasným ukončením SŠ žiaci a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia, z ktorých predčasne ukončí štúdium až 15 %, pričom priemerný podiel všetkých žiakov a žiačok je 2,7 %. Medzi chlapcami a dievčatami sa v tomto indikátore nepreukázali významné rozdiely. Indikátor je vyhodnotený ako nesplnený vzhľadom na všeobecnú cieľovú hodnotu 0 %, pre žiakov a žiačky so ZZ je vyhodnotený ako splnený z hľadiska sledovania odchýlky od priemernej hodnoty, v prípade žiakov a žiačok zo SZP je vyhodnotený ako nesplnený z hľadiska sledovania odchýlky od priemernej hodnoty.

Tabuľka 14 Podiel žiakov a žiačok, ktorí zanechali štúdium na strednej škole z celkového počtu žiakov a žiačok zo znevýhodnených skupín

	Celkový počet na SŠ	Zanechali štúdium na SŠ	podiel
chlapci	101230	2806	2,77 %
dievčatá	99127	2602	2,62 %
ZZ	10734	226	2,11 %
SZP	518	79	15,25 %

Zdroj: MŠVVaŠ SR, spracovanie Stredisko

PVD07 Podiel žiakov a žiačok, ktorí ukončujú stredoškolské vzdelávanie získaním maturity

Úroveň dosiahnutého vzdelania má vplyv na možnosti budúceho pracovného uplatnenia a možnosti príjmu, preto je žiaduce, aby sa zvyšoval podiel žiakov a žiačok, ktorí

stredoškolské vzdelanie ukončili získaním maturity a mali tak možnosť pokračovať v štúdiu aj na vysokej škole alebo sa lepšie uplatniť na trhu práce. Celkový podiel žiakov a žiačok, ktorí v školskom roku 2019/2020 ukončili stredoškolské vzdelanie získaním maturity, bol **80,87 %**. Ak porovnáваме dievčatá a chlapcov, rozdiel je 7,1 % (dievčatá 84,5 % a chlapci 77,4 %). V porovnaní s priemerom EÚ je vo všetkých kategóriách táto hodnota nižšia, nie však viac ako o 10 %, indikátor je preto vyhodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu

2.4 Kvalita, prijateľnosť a prispôsobivosť vzdelávania v materských školách a na základných a stredných školách

Prijateľnosť a prispôsobivosť vzdelávania nesledujeme samostatne pre jednotlivé stupne vzdelania, ale vzhľadom na previazanosť formálneho vzdelávacieho systému je postačujúce členiť indikátory len na procesné alebo dopadové.

Procesné indikátory

Procesné indikátory pre prijateľnosť a prispôsobivosť vzdelávania majú vyjadrovať, do akej miery sú inklúzia, vzdelávanie k ľudským právam a hodnotám demokracie, ale aj adaptovanie obsahu a metód vzdelávania na aktuálne a predpokladané budúce potreby spoločnosti reflektované vo vnútroštátnych stratégiách, štátnom vzdelávacom programe, profesijnej príprave a podmienkach vyučovania na školách.

PVP25 Klíma školy

Klíma školy je jedným z faktorov determinujúcich výsledky žiakov a žiačok. Je ovplyvnená nielen inštitucionálnymi faktormi na úrovni štátu, ale aj procesmi nastavenými na úrovni školy a osobným prístupom riaditeľov a riaditeľiek, učiteľov a učiteľiek. Indikátor je vyhodnotený na základe štúdie TALIS z roku 2018 podľa odpovedí učiteľov a učiteľiek na otázky o vzťahoch medzi pedagogickými a odbornými zamestnancami a zamestnankyňami, žiakmi a žiačkami a o participatívnych procesoch.

Odpovediam, do akej miery respondenti a respondentky súhlasia s danými tvrdeniami, boli priradené bodové hodnoty a následne bola vypočítaná hodnota indikátora **2,95** (maximálna možná hodnota je 4; priemerná hodnota, ktorá je zároveň benchmarkom, je 3,09). Školy majú nedostatočne rozvinutú participatívnosť pri rozhodovaní o chode školy, najmä pre žiakov a žiačky (2,6), a nedostatočný konsenzus zamestnancov a zamestnankýň školy v názoroch na vyučovanie a vzdelávanie (2,7). Najvyššiu hodnotu dosiahli v oblastiach poskytovanie špecializovanej pomoci žiakom a žiačkam, vzájomné vzťahy medzi učiteľmi/učiteľkami a žiakmi/žiačkami a podpora zamestnancov a zamestnankýň v zavedení nových iniciatív.⁴³ Indikátor je vyhodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu.

⁴³ <https://www.oecd.org/education/talis/>

PVP26 Podiel počtu žiakov a žiačok na počet učiteľov a učiteľiek

Počet učiteľov a učiteľiek vzhľadom na počet žiakov a žiačok má vplyv na mieru, do akej učitelia a učiteľky majú možnosť uplatňovať individualizovaný prístup, a v prípade stupňov ISCED 2 a ISCED 3 aj na pravdepodobnosť zabezpečenia odborného vyučovania všetkých predmetov. Najvyšší podiel (vypočítaný ako pomer celkového počtu žiačok/žiakov a učiteľiek/učiteľov na danom stupni vzdelávania) dosahujú ZŠ, najnižší MŠ. Tieto hodnoty sú stabilné v čase a smerom nadol sa menia len minimálne. V porovnaní s priemerom krajín EÚ má Slovensko výrazne nižší podiel pri MŠ (priemer EÚ 13,6), na ZŠ aj oboch typoch SŠ za priemerom zaostáva (priemery EÚ: ZŠ – 13,4; SOŠ – 11,4; GYM – 12,6). Indikátor je celkovo vyhodnotený ako splnený vo všetkých zložkách.

Tabuľka 15 Podiel počtu žiakov a žiačok a učiteľov a učiteľiek podľa druhu školy

materské školy	9,63
základné školy	12,61
gymnázia	10,33
stredné odborné školy	9,93

Zdroj: CVTI SR, spracovanie Stredisko

PVP27 Schválené štátne vzdelávacie programy, ktoré stanovujú minimálny vzdelávací štandard pre všetkých žiakov a žiačky

Súčasťou záväzku zabezpečiť rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelaniu je stanovenie minimálneho vzdelávacieho štandardu, ktorý má zaručiť kvalitné vzdelanie pre každého žiaka a žiačku. V slovenskom vzdelávacom systéme plní túto funkciu štátny vzdelávací program (ďalej „ŠVP“), ktorý stanovuje vzdelávacie štandardy pre povinné vyučovacie predmety začlenené do jednotlivých vzdelávacích oblastí. Rovnako dôležitým aspektom takýchto štandardov je zohľadnenie potrieb všetkých žiakov a žiačok. Stredisko preto zisťovalo dostupnosť ŠVP alebo jeho častí (ŠVP uplatňuje prístup samostatných dokumentov pre žiakov a žiačky so špecifickými potrebami) zohľadňujúcich vzdelávacie potreby rôznych znevýhodnených skupín žiakov a žiačok.

PŠVP pre zdravotne znevýhodnených žiakov a žiačky vymedzujú špecifiká vzdelávania a požiadavky na komplexnú odbornú starostlivosť o žiakov a žiačky v školách, kde sú vzdelávaní. ŠVP sú spracované pre všetky typy zdravotného postihnutia.

Pre žiakov a žiačky navštevujúcich školu s vyučovacím jazykom národnostných menšín platí hlavný ŠVP, ku ktorému je spracovaný rámcový učebný plán pre ZŠ a SŠ s vyučovacím jazykom národnostných menšín. V rámci vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia sú spracované ŠVP pre jazyky národnostných menšín a cudzie jazyky, chýba však ŠVP pre rusínsky jazyk.

Pre deti cudzincov nie je vypracovaný samostatný ŠVP alebo obdobný dokument upravujúci kroky integrácie a inklúzie do vzdelávania, hoci v súvislosti s mierou ovládania vyučovacieho jazyka môže ísť o formu znevýhodnenia. Pre učiteľov a učiteľky je však dostupná príručka Slovenčina ako cudzí jazyk (Kvapil & kol., 2018), ktorú vydalo Metodicko-pedagogické centrum, pre kurz slovenského jazyka boli vytvorené samostatné Metodické odporúčania na

vyučovanie slovenského jazyka v základnom a rozširujúcom jazykovom kurze štátneho jazyka pre deti cudzincov (Bernáthová, Reiterová, & Somorová, 2005).

Vzhľadom na to, že ŠVP nie je prispôsobený a koncipovaný tak, aby zohľadňoval potreby všetkých znevýhodnených skupín, je indikátor vyhodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu.

PVP28 Vzdelávací štandard pre výučbu slovenského jazyka ako druhého/cudzieho jazyka

Štandard pre výučbu predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra je vytvorený pre školy s maďarským vyučovacím jazykom a je tak prispôsobený pre žiakov a žiačky žijúcich v prostredí, v ktorom mali možnosť prichádzať do kontaktu so slovenčinou. Jedným z jeho cieľov je pochopenie odlišností medzi slovenským a maďarským jazykom, nie je teda vhodný pre žiakov a žiačky s iným materinským jazykom. Pre žiakov a žiačky maďarskej národnosti bola vytvorená aj Konceptia vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským na roky 2018 – 2020, v súčasnosti však nie je schválený štandard pre výučbu slovenčiny pre deti cudzincov tak, aby odzrkadľoval ich reálne potreby. Indikátor je tak hodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu.

PVP9 V študijných programoch pre učiteľov stupňa ISCED 1 je zahrnutý povinný predmet zameraný na prácu s integrovanými žiačkami a žiakmi a inkluzívne vzdelávanie

Vysokoškolské vzdelávanie budúcich pedagógov a pedagogičiek by malo zahŕňať aj prípravu na inkluzívny prístup vo vzdelávaní a prácu so znevýhodnenými skupinami žiakov a žiačok. Indikátor sleduje, do akej miery programy predškolská a elementárna pedagogika a učiteľstvo pre primárne vzdelávanie na jednotlivých univerzitách obsahujú predmety zamerané na inkluzívny prístup. Pre účely vyhodnotenia indikátora sa sleduje zavedenie samostatných predmetov, neuvažuje sa s uplatňovaním inkluzívneho prístupu prierezovo vo všetkých vyučovaných predmetoch, čo však viaceré univerzity realizujú.

Na základe údajov poskytnutých jednotlivými katedrami je zrejмый rozdiel v rozsahu predmetov zameraných na inklúziu aj v orientácii na konkrétne problematiky. Iba jedna z univerzít nemá v rámci študijného programu povinný predmet zameraný na inklúziu (hodnotili sa oba programy spoločne), v tejto oblasti však ponúka viacero povinne voliteľných predmetov. Ďalšie dve univerzity ponúkajú iba jeden alebo dva predmety zamerané na inklúziu. Špecializácia odborných zamestnancov a zamestnankýň jednotlivých katedier určuje orientáciu na konkrétne problematiky v téme inklúzie, študenti na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre a Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Prešove majú napríklad možnosť absolvovať kurzy romológie, resp. rómskeho jazyka a spolu s Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici aj kurzy v oblasti inklúzie žiakov a žiačok zo sociálne znevýhodneného prostredia. Na Univerzite Mateja Bela ako jedinej univerzite študenti a študentky povinne absolvujú asistentickú prax. Na druhej strane, Univerzita Komenského v Bratislave sa zameriava na psychologické aspekty inklúzie.

Keďže nie na každej univerzite sa študenti a študentky stretnú s povinnými predmetmi zameranými na inklúziu, indikátor je vyhodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu. Ponuka vysokých škôl v oblasti inkluzívneho vzdelávania je rozmanitá a študenti a študentky majú v prípade záujmu možnosti na získanie týchto vedomostí. Ich osvojenie však nie je podmienkou úspešného absolvovania štúdia. Do veľkej miery tiež absentuje prax so znevýhodnenými žiakmi a žiačkami, ktorú vyžaduje iba jedna univerzita. Indikátor je preto hodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu.

PVP30 Zahrnutie vzdelávania o ľudských právach do štátneho vzdelávacieho programu vrátane prístupnosti žiačkam/žiakom so ZZ⁴⁴

Problematika ľudských práv je implementovaná do obsahu vzdelávania v inovovanom ŠVP pre 1. stupeň ZŠ (ISCED 1), pre 2. stupeň ZŠ (ISCED 2), pre gymnáziá so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom a pre gymnáziá s osemročným vzdelávacím programom (ISCED 3). Téma ľudských práv a práv dieťaťa je prioritne obsiahnutá v obsahovom a výkonovom štandarde vyučovacieho predmetu občianska náuka, v predmete dejepis (vzdelávacia oblasť Človek a spoločnosť) a v predmete etická výchova (vzdelávacia oblasť Človek a hodnoty) na všetkých stupňoch vzdelávania. Prierezovo je možné tému ľudských práv pokryť aj v rámci iných vyučovacích predmetov.

Žiaci a žiačky so ZZ bez mentálneho postihnutia majú rovnaký obsah vzdelávania ako intaktní žiaci a žiačky a postupujú podľa výkonových a obsahových štandardov pre jednotlivé vyučovacie predmety ZŠ a SŠ. Oblasť vzdelávania k ľudským právam pre žiakov a žiačky s mentálnym postihnutím, s autizmom a pervazívnymi vývinovými poruchami je zahrnutá v cieľoch výchovy a vzdelávania vo vzdelávacích oblastiach Človek a spoločnosť a Človek a hodnoty (občianska náuka, etická výchova, náboženská výchova, náboženstvo). Ciele a obsah občianskej náuky pre žiakov a žiačky s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami s mentálnym postihnutím sú zamerané na oboznámenie sa žiakov a žiačok so zásadami a normami vzťahov v rodine, v škole a spoločnosti vôbec, so základnými občianskymi právami a povinnosťami. Žiaci a žiačky s hluchoslepotou majú vzdelávanie k ľudským právam zahrnuté v rámci vzdelávacej oblasti Človek a hodnoty.

V rámci stredného vzdelávania je pre žiakov a žiačky s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi poruchami s mentálnym postihnutím v praktickej škole oblasť ľudských práv zahrnutá v profilujúcich a voliteľných predmetoch s využívaním a vytváraním nových prostriedkov alternatívnej a/alebo augmentatívnej komunikácie. Pre žiakov a žiačky s mentálnym postihnutím v odbornom učilišti je oblasť ľudských práv zahrnutá vo vzdelávacích programoch v rôznych učebných odboroch vo všeobecnovzdelávacích vyučovacích predmetoch občianska náuka, etická výchova, náboženská výchova, náboženstvo a ekonomika. Pre žiakov a žiačky so sluchovým a zrakovým postihnutím v SOŠ a gymnáziu je oblasť ľudských práv zahrnutá vo vzdelávacích oblastiach Človek a hodnoty – etická výchova, náboženská výchova, náboženstvo, v oblasti Človek a spoločnosť – občianska náuka a Špeciálnopedagogická podpora – komunikačné zručnosti (iba sluchové postihnutie). Keďže sa

⁴⁴ Vyhodnotenie indikátora je spracované na základe odpovede ŠPÚ na žiadosť o informácie.

nehodnotí aplikácia ŠVP v oblasti ľudských práv priamo vo výučbe, indikátor je považovaný za splnený.

Doplňujúcu informáciu, ktorá umožní prekročiť formálnu rovinu indikátora, poskytuje napríklad dlhodobá analýza výchovy a vzdelávania k ľudským právam, ktorú realizovalo v období od 2005 do 2019 CVTI. Na základe komplexného výskumu prichádza tím CVTI k záverom, že *„názory na rozsah priestoru venovaný problematike ľudských práv sa delia približne na dve skupiny, na tých, ktorí sa domnievajú, že danej problematike by sa mal v školách venovať väčší priestor a na tých, ktorí sú spokojní s jeho rozsahom. Spokojnosť s priestorom je viac zastúpená v názoroch učiteľov základných škôl. Päťina učiteľov stredných škôl prejavila záujem o samostatný predmet. Okrem toho došlo k nárastu podielu tých učiteľov, ktorí sa domnievajú, že výučba ľudských práv skôr nevplyva na zmenu názorov a postojov žiakov základných a stredných škôl. Zároveň v otvorených otázkach bola často zastúpená požiadavka na zvýšenie časovej dotácie pre predmet občianska výchova, náuka/náuka o spoločnosti.“* (Bieliková, 2020, s. 53).

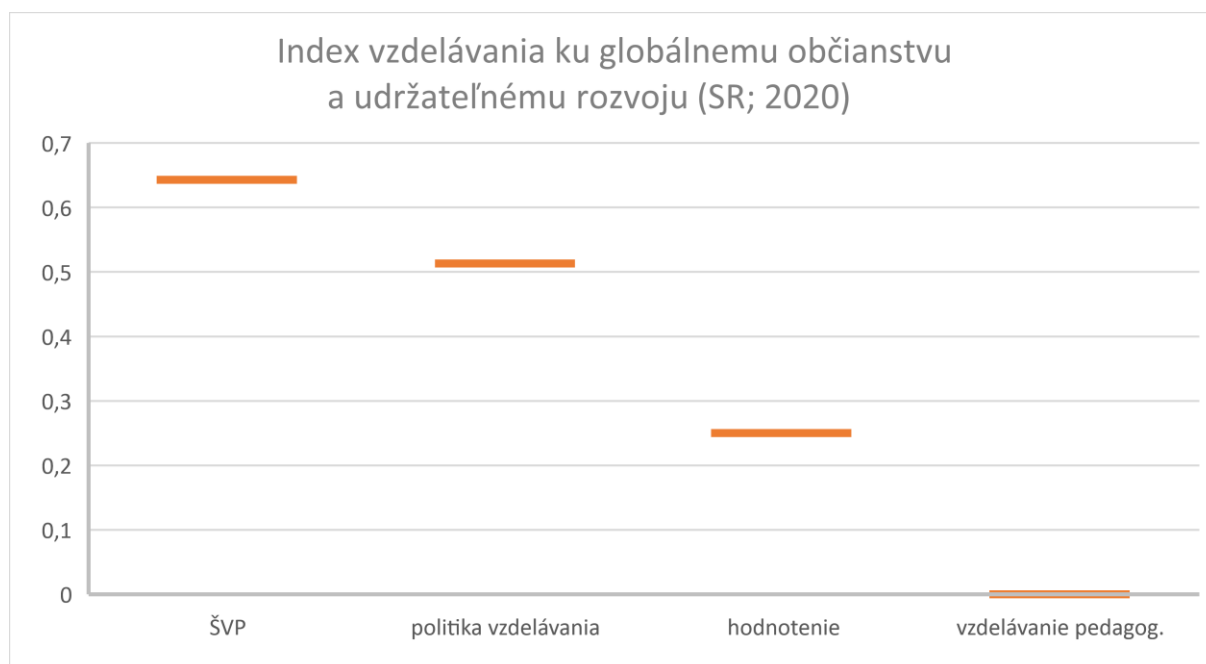
Na ďalšie systémové nedostatky implementácie vzdelávania o ľudských právach prípadne aj pre a k ľudským právam upozorňuje Horná a Kurillová (2020), ktoré v rámci sledovania indikátorov spôsobilosti škôl sprostredkovať vzdelávanie a výchovu k hodnotám demokratickej kultúry analyzovali napr. odbornosť učiteľov a učiteľiek, zapájanie do projektov a mnohé ďalšie. Jedným zo zistení, ktoré priamo súvisí so sledovaným indikátorom, je veľmi nízka odborná pripravenosť vyučujúcich predmetov občianska náuka, etika a dejepis. Zo 270 SŠ až 136 potvrdilo, že dané predmety vyučuje nekvalifikovaný pedagogický personál. *„Príznak (môžeme povedať aj príznak) nekvalifikovanej výučby sa najviac vznáša nad Etickou výchovou (97-krát) a temer rovnako nad Občianskou náukou (54-krát) a Dejepisom (55-krát)“* (Horná-Kurillová, 2020, s. 23).

PVP31 Zahrnutie vzdelávania ku globálnemu občianstvu a udržateľnému rozvoju do vzdelávacieho systému (SDG 4.7.1)

Jedným z trvalo udržateľných cieľov Agendy 2030 je cieľ 4.7 Zabezpečiť, aby všetci učiaci sa získali poznanie a zručnosti potrebné k presadzovaniu trvalo udržateľného rozvoja, a to aj prostredníctvom vzdelávania k udržateľnému rozvoju, životnému štýlu, ľudským právam a hodnotám globálneho občianstva. Indikátor Zahrnutie vzdelávania ku globálnemu občianstvu a udržateľnému rozvoju pozostáva zo štyroch pod-indikátorov, ktoré vyhodnocujú, do akej miery na tento cieľ reflektujú: a) štátny vzdelávací program; b) strategické dokumenty vnútroštátnej politiky vzdelávania; c) meranie výsledkov vzdelávania; d) profesijná príprava budúcich pedagogických zamestnancov a zamestnankýň.

Na vyjadrenie miery zahrnutia týchto tém, kompetencií a hodnôt na jednotlivých úrovniach vzdelávania je použitý index v rozpätí 0 – 1, ktorý je vypočítaný prostredníctvom váženého skóre na základe dotazníkového zisťovania. Na Slovensku sa realizoval zber v roku 2020, dáta za predchádzajúce roky chýbajú a preto nie je možné vyhodnocovať vývoj. Z oblasti profesijnej prípravy budúcich pedagogických zamestnancov a zamestnankýň nebolo možné odpovede vyhodnotiť. Na základe Graf 3 môžeme konštatovať, že kým ŠVP a strategické dokumenty pracujú s uvedenými témami a zahŕňajú ich aspoň v určitej miere ako vzdelávacie ciele a priority, meranie výsledkov vzdelávania sa kompetenciám a zručnostiam, ktoré by mali

byť výstupom globálneho vzdelávania, venuje len okrajovo. Indikátor je vo vzťahu k benchmarku stanovenému ako priemerné hodnoty krajín EÚ pre jednotlivé zložky vyhodnotený ako nesplnený.

Graf 3 Index vzdelávania ku globálnemu občianstvu a udržateľnému rozvoju

Zdroj: Global SDG Database, UNESCO; spracovanie Stredisko

PVP32 Zabezpečenie slobodnej voľby vzdelávania

Podmienky uplatňovania slobodnej voľby vzdelávania upravuje školský zákon, ktorý ustanovuje podmienky prijímania na jednotlivé typy škôl. V súlade s medzinárodnými dohovormi Slovenská republika rešpektuje „slobodu rodičov, prípadne poručníkov zvoliť svojim deťom iné školy než zriadené verejnými orgánmi, ktoré zodpovedajú takej minimálnej úrovni vzdelania, akú stanovil alebo schválil štát, a zabezpečovať náboženskú a morálnu výchovu ich detí v zhode s ich vlastným presvedčením“ (Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, čl. 13). Zároveň uznáva „právo osôb patriacich k národnostnej menšine na zriaďovanie a prevádzku vlastných súkromných zariadení pre vzdelávanie a odbornú prípravu“ a „v oblastiach tradične alebo vo väčšom počte obývaných osobami patriacimi k národnostným menšinám sa v prípade dostatočného dopytu musí štát usilovať v rámci možností o to, aby v rámci svojho systému školstva zabezpečil pre osoby patriace k týmto menšinám primerané možnosti na výučbu jazyka ich menšiny alebo výučbu v tomto jazyku“ (Rámcový dohovor na ochranu práv národnostných menšín, čl. 13 a 14). V tejto oblasti je nedostatočne zabezpečené vyučovanie v rómskom jazyku, prípadne rómskeho jazyka, keďže v súčasnosti nie sú vytvorené podmienky na jeho výučbu. Chýbajú pedagógovia a pedagogičky kvalifikovaní na vyučovanie rómskeho jazyka, učebnice aj metodické štandardy napriek tomu, že ide o jednu z najpočetnejších národnostných menšín na Slovensku. V tejto súvislosti sú relevantné aj indikátory sledujúce možnosť voľby vzdelávania v materinskom jazyku, ktorá je obmedzená aj pre menej početné národnostné menšiny (indikátory PVP14 a PVP24).

V prípade osôb so ZZ je Slovenská republika viazaná *Medzinárodným dohovorom o právach osôb so zdravotným znevýhodnením*, ktorý v čl. 24 uvádza, že „Zmluvné strany uznávajú právo osôb so zdravotným postihnutím na vzdelanie. Na účel uplatňovania tohto práva bez diskriminácie a na základe rovnosti príležitostí zmluvné strany zabezpečia začleňujúci vzdelávací systém na všetkých úrovniach...” a ustanovuje, aby „osoby so zdravotným postihnutím mali na rovnakom základe s ostatnými prístup k inkluzívnemu, kvalitnému a bezplatnému základnému a stredoškolskému vzdelaniu v spoločensťve, v ktorom žijú“. Plnému uplatňovaniu práva na slobodnú voľbu vzdelávania v tomto prípade bráni právna úprava, podľa ktorej môže byť do prvého ročníka vzdelávacieho programu stredného odborného vzdelávania, úplného stredného odborného vzdelávania a gymnázia prijatý/á žiak alebo žiačka, ktorí/é získali nižšie stredné vzdelanie podľa § 16 ods. 3 písm. b) školského zákona (§ 62, ods. 1, 5, 6). Písm. a) príslušného odseku však vylučuje zo získania nižšieho stredného vzdelania žiakov a žiačky s mentálnym postihnutím, ktorí po absolvovaní posledného ročníka ZŠ ukončujú iba primárne vzdelanie. Toto je obmedzujúce najmä pre žiakov a žiačky s ľahkým mentálnym znevýhodnením, ktorí/é vo väčšine ostatných európskych krajín majú prístup k vzdelaniu na úrovni ISCED 3.

V kontexte slobodnej voľby vzdelávania sa Stredisko osobitne zaujíma o praktické otázky výberu a prístupu k vzdelávaniu na SŠ u žiakov a žiačok, ktorí/é sú umiestnení v niektorom type špeciálneho výchovného zariadenia (ďalej „ŠVZ“) podľa ustanovenia § 120 a nasl. školského zákona. Podľa ustanovenia § 122 ods. 6 písm. c) v spojení s ods. 10 školského zákona sa v reedukačnom centre môže podľa potreby zriadiť oddelenie s otvoreným režimom, kde sa poskytuje starostlivosť deťom, ktoré sa vzdelávajú v ZŠ alebo sa pripravujú na povolanie v SŠ, v odborných učilištiach alebo v praktických školách mimo reedukačného centra. Ustanovenia § 121 diagnostické centrum a § 123 liečebno-výchovné sanatórium školského zákona otázku prípravy na povolanie v SŠ, v odborných učilištiach alebo v praktických školách mimo ŠVZ osobitne neupravujú. Ustanovenie § 129 školského zákona ponecháva organizáciu výchovno-vzdelávacieho procesu v ŠVZ na podzákonnú právnu úpravu. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 323/2008 o špeciálnych výchovných zariadeniach však organizáciu vzdelávacieho procesu v ŠVZ obsahuje iba veľmi všeobecne. Stredisko identifikovalo potrebu bližšie preskúmať praktický prístup k výchovno-vzdelávaciemu procesu u žiakov a žiačok dennej formy štúdia na SŠ ľubovoľného typu podľa ich výberu, ktorí sú následne umiestnení do ŠVZ. Na základe doterajších zistení Strediska nie je jasné, či sa pri výbere ŠVZ (s odlišnosťami podľa jeho typu) zohľadňuje sídlo SŠ, ktorú umiestnené dieťa navštevuje, ako sa realizuje pre takéto dieťa možnosť zúčastňovať sa prezenčnej výučby aj po umiestnení do ŠVZ konkrétneho typu a ak to nie je možné či vhodné, ako umiestnené dieťa pokračuje počas doby pobytu v ŠVZ vo vzdelávaní na SŠ, ktorú doposiaľ prezenčne navštevovalo. Tiež nie sú zrejmé možnosti zmeny ŠVZ či iné dostupné organizačné postupy, ak v priebehu pobytu v ŠVZ (osobitne v takom, kde pobyt môže trvať niekoľko mesiacov) umiestnené dieťa je prijaté a má začať v novom školskom roku dennú formu štúdia na (vzdialenejšej) SŠ ľubovoľného typu podľa jeho výberu. Indikátor je vyhodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu.

Dopadové indikátory

Dopadové indikátory pre vyhodnotenie prijateľnosti a prispôsobivosti vzdelávania majú odzrkadľovať kvalitu vzdelávacích výstupov, tzn. úroveň osvojených kompetencií v rôznych oblastiach. Zaradené sú indikátory vychádzajúce z medzinárodných certifikovaných meraní vzdelávania.

PVD08 Akademické výsledky 10-ročných žiakov a žiačok

Dosah opatrení zameraných na zvyšovanie kvality vzdelávania hodnotíme prostredníctvom akademických výsledkov. Celoštátne overovanie vedomostí prostredníctvom Testovania 5 a Testovania 9 a výsledky externej formy maturitnej skúšky nie sú pre tieto účely použiteľné, nakoľko testy nie sú dizajnované na porovnateľnosť v čase. Pre hodnotenie akademických výsledkov sú preto využité medzinárodné merania.

Meranie TIMMS zisťuje vedomosti 10-ročných žiakov a žiačok v matematike a prírodných vedách, najnovšie dáta sú z roku 2019. V matematike dosiahli chlapci 516 a dievčatá 503 bodov, čo je 20, resp. 25 bodov pod priemerom OECD. Minimálny benchmark⁴⁵ dosiahlo 91 % žiakov a žiačok (rovnako ako priemer OECD). V prírodných vedách dosiahli chlapci 523 bodov a dievčatá 518, teda 3 a 6 bodov pod priemerom OECD. Minimálny benchmark dosiahlo 92 % žiakov a žiačok (priemer OECD – 94 %). Rozdiely v matematike sú oproti benchmarku štatisticky významné, v prípade prírodných vied ide o nevýznamný rozdiel.

Zisťovanie vedomostí PIRLS sa rovnako týka 10-ročných žiakov a žiačok a venuje sa čitateľskej gramotnosti, posledné dostupné dáta sú z roku 2015. Na rozdiel od matematiky a prírodných vied mali lepšie výsledky dievčatá (539) oproti chlapcom (530). Nedosiahli však priemer OECD, ktorý má hodnotu 549 pre dievčatá a 536 pre chlapcov. Minimálny benchmark⁴⁶ dosiahlo 93 % žiakov a žiačok, priemer OECD je 96 %. Štatisticky významný rozdiel oproti priemeru bol dosiahnutý iba v prípade dievčat. Celkovo je indikátor vyhodnotený ako splnený v obmedzenom rozsahu.

PVD09 Akademické výsledky 15-ročných žiakov a žiačok

Štúdia PISA zisťuje výsledky vzdelávania z pohľadu požiadaviek trhu práce (t. j. funkčnú gramotnosť žiakov a žiačok z hľadiska teórie celoživotného vzdelávania sa) a sústreďuje sa na žiakov a žiačky v posledných rokoch povinnej školskej dochádzky. Uskutočňuje sa v trojročných cykloch a v každom z nich testuje tri hlavné oblasti – čitateľskú gramotnosť, prírodovednú gramotnosť a matematickú gramotnosť. Jedna z troch oblastí je v každom cykle dominantná,

⁴⁵Pre hodnotenie výsledkov sú stanovené 4 benchmarky s definovanými schopnosťami, ktoré žiacka/žiak ich dosiahnutím preukazuje. Dosiahnutie minimálneho benchmarku znamená, že žiaci a žiačky majú základné matematické vedomosti, ale nevedia ich aplikovať pri riešení problémov. V prírodných vedách majú obmedzené vedomosti a schopnosť porozumieť vedeckým konceptom.

⁴⁶Minimálny benchmark v meraní PIRLS znamená, že pri čítaní prevažne jednoduchších literárnych textov žiaci/žiačky vedia: nájsť a vybrať v texte priamo uvedenú informáciu, udalosť alebo myšlienku; vyvodiť priame závery o udalostiach a motivácii konania; jednoducho interpretovať dej príbehu a jeho hlavné myšlienky. Pri čítaní prevažne jednoduchších informačných textov žiaci/žiačky vedia: vyhľadať a zreprodukovať priamo uvedenú informáciu z textu alebo iného zdroja (napr. obrázky, diagramy); vyvodiť priame závery o uvedených vysvetleniach, udalostiach a popisoch.

v roku 2018 to bola čitateľská gramotnosť. Ako indikátory boli zvolené údaje o priemernom výsledku testu v jednotlivých oblastiach, kde je hodnotou benchmarku priemer OECD, a podiel študujúcich, ktorí nedosiahli úroveň 2⁴⁷, pre ktorý má benchmark stanovený OECD hodnotu 15 %.

V žiadnom zo sledovaných ukazovateľov žiaci a žiačky nedosiahli stanovený benchmark. Najmenší rozdiel oproti priemeru OECD, len 3 body (486 b. vs. 489 b.), dosiahli žiaci a žiačky v matematickej gramotnosti, v ktorej bol zároveň najnižší podiel žiakov a žiačok, ktorí nedosiahli úroveň 2 (25,1 %). Išlo tiež o jedinu oblasť, kde dosiahli chlapci lepší celkový výsledok ako dievčatá (488 b. vs 484 b.), úroveň 2 však častejšie nedosiahli chlapci (25,4 % vs. 24,8 %). Najhoršie výsledky mali žiaci v čitateľskej gramotnosti, v ktorej dosiahli iba 458 b., o 31 menej, ako priemer OECD. Až 31,4 % žiakov nedosiahlo úroveň 2, v prípade dievčat to bolo 24,5 %, v prípade chlapcov až 38,4 %. Veľký rozdiel bol aj v priemernom počte získaných bodov, 441 b. u chlapcov a 475 b. u dievčat. V prírodovednej gramotnosti žiaci a žiačky dosiahli priemerný výsledok 464 bodov (priemer OECD 489 b.), z toho chlapci 461 bodov a dievčatá 467 b. Úroveň 2 nedosiahlo 29,2 % žiakov a žiačok, z toho 31,1 % chlapcov a 27,5 % dievčat. Štatisticky významný rozdiel oproti benchmarku bol identifikovaný v prípade čitateľskej a prírodovednej gramotnosti (chlapci aj dievčatá), pri matematickej gramotnosti tento rozdiel významný nebol (na rozdiel od merania TIMMS).

Vplyv socioekonomického prostredia na výkon, resp. výsledky žiakov a žiačok vyjadrený tzv. ESCS indexom⁴⁸ má na Slovensku hodnotu -0,2, čo je menej ako priemer OECD (0). Kým na Slovensku zvýšenie indexu o 1 bod zvýši výkon v čitateľskej gramotnosti o 46 bodov, priemer OECD je 37 bodov. Prostredie, v ktorom žiaci a žiačky vyrastajú, tak ovplyvňuje ich výsledky výraznejšie ako v prípade priemeru krajín OECD.

⁴⁷ Pre hodnotenie výsledkov je stanovených 6 úrovní s definovanými schopnosťami, ktoré žiak na danej úrovni preukazuje. Pre každú oblasť je táto úroveň definovaná samostatne.

Čitateľská gramotnosť: Čitatelia, ktorí sa svojím výkonom zaradili do referenčnej úrovne 2, dokážu identifikovať hlavnú myšlienku v texte strednej dĺžky. Dokážu porozumieť vzájomným vzťahom alebo vysvetliť zmysel tak, že odvodí základné závery z obmedzenej časti textu, kde informácia nie je na prvý pohľad viditeľná, a/alebo v textoch, ktoré obsahujú niekoľko alternatívnych informácií. Dokážu vybrať a zaujať postoj k jednej strane v súbore textov, ktorého východiskom sú priame a niekedy i komplexné podnety a nájsť jednu alebo viac častí informácie, ktorých základom je viac prvkov, ktoré môžu byť čiastočne nepriamo uvedené. Čitatelia, ktorí sa svojím výkonom zaradili do referenčnej úrovne 2, dokážu uvažovať o celkovom zmysle alebo zámere uvedenia konkrétnych detailných informácií v stredne dlhých textoch, a to vtedy, ak text obsahuje priame náznaky. Dokážu porovnať tvrdenia a vyhodnotiť dôvody, ktoré ich potvrdia, a to na základe krátkych priamych výrokov.

Matematická gramotnosť: Žiaci na úrovni 2 interpretujú a rozoznávajú situácie v kontextoch, ktoré nevyžadujú viac než priame logické úsudky. Sú schopní pochopiť dôležitú informáciu z jedného zdroja, využiť jednoduchý spôsob znázornenia. Vedia pracovať so základnými algoritmami, vzorcami, postupmi alebo zaužívanými spôsobmi, aby vyriešili problém týkajúci sa celých čísel. Sú schopní doslovne interpretovať výsledok.

Prírodovedná gramotnosť: Žiaci s úrovňou prírodovednej gramotnosti 2 sú schopní použiť bežné obsahové poznatky a základné procedurálne znalosti na identifikáciu primeraných vedeckých vysvetlení, interpretáciu dát a identifikáciu otázok určenej v jednoduchom experimente. Vedia použiť základné alebo každodenné prírodovedné znalosti na identifikáciu platných záverov z jednoduchého súboru dát. Žiaci s úrovňou prírodovednej gramotnosti 2 prejavujú základné epistemické znalosti tým, že sú schopní identifikovať otázky, ktoré môžu byť predmetom vedeckého skúmania.

⁴⁸ index sociálneho, ekonomického a kultúrneho statusu žiakov a žiačok

V rámci sledovania akademických výsledkov žiakov a žiačok je potrebné sa zamerať aj na ich vedomosti a postoje v oblasti ľudských práv, ktorých rozvoj je významnou súčasťou záväzkov Slovenska v oblasti práva na vzdelanie. Získavanie takýchto údajov je súčasťou pravidelného medzinárodného merania ICCS (Medzinárodný výskum občianskeho vzdelávania) realizovaného OECD, na Slovensku prostredníctvom NÚCEM-u, v 5-ročných intervaloch. Aktuálny cyklus zberu údajov prebieha od roku 2020 a výsledky ešte nie sú vyhodnotené, do predchádzajúceho cyklu sa SR nezapojila. Iné reprezentatívne merania osvojených kompetencií žiakov a žiačok v oblasti ľudských práv neboli doposiaľ realizované, čo je vyhodnocujeme ako indíciu systémového problému. Stredisko preto považuje za potrebné uvažovať o možnostiach, ako monitorovať napĺňanie záväzkov v tejto oblasti práva na vzdelanie systematicky.

Z čiastkových analytických štúdií a monitoringov je možné uviesť priebežne zbieranú a vyhodnocovanú spätnú väzbu, ako aj vyhodnotenie úrovne súťažiacich, v rámci aktivít Olympiády ľudských práv, ktorá má ako celoštátna vzdelávacia aktivita v oblasti ľudských práv najdlhšiu a kontinuálnu tradíciu. Priebežné vyhodnotenia poskytujú však sondu do úrovne ako aj potrieb žiakov a žiačok, ktorí/é majú najlepšie výsledky a motiváciu rozvíjať sa v tejto téme⁴⁹. Zaujímavým je tiež mapovanie povedomia žiačok a žiakov v oblasti práv dieťaťa, ľudskoprávných dokumentov a organizácií, ktorú realizovalo CVTI SR. Povzbudzujúcim zistením je stúpajúci podiel žiakov a žiačok, ktoré majú povedomie o (niektorých) právach. Napríklad v roku 2005 uvádzalo 67 % žiakov a žiačok právo na vzdelanie v porovnaní s 74,3 % v roku 2018. Naopak, mierne klesá podiel žiakov a žiačok informovaných o Dohovore o právach dieťaťa (69,8 % žiakov a žiačok uviedlo v roku 2018, že nepozná tento dokument, v porovnaní s rokom 67,5 % v roku 2005) (Bieliková, 2020). Realizovaný monitoring poskytuje dáta, na základe ktorých môžeme získať obraz o dlhodobom vývoji informovanosti žiakov a žiačok, taktiež o ich subjektívnom hodnotení vzdelávania v oblasti ľudských práv na školách či o zdrojoch informácií. Tieto dáta nie je možné využiť ako podklady pre indikátor, jednak z dôvodu, že nemerajú kompetencie, ale prevažne informovanosť o vybraných oblastiach, a taktiež preto, že odpovede nie sú spracované v podobe jedného indexu či skóre. Hodnotovú orientáciu mladých ľudí skúmali v rámci projektu Platforma ambasádorov a ambasádoriek európskej demokratickej kultúry aj Guráň a Horná (2019) prostredníctvom dotazníkových prieskumov pre stredoškolských žiakov a žiačky.

Pre komplexné a relevantné poznanie úrovne kompetencií v oblasti ľudských práv a hodnôt demokratickej kultúry považuje Stredisko za potrebné vyhodnotiť doteraz realizované čiastkové výskumy a jednoduchou metodológiou pravidelne vyhodnocovať vzdelávanie k ľudským právam na viacerých rovinách – jednak indikátory predispozície a pripravenosti škôl rozvíjať kompetencie pre demokratickú kultúru tak, ako realizuje ŠŠI alebo výskumný tím Horná a Kurillová (2020), ktorých východiskom bol Referenčný rámec kompetencií pre demokratickú kultúru (Rada Európy, 2018), a jednak úroveň kompetencií

⁴⁹ Viac informácií na www.olp.sk.

v oblasti ľudských práv zahŕňajúc aj hodnotovú orientáciu žiakov a žiačok, ako ponúka meranie ICCS.

Zhrnutie

Aká je teda na základe indikátorov situácia v oblasti práva na vzdelanie? Vyhodnotenie indikátorov nám umožňuje vytvoriť si obraz o viacerých aspektoch možnosti realizovať právo na vzdelanie, hoci v niektorých prípadoch ide skôr o indíciu problému či nedostatku a hlbšie porozumenie príčinám by si vyžadovalo samostatné skúmanie. Niektoré indikátory je možné vyhodnocovať samostatne vo vzťahu k benchmarku, niektoré však umožňujú dotvárať komplexnejší obraz len pri interpretácii vo vzťahu k iným indikátorom. V nasledujúcej časti predstavujeme zhrnutie problémov, na ktoré upozorňujú sledované indikátory, a na ne nadväzujúce návrhy Strediska, ako zlepšiť možnosti realizácie práva na vzdelanie pre všetkých obyvateľov a obyvateľky Slovenska.

3.1 Hlavné zistenia

Slovenská republika ratifikovala všetky základné ľudskoprávne dokumenty relevantné pre právo na vzdelanie a v oblasti garantovania bezplatného vzdelania má tradíciu od zavedenia povinnej školskej dochádzky. Až v období posledných dvoch dekád sa začala diskutovať a čiastočne prijímať predstava plateného vysokoškolského vzdelávania. Na druhej strane, proces prijatia materských škôl ako významnej súčasti formálneho vzdelávania na stupni predprimárneho vzdelávania, a teda aj uvedomenia si záväzku zabezpečiť bezplatnú a kvalitnú predprimárnu výchovu pre všetky deti, nie je stále ukončený, čo sa prejavuje aj významným podielom súkromných (platených) služieb.

Napriek široko akceptovanému chápaniu vzdelania ako základného práva je možné identifikovať nedostatky v systematickom prehliadaní niektorých cieľových skupín žiakov a žiačok. Školský zákon priamo vylučuje skupinu žiakov a žiačok s mentálnym postihnutím z prístupu k základnému vzdelaniu na úrovni ISCED 2, čím ich vylučuje aj zo stredoškolského vzdelania a obmedzuje ich možnosť uplatniť si ďalšie súvisiace práva a slobody (napr. v oblasti zárobkovej činnosti, dôstojného života, primeranej životnej úrovne). Strategický dokument NPRVV 2018 – 2022 opomína inklúziu žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením, ako aj detí cudzincov z tretích krajín.

Garantovanie práva na vzdelanie ako práva iba pre občianky a občanov SR v Ústave SR sa premietajú aj do nedostatočnej a nesystematickej integrácie detí, ktorých občiansky status je iný – napr. deti žiadateľiek a žiadateľov o azyl, maloletí bez sprievodu, deti z rodín, ktoré migrujú na Slovensko za prácou z tretích krajín. Deti v takýchto „neštandardných“ situáciách sa rýchlo ocitajú na okraji záujmu, ich situácia sa rieši ad hoc, pričom ich možnosti slobodného uplatňovania práva na vzdelanie sú obmedzené. Uvedené nedostatky sa ďalej premietajú na úrovni implementácie vzdelávacích politík a sú identifikovateľné aj na úrovni výsledkov vzdelávania, resp. dopadov týchto politík na práva žiakov a žiačok.

Všeobecné zistenia v oblasti dostupnosti a prístupnosti škôl

Pretrvávajúcou prekážkou pri uplatňovaní práva na vzdelanie (zahŕňajúc predprimárne vzdelávanie) je nedostatočná kapacita materských škôl, ktorú potvrdzuje narastajúca hodnota

indikátora podielu nevybavených žiadostí o prijatie do MŠ⁵⁰ (9,95 % v školskom roku 2020/2021), ako aj porovnanie hodnôt indikátora počet okresov, v ktorých kapacity materských škôl nepokrývajú potenciálny dopyt.⁵¹ V okresoch Gelnica, Košice – okolie, Spišská Nová Ves, Kežmarok, Stará Ľubovňa, Revúca a Trebišov nie je potenciálny dopyt naplnený ani na 80 %. Regionálne rozdiely sú aj pri vyhodnocovaní indikátorov o dostupnosti vzdelávacích inštitúcií na úrovni okresov⁵², pričom v niektorých okresoch bolo identifikované nedostatočné zabezpečenie možnosti študovať na gymnáziách, a v niektorých zas na stredných odborných školách.

Rovnako pretrvávajúcim a nedostatočne riešeným problémom je finančné ohodnotenie učiteľskej profesie, v roku 2020 dosiahla priemerná mzda pedagogických zamestnancov a zamestnankýň⁵³ 73,5 % z priemernej mzdy ľudí s vysokoškolským vzdelaním. Medziročne sa síce tento podiel zvyšuje, no zlepšovanie nastáva len veľmi pomaly. V oblasti dostupnosti je potrebné upozorniť aj na pretrvávajúci problém s naplnenosťou požiadaviek škôl na dodanie učebníc⁵⁴, ktorá bola v roku 2018 na úrovni 76 %.

Na úrovni dopadov a výsledkov vzdelávania je potrebné upozorniť na nedostatočnú zaškolenosť detí v predškolskom veku a podiel žiakov a žiačok, ktoré prestupujú na špeciálnu školu počas ISCED 2. Nedostatočnú zaškolenosť detí v predškolskom veku potvrdzuje indikátor podiel detí, ktoré navštevujú posledný ročník predprimárneho vzdelávania⁵⁵, ktorého hodnota je stále nedostatočná (85,6 % v školskom roku 2020/2021). Zároveň sa potvrdil nízky podiel detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (0,4 %) a detí s diagnostikovanými ŠVVP (0,4 %) v materských školách, hoci je potrebné brať do úvahy aj skreslenie počtov z dôvodu neskoršej diagnostiky detí. Podiel žiakov a žiačok, ktorí a ktoré prestúpili na špeciálnu základnú školu počas ISCED 2⁵⁶ sa síce mierne znížil (z 0,15 na 0,13 %), no vzhľadom na to, že ide o pomerne neskorú diagnózu, tento jav možno považovať za nežiaduci.

Pozitívnou indíciou je aj medziročný pokles hodnoty indikátora podiel žiakov a žiačok, ktorí/é zanechali štúdium na strednej škole⁵⁷ o viac ako pol percenta na hodnotu 2,7 %, hoci to pravdepodobne súvisí aj s pandemickou situáciou a nariadeniami ohľadom maturitných skúšok a hodnotenia akademických výsledkov za školský rok 2019/2020. Indikátor však bol vyhodnotený s ohľadom na cieľovú hodnotu 0 %. Rovnako aj medzinárodný indikátor osoby s predčasne ukončeným vzdelávaním⁵⁸ medziročne klesol z 9,3 % na 8,3 %. Cieľ Stratégie EÚ 2020 na úrovni 10 % teda dlhodobo dosahujeme, avšak cieľ nastavený v rámci vnútroštátnych stratégií 6 % sme zatiaľ nedosiahli. Dobrou správou je aj to, že 91 % žiakov a žiačok dosiahlo minimálny benchmark v medzinárodnom meraní matematickej gramotnosti.

⁵⁰ PVP01

⁵¹ PVP02

⁵² PVP03, PVP16

⁵³ PVP17

⁵⁴ PVP19

⁵⁵ PVD01

⁵⁶ PVD04a

⁵⁷ PVD06

⁵⁸ PVD05

Všeobecné zistenia v oblasti prijateľnosti a prispôsobivosti vzdelávania

Na potrebu zlepšenia úrovne prijateľnosti a prispôsobivosti formálneho vzdelávania poukazuje napríklad indikátor klímy školy⁵⁹, ktorý bol vyhodnotený v rámci štúdie TALIS so skóre 2,9, pričom bola identifikovaná potreba zlepšiť participatívnosť škôl a horizontálne princípy či už vo vzťahu k žiakom a žiačkam alebo vo vzťahu k zamestnancom a zamestnankyniam škôl. Ďalším aspektom, ktorý treba zlepšiť pre zvýšenie prijateľnosti a prispôsobivosti vzdelávania, je pomer počtu žiakov a žiačok na počet učiteľov a učiteľiek⁶⁰, pričom sa táto hodnota na stredných odborných školách a gymnáziách medziročne zvyšuje.

Najzávažnejšie sa prejavuje nedostatočná prijateľnosť a prispôsobivosť vzdelávania na úrovni akademických výsledkov hodnotených medzinárodnými certifikovanými meraniami TIMMS (matematika a prírodné vedy, 10 r.)⁶¹, PIRLS (čitateľská gramotnosť, 10 r.)⁶² a PISA (čitateľská gramotnosť, matematická gramotnosť, prírodovedná gramotnosť; 15 r.)⁶³. Najvýraznejšie zaostávame za priemerom OECD v meraniach TIMMS (matematika) a PISA (čitateľská gramotnosť a prírodovedná gramotnosť). Pozornosť si vyžadujú nielen priemerné hodnoty, ale aj podiel žiakov a žiačok, ktorí/é dosiahnu aspoň kritickú úroveň počtu bodov. V prípade TIMMS dosahuje vyše 90 % testovaných slovenských žiakov a žiačok minimálny benchmark, v prípade merania PISA sú výsledky významne horšie. Pod kritickou úrovňou kompetencií bolo viac ako 30 % žiakov a žiačok (benchmark je stanovený na max. 15 %) v čitateľskej gramotnosti a 25,1 % v matematickej gramotnosti. Rovnako nad priemerom OECD je index vplyvu sociálneho zázemia na výsledky testovania (PISA, 2018) čo znamená, že úspešnosť slovenských žiakov a žiačok výrazne korelovala s tým, či pochádzajú zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Možno prekvapujúcim kladným zistením je to, že Slovensko má nadpriemerný počet učiteľov na počet žiakov a žiačok v porovnaní s priemerom krajín EÚ a tento stav si dlhodobo udržiava stabilný.

Národnostné menšiny a uplatňovanie práva na vzdelanie

Negatívny vplyv na možnosti uplatňovania práva na vzdelanie má nedostatočne jazykovo a kultúrne adaptovaná metodika diagnostiky školskej zrelosti⁶⁴ (napr. nie sú zabezpečené preklady testu školskej pripravenosti pre skupinové použitie) a rovnako aj nedostatočná dostupnosť didaktických prostriedkov⁶⁵. Kým pre základné školy a gymnáziá s vyučovacím jazykom maďarským sú zabezpečené didaktické prostriedky (učebnice a pracovné zošity) so schvaľovacou doložkou MŠVVaŠ SR v maďarskom jazyku takmer ku všetkým vyučovacím predmetom, pre základné školy a gymnáziá s vyučovacím jazykom rusínskym a ukrajínskym, alebo s vyučovaním rusínskeho a ukrajinského jazyka sú zabezpečené originálne didaktické prostriedky so schvaľovacou doložkou MŠVVaŠ SR v rusínskom a ukrajínskom

⁵⁹ PVP25

⁶⁰ PVP26

⁶¹ PVD08

⁶² PVD08

⁶³ PVD09

⁶⁴ PVP04

⁶⁵ PVP20

jazyku iba k dvom vyučovacím predmetom, a to jazyk národnostnej menšiny a literatúra a hudobná výchova. Pre rómsku, ruskú a nemeckú národnostnú menšinu nie sú zabezpečené žiadne didaktické prostriedky so schvaľovacou doložkou MŠVVaŠ SR v príslušnom jazyku.

Nedostatky boli identifikované aj v záväzku zabezpečiť jednotné štandardy vzdelávania a rovnakú kvalitu vzdelávania pre všetky národnostné menšiny, ktoré indikuje fakt, že neboli schválené štátne vzdelávacie programy pre vzdelávanie v jazyku niektorých národnostných menšín, a to pre rusínsky jazyk a rómsky jazyk. Nie je splnená ani metodická požiadavka, či skôr predpoklad pre kvalitné vzdelávanie žiakov a žiačok národnostných menšín, a to vzdelávací štandard pre výučbu slovenského jazyka ako druhého alebo cudzieho jazyka⁶⁶, ktorý je vytvorený len pre školy s vyučovacím jazykom maďarským.

Zásadným nedostatkom je však nedostupnosť vzdelávania v rómskom jazyku na všetkých stupňoch vzdelávania a v rusínskom jazyku na stredných školách⁶⁷. Pri sledovaní podielu žiakov a žiačok z národnostných menšín⁶⁸ bola tiež identifikovaná významná nerovnomernosť pri rozložení žiakov a žiačok rómskej národnosti medzi SOŠ a gymnáziami (len traja žiaci s deklarovanou rómskou národnosťou navštevujú gymnázium). Odchýlka od hodnôt pre celú populáciu žiakov a žiačok pri podiele odborného a všeobecného vzdelávania je aj v prípade žiakov a žiačok maďarskej (31,72 % GYM, 68,28 % SOŠ) a ukrajinskej národnosti (30,34 % GYM a 69,66 % SOŠ). Tieto odchýlky môžu svedčiť o štrukturálnej diskriminácii.

Zdravotné znevýhodnenie a uplatňovanie práva na vzdelanie

Zásadnou prekážkou pre realizáciu práva na vzdelanie je vylúčenie žiakov a žiačok s ľahkým mentálnym postihnutím zo vzdelávania na úrovni ISCED 2 úpravou kritérií pre dosiahnutie jednotlivých stupňov vzdelania v školskom zákone. Takíto žiaci a žiačky síce môžu navštevovať bežnú základnú školu, no ich individuálny vzdelávací plán (v prípade integrácie) môže obsahovať len učivo podľa vzdelávacích štandardov pre ISCED 1.⁶⁹

Sťažený prístup detí so zdravotným znevýhodnením ku vzdelaniu indikuje už významne nižší podiel detí so ZZ, a to iba 0,4 %, v materských školách v porovnaní s ich zastúpením na celkovej populácii detí 5,2 %⁷⁰. Pozitívnym zistením je medzироčný rast počtu žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením, ktorí/é sa vzdelávajú v integrácii v bežných základných školách⁷¹ (45,91%, nárast o necelé jedno percento). Napriek tomu ide stále o nedostatočný podiel a vzdelávanie v špeciálnych triedach a školách stále prevažuje. V porovnaní s priemerom krajín EÚ sa v špeciálnych základných školách a špeciálnych triedach vzdeláva niekoľko násobne väčší podiel žiakov a žiačok z celkovej populácie (5,63 % v porovnaní s 1,55 %) ⁷². Podstatnou súčasťou tohto javu je aj nedostatočné zabezpečenie asistentov či asistentiek učiteľky/učiteľa pre žiakov a žiačky v integrácii⁷³, pričom bolo schválených len 44,1 % žiadostí pre ZŠ. SŠ nemajú možnosť uchádzať sa o finančné prostriedky, čo sa prejavuje aj výrazne

⁶⁶ PVP28

⁶⁷ PVP14, PVP23

⁶⁸ PVP24

⁶⁹ PVS03

⁷⁰ PVP05

⁷¹ PVP06, s. 35

⁷² PVP06

⁷³ PVP09

nižším počtom odborných zamestnancov a zamestnankýň zabezpečujúcich inkluzívne vzdelávanie.

Zvyšovanie inklúzie na materských a základných školách predpokladá dôraz na rozvíjanie kompetencií už v profesijnej príprave budúcich odborných zamestnancov a zamestnankýň škôl. Napriek tomu, že táto téma nie je v pedagogickom diskurze nová, nie všetky katedry predprimárnej a primárnej pedagogiky majú zaradený samostatný povinný predmet zameraný na inkluzívne prístupy vo vzdelávaní.⁷⁴

Ďalším z predpokladov úspešnej inklúzie žiakov a žiačok so ZZ je zabezpečenie učebných materiálov. Aj v tejto oblasti boli zistené nedostatky.⁷⁵ Žiaci a žiačky so ZZ pracujú s didaktickými prostriedkami pre intaktných žiakov a intaktné žiačky, ktoré nie sú prispôsobené pre potreby konkrétneho zdravotného znevýhodnenia. Výrazne nedostatočne sú zabezpečené didaktické prostriedky pre žiakov a žiačky so sluchovým postihnutím – pre slovenský jazyk sú učebnice schválené len po 5. ročník, pre matematiku len pre 7. ročník. Z predmetov na stupni ISCED 2 sú prispôsobené učebnice dostupné iba pre chémiu, dejepis a fyziku. Pre žiakov a žiačky so zrakovým postihnutím nie sú k dispozícii žiadne didaktické prostriedky pre 1. ročník, v rámci stupňa ISCED 2 nie sú pre všetky ročníky dostupné učebnice prírodovedy, chémie, biológie, dejepisu a občianskej náuky. Pre žiakov a žiačky s autizmom a s vývinovými poruchami učenia je vypracovaný iba jeden schválený didaktický prostriedok.

Z hľadiska prístupu k vzdelaniu je dôležitá aj možnosť prestupu zo špeciálnych do bežných základných škôl.⁷⁶ Takýto prestup je síce možný, rodinám však nie je poskytovaná systematická podpora a to sa prejavuje aj výrazne nízkym podielom žiakov a žiačok, ktorí prestupujú. V školskom roku 2020/21 tvorili len necelé 1 %. Išlo najmä o žiakov a žiačky zo špeciálnych tried (103). Prestup je zložitý najmä pre žiakov a žiačky s ľahkým mentálnym postihnutím (variant A), ktorí majú odlišný obsah vzdelávacích programov, ako v bežných školách, a v prípade prestupu je zložitá zaradiť ich do konkrétneho ročníka. V školskom roku 2020/2021 ich prestúpilo len 7, hoci tvoria najpočetnejšiu skupinu v špeciálnych školách.

Jedným z negatívnych prejavov presmerovania žiakov a žiačok so ZZ do špeciálneho vzdelávania je alarmujúco nízky podiel žiakov a žiačok špeciálnych základných škôl, ktorí po ich absolvovaní pokračujú v ďalšom štúdiu.⁷⁷ Napriek tomu, že významným faktorom je tu aj samotné zdravotné znevýhodnenie, necelých 10 % pokračujúcich v porovnaní s 83,7 % v prípade vzdelávania v integrácii na bežných školách poukazuje na hlbší problém. Taktiež je potrebné upozorniť na to, že až 21,85 % žiakov a žiačok, ktorí/é nedokončia základnú školu,⁷⁸ tvoria práve žiaci a žiačky so zdravotným znevýhodnením, čo je takmer dvojnásobný podiel v porovnaní so zastúpením tejto skupiny v celkovej populácii žiakov a žiačok na ZŠ (12,28 %). V prípade predčasného ukončenia stredoškolského štúdia⁷⁹ sa tento vzorec neopakuje a podiel žiakov a žiačok so ZZ na počte žiakov bez ukončeného stredoškolského vzdelania je nižší (4,17 %) ako ich zastúpenie na SŠ (5,36 %). Rovnako je pozitívnym zistením, že pri

⁷⁴ PVP29

⁷⁵ PVP20

⁷⁶ PVD02

⁷⁷ PVP21

⁷⁸ PVD04

⁷⁹ PVD06

porovnaní podielu týchto žiakov a žiačok na počte žiakov a žiačok so ZZ (2,11 %) je táto hodnota rovnaká ako priemerná hodnota (2,7 %).

Mieru inklúzie na základných a stredných školách z hľadiska dosiahnutej úrovne kompetencií nie je možné vyhodnotiť vzhľadom na vylúčenie žiakov a žiačok so ZZ z medzinárodných meraní a neexistujúce dáta, ktoré by odzrkadľovali výsledky ich vzdelávania.

Sociálne znevýhodnené prostredie a uplatňovanie práva na vzdelanie

Monitorovanie realizácie práva na vzdelanie pre žiakov a žiačky rodín, ktoré sú ohrozené chudobou, je možné len prostredníctvom sledovania kategórie žiakov a žiačok zo sociálne znevýhodneného prostredia na účely dotácií alebo podpory. Je preto dôležité si limity takto získaných administratívnych dát uvedomovať (napr. na SŠ môžeme pozorovať výrazný pokles žiakov a žiačok zo SZP práve kvôli tomu, že zriaďovatelia škôl nemajú nárok na zvýšené dotácie tak, ako zriaďovatelia ZŠ, a teda ani motiváciu žiadať príslušné potvrdenia). Napriek týmto výskumným obmedzeniam však môžeme konštatovať niekoľko negatívnych zistení.

Takpovediac východiskovým negatívnym javom je nízka zaškolenosť 5-ročných detí zo SZP⁸⁰, ktorá v školskom roku dosiahla len 0,4 %, pričom práve tieto deti potrebujú podporu pri rozvíjaní školskej zrelosti. Na základných školách evidujeme 6,82 % žiakov a žiačok zo SZP, no až 11,14 % medzi žiačkami a žiakmi, ktorí neukončili základné vzdelanie.⁸¹ To znamená, že ich podiel je v skupine neúspešných žiakov a žiačok takmer dvojnásobný. Tento trend pokračuje aj pri prechode zo základnej na strednú školu. Z úspešných žiakov a žiačok, ktorí dosiahli základné vzdelanie, len niečo viac ako polovica (59,65 % v školskom roku 2019/2020) ďalej pokračuje v štúdiu na strednej škole.⁸² Vyšší podiel, než je ich zastúpenie v celkovej populácii žiakov a žiačok na stredných školách, tvoria aj v skupine predčasne odchádzajúcich zo stredoškolského štúdia.⁸³ Negatívny vplyv sociálnej deprivácie preukázalo aj meranie PISA prostredníctvom indexu vplyvu sociálneho zázemia.

Zaujímali nás aj nástroje finančnej podpory žiakov a žiačok zo SZP.⁸⁴ MŠVVaŠ SR poskytuje sociálne štipendiá, počet ich poberateľov a poberateľiek však kontinuálne klesá. V školskom roku 2019/2020 poberalo štipendium priemerne 5 107 žiakov a žiačok mesačne, čo je menej ako polovica mladých ľudí vo veku 15 – 18 rokov, ktorí boli evidovaní ako spoločne posudzované osoby pre účely poskytovania dávky v hmotnej núdzi. Tento výrazný nepomer indikuje neefektívnosť a nedostatočnosť sociálnych štipendií ako nástroja, ktorý by mal pomôcť prekonať finančné bariéry pri štúdiu (napr. cestovné, možnosť zúčastniť sa na mimoškolských aktivitách, športovať a pod.)

Alarmujúci je vysoký podiel žiakov a žiačok zo SZP z celkového počtu detí, ktoré prestúpia do špeciálnej školy.⁸⁵ Počas prvého stupňa je to 47 % a počas druhého stupňa 24 %, čo taktiež nasvedčuje štrukturálnym problémom pri diagnostike a schopnosti adresne

⁸⁰ PVD01

⁸¹ PVD04

⁸² PVP21

⁸³ PVD06

⁸⁴ PVP22

⁸⁵ PVD04a

podporiť žiakov a žiačky pri prekonávaní vplyvu sociálnej deprivácie na ich schopnosť učiť sa, spolupracovať v kolektíve a na ich akademické výsledky. Významným predpokladom na schopnosť škôl pracovať s touto skupinou žiakov a žiačok je nepochybne dostatočný a kvalifikovaný odborný personál.⁸⁶ Za akútne v tejto súvislosti Stredisko považuje nulové využívanie pomocných vychovávateľov a vychovávateľiek na stredných školách, ale aj všeobecne nízky počet asistentov a asistentiek, špeciálnych pedagógov a pedagogičiek či psychológov a psychologičiek.

Iné ohrozené skupiny žiakov a žiačok

Okrajové postavenie v opatreniach zvyšujúcich inklúziu majú deti cudziniek a cudzincov, ktoré sa len pomaly dostávajú do povedomia ako skupina s rovnakými právami na vzdelanie. Administratívne dáta o tejto skupine žiakov a žiačok neexistujú, nie je tak možné dezagregovať sledované indikátory aj pre túto cieľovú skupinu. Nevieme preto porovnať akademické výsledky, prístup k sociálnym štipendiám, mieru neúspešnosti pri dosahovaní základného alebo stredoškolského vzdelania a pod. Nedostatočné zohľadňovanie špecifických potrieb tejto zraniteľnej skupiny potvrdzuje aj to, že doteraz nebol vypracovaný štátny vzdelávací program zohľadňujúci postupnú integráciu do vzdelávania⁸⁷, existujú len čiastkové vzdelávacie štandardy pre osvojenie slovenského jazyka ako cudzieho jazyka.

Takmer neviditeľní sú tiež žiaci a žiačky, umiestnení v niektorom type špeciálneho výchovného zariadenia. Možnosti pokračovať vo vzdelávaní v pôvodnej škole (ZŠ alebo SŠ) či v prípade prechodu na ďalší stupeň vzdelávania aj možnosť výberu negarantuje deťom počas pobytu v zariadení ani školský zákon a postup neupravuje ani vyhláška. Predpisy či metodické odporúčania zjednocujúce postupy v jednotlivých situáciách Strediskom neboli identifikované, takéto usmernenie na základe žiadosti zo strany Strediska neposkytlo ani MŠVVaŠ SR. Vytvára sa tak priestor pre subjektívne vyhodnocovanie situácie bez ohľadu na práva týchto žiakov a žiačok.

Vzdelávanie k ľudským právam a globálnemu občianstvu

Prístup a kvalitu vzdelávania k ľudským právam a vzdelávania ku globálnemu občianstvu sledujú tri indikátory. Na úrovni procesných indikátorov bolo potvrdené (formálne) zahrnutie vzdelávania o ľudských právach do ŠVP, ako aj prístupnosť pre žiakov a žiačky so zdravotným znevýhodnením.⁸⁸ Premietnutie štandardov do výchovno-vzdelávacieho procesu a teda reálnu možnosť žiakov a žiačok osvojiť si kompetencie v oblasti ľudských práv však nie je možné vyhodnotiť⁸⁹, nakoľko sa nerealizuje žiadny systematický monitoring na národnej úrovni a Slovenská republika sa nezúčastnila ani medzinárodného merania.

Určitým nasmerovaním môže byť indikátor sledovaný v rámci vyhodnocovania cieľa SDG 4.7.1 – Zahrnutie vzdelávania ku globálnemu občianstvu a udržateľnému rozvoju do vzdelávacieho systému⁹⁰. Ani na jednej zo sledovaných úrovní (vzdelávacie politiky, ŠVP,

⁸⁶ PVP18

⁸⁷ PVP27

⁸⁸ PVP30

⁸⁹ PVD10

⁹⁰ PVP31

profesijná príprava, hodnotenie akademických výsledkov) nedosahujeme priemerné hodnoty krajín EÚ. Najhoršiu hodnotu má ukazovateľ práve v oblasti hodnotenia výsledkov vzdelávania, nedostupné sú dáta pre oblasť profesijnej prípravy.

3.2 Záver

Indikátory ľudských práv pre právo na vzdelanie boli zostavené ako nástroj monitorovania možnosti realizácie práva na vzdelanie v rámci systému formálneho vzdelávania na Slovensku. Jedným zo sledovaných princípov naprieč stupňami vzdelávania a jednotlivými aspektmi práva (dostupnosť, prístupnosť, prijateľnosť, prispôsobivosť) bol princíp rovnosti, a to prostredníctvom čo najdôslednejšej dezagregácie dát podľa znevýhodnenia alebo zraniteľnosti.

Práve rozdiely medzi sledovanými skupinami nasvedčujú tomu, že najväčšou slabinou vzdelávacieho systému na Slovensku (v kontexte ľudskoprávných záväzkov) je rozdielne zaobchádzanie a rozdielne podmienky pre vzdelávanie žiakov a žiačok zo sociálne znevýhodneného prostredia, ako aj pre žiakov a žiačky so zdravotným znevýhodnením. Existujúce nástroje (napr. sociálne štipendiá, dotácie) nie sú dostatočné a prejavuje sa prístup „šetrenia na nesprávnych miestach“ – personálnych kapacitách, úprave učebníc a pod. Nie všetky národnostné menšiny majú rovnaký prístup ku vzdelaniu vo svojom rodnom jazyku a možnosť rozvíjať svoju kultúrnu identitu. Deti cudzincov a cudzincov majú síce formálne garantované rovnaké práva v oblasti vzdelávania, avšak z hľadiska metodologickej prípravy a štandardov nie sú školy dostatočne pripravené na inkluzívny prístup vo vzdelávaní aj tejto cieľovej skupiny. Najviac prehliadanou je skupina detí, ktoré sú umiestnené na kratšiu či dlhšiu dobu do špeciálnych výchovných zariadení. V súvislosti s poslednými menovanými skupinami je príznačné aj to, že nie sú k dispozícii ani administratívne dáta, a tak nie je možné ani konštatovať či sa nízka pozornosť ich špecifickým potrebám prejavuje aj obmedzenejšími možnosťami realizácie ich práv.

Druhou oblasťou, na ktorú by sme v závere chceli upozorniť, je nedostatočná pozornosť venovaná vzdelávaniu k ľudským právam, pričom záväzok zahrnúť rozvoj kompetencií v oblasti ľudských práv je inherentnou súčasťou záväzku garantovať právo na vzdelanie vyplývajúce či už z Dohovoru OSN o právach dieťaťa, Medzinárodného paktu OSN o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach alebo ľudskoprávných zmlúv a nástrojov EÚ a Rady Európy.

Stredisko pozitívne hodnotí medziročné zlepšovanie v niektorých oblastiach, ako je rast podielu integrovaných žiakov a žiačok, znižovanie podielu žiakov a žiačok bez základného alebo stredoškolského vzdelania, medziročný nárast počtu odborných zamestnancov a zamestnankýň, rozsiahla metodika a štandardy vzdelávania, ktoré majú zabezpečiť porovnateľnú kvalitu vzdelávania a inkluzívny prístup. Zároveň však vyššie zmienené rozdiely a kritické hodnoty pri niektorých cieľových skupinách považuje za prejav nedostatočného alebo úplne abscentujúceho ľudskoprávneho prístupu v tvorbe vzdelávacej politiky a pri koncipovaní strategických materiálov, nedostatočného ľudskoprávneho vzdelávania v profesijnej príprave pedagogických aj nepedagogických odborných zamestnancov a zamestnankýň, ako aj nedostatočný rozvoj demokratickej kultúry priamo na školách.

Zohľadňovanie ľudských práv ako kľúčového východiska, formy aj obsahu vzdelávania, nie len doplnujúcej témy vo vzdelávaní, je predpokladom zvýšenia inkluzívnosti škôl a vzdelávacieho procesu. Školy, priamo riadené organizácie v sektore školstva ani MŠVVaŠ SR však pred touto úlohou nestoja samé. Stredisko si uvedomuje, že mnohé iniciatívy v tejto oblasti už prebiehajú a sú podporované, hoci sa ešte neprejavili na samotných výsledkoch vzdelávania a na sledovaných hodnotách indikátorov. V tejto oblasti na Slovensku pôsobia mnohé občianske iniciatívy advokujúce za konkrétne znevýhodnené skupiny žiakov a žiačok, vzdelávajúce v oblasti inkluzívneho prístupu na školách alebo vo oblasti ľudskoprávneho vzdelávania ako takého. Stredisko, ako národná ľudskoprávna inštitúcia a celoštátny antidiskriminačný orgán, je taktiež k dispozícii pre poskytnutie konzultácií v procese prípravy legislatívy, strategických dokumentov, metodiky ľudskoprávneho vzdelávania alebo realizácie vzdelávania profesií pracujúcich v školstve a žiakov a žiačok. Dostatočná expertíza a ochota spolupracovať preto nie sú prekážkou. Tým nevyhnutným krokom je politická vôľa systematicky pracovať na zvýšení inkluzívnosti, odstránení diskriminácie a zahrnutí ľudskoprávneho prístupu medzi základné princípy vzdelávania na slovenských školách. Stredisko je pripravené byť aj na tejto ceste ústretovým partnerom.

Zoznam grafov a tabuliek

Graf 1 Priemerná mzda pedagogických zamestnancov a zamestnankýň	50
Graf 2 Podiel znevýhodnených žiakov a žiačok z celkového počtu žiakov a žiačok, ktorí zanechali štúdium na strednej škole	56
Graf 3 Index vzdelávania ku globálnemu občianstvu a udržateľnému rozvoju.....	62

Tabuľka 1 Indikátory podľa kategórií.....	9
Tabuľka 2 Zoznam indikátorov práva na vzdelanie	21
Tabuľka 3 Počet odborných zamestnancov na základných školách.....	36
Tabuľka 4 Výdavky na inklúziu žiakov a žiačok.....	38
Tabuľka 5 Vyučovanie v jazykoch národnostných menšín na základných školách	39
Tabuľka 6 Prijaté podnety v oblasti vzdelávania a spôsob ich riešenia.....	43
Tabuľka 7 Miera opakovania ročníka (podiel žiakov a žiačok opakujúcich ročník)	46
Tabuľka 8 Odchod žiačok a žiakov zo základnej školy v šk. roku 2019/2020 (absolútne hodnoty a podiel z celkového počtu danej skupiny žiakov a žiačok).....	46
Tabuľka 9 Odchod znevýhodnených žiakov a žiačok zo základnej školy (absolútne hodnoty a podiel z celkového počtu žiakov a žiačok so ZZ a zo SZP).....	47
Tabuľka 10 Podiel znevýhodnených skupín žiakov a žiačok na celkovom počte žiakov a žiačok, ktorí v šk. roku 2019/2020 predčasne ukončili štúdium na danom stupni štúdia	47
Tabuľka 11 Počet odborných zamestnancov a zamestnankýň na stredných školách.....	50
Tabuľka 12 Podiel žiakov a žiačok, ktorí v šk. roku 2019/2020 riadne ukončili základnú školu a následne pokračovali v štúdiu na strednej škole.....	53
Tabuľka 13 Vyučovanie na stredných školách v jazykoch národnostných menšín	54
Tabuľka 14 Podiel žiakov a žiačok, ktorí zanechali štúdium na strednej škole z celkového počtu žiakov a žiačok zo znevýhodnených skupín	56
Tabuľka 15 Pomer počtu žiakov a žiačok a učiteľov a učiteľiek podľa druhu školy.....	58

Mapa 1 Podiel počtu zamietnutých žiadostí o prijatie do materskej školy a kapacity materských škôl (v %).....	30
Mapa 2 Podiel kapacity materských škôl a počtu detí vo veku 3-5 rokov (v %).....	31
Mapa 3 Podiel počtu detí vo veku 3-5 rokov a počtu tried materských škôl	32
Mapa 4 Podiel počtu detí vo veku 6-14 rokov a počtu základných škôl	32
Mapa 5 Základné školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín	40
Mapa 6 Podiel počtu detí vo veku 15-18 rokov a počtu gymnázií	48
Mapa 7 Podiel počtu detí vo veku 15-18 rokov a stredných odborných škôl	49
Mapa 8 Stredné školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín	54

Zoznam bibliografických odkazov a zdrojov dát

- BAGALOVÁ, Ľ., BIZÍKOVÁ, Ľ., & FATULOVÁ, Z. (2015). *Metodika podporujúca inkluzívne vzdelávanie na školách*. Štátny pedagogický ústav.
- BERNÁTHOVÁ, A., REITEROVÁ, M., & SOMOROVÁ, H. (2005). *Metodické odporúčania na vyučovanie slovenského jazyka v základnom a rozširujúcom kurze štátneho jazyka pre deti cudzincov*. MŠVVaŠ.
- BIELIKOVÁ, M. (2020). *Monitoring o vzdelávaní a dodržiavaní ľudských práv v školskom a rodinnom prostredí za roky 2004 až 2019. (Trendová analýza zistení za obdobie pätnásť rokov)*. Bratislava: CVTI. Dostupné na Internete: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/vyskumy-a-prevenicia/vyskumy-mladeze/vyskumy-prieskumy-a-analyzy.html?page_id=41197
- CVTI SR. *Gymnázia a športové gymnázia - časový rad*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: <https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/JC/rady/radtab04.xls>
- CVTI SR. *Materské školy, špeciálne materské školy a materské školy pri ostatných výchovných zariadeniach - časový rad*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: <https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/JC/rady/radtab01.xls>
- CVTI SR. *Prehľad študijných a učebných odborov*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: <https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/JC/PREHLAD/SS/odss2020.xls>
- CVTI SR. *Priemerná mzda zamestnancov a priemerná mzda pedagogických zamestnancov v rezorte školstva za kalendárny rok - časový rad*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: <https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/JC/rady/radtab21.xls>
- CVTI SR. *Stredné odborné školy a konzervatóriá*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: <https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/JC/rady/radtab05.xls>
- CVTI SR. *Stredoškolské štipendia - Porovnanie s predchádzajúcimi školskými rokmi pri poskytovaní štipendií podľa §149 školského zákona*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/stipendia/2021/sk__rok_2020_21_porovnanie_s_predchadzajcimi_rokmi.xlsx
- CVTI SR. *Špeciálne základné školy 2020/2021*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: <https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/JC/ROCENKA/SS/spz2020.xls>
- CVTI SR. *Špeciálne školy základné - časový rad*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: <https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/JC/rady/radtab03.xls>
- CVTI SR. *Štatistická ročenka školstva - gymnázia*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-gymnazia.html?page_id=9599
- CVTI SR. *Štatistická ročenka školstva - stredné odborné školy*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-stredne-odborne-skoly.html?page_id=9597
- CVTI SR. *Štatistická ročenka školstva - základné školy 2020/2021*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: <https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/JC/ROCENKA/ZS/zs2020.zip>

- CVTI SR: *Základné školy - časový rad*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: <https://www.cvtisr.sk/buxus/docs//JC/rady/radtab02.xls>
- EUROPEAN AGENCY FOR SPECIAL NEEDS AND INCLUSIVE EDUCATION. (2018). *European Agency Statistics on Inclusive Education: 2018 Dataset Cross-Country Report*. Odense: European Agency for Special Needs and Inclusive Education.
- EURÓPSKY PARLAMENT. (2012). *Charta základných práv Európskej Únie, 2012/C, 326/02*. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities.
- FELCMANOVÁ, L., & KOL. (2019). *Metodika pre prácu s deťmi so ŠVVP v predškolskom vzdelávaní*. Dr. Josef Raabe.
- FRIČOVÁ, M., MATEJ, V., & TICHÁ, E. (2018). *Správa o stave včasnej intervencie na Slovensku*. Bratislava: Asociácia poskytovateľov a podporovateľov včasnej intervencie.
- FISHBEIN, B., FOY, P., & YIN, L. (2021). TIMSS 2019 User Guide for the International Database. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website: <https://timssandpirls.bc.edu/timss2019/international-database/> [cit. 30.9.2021]
- GURÁŇ, P., HORNÁ, D. (2019). Prieskum hodnotovej orientácie stredoškolskej mládeže : Záverečná správa z prieskumu. Bratislava: Academia Istropolitana Nova. Dostupné na <https://ainova.sk/project/ambedk/> [cit. 30.11.2021]
- HODOSSY, K. (2015). Právo na vzdelanie a náboženské menšiny. In HORNÁ, D., PETŐCZ K. (eds.). *Právo na vzdelanie a jeho kľúčové aspekty*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- HORNÁ, D., KURILLOVÁ, D. (2020) *Kompetencie pre demokratickú kultúru na stredných školách v Slovenskej republike: Analýza dotazníkového prieskumu, identifikácia "bielych miest" a návrh opatrení*. Bratislava: Academia Istropolitana Nova. Dostupné na: <https://ainova.sk/project/ambedk/>
- HORNÁ, D., PETŐCZ K. (eds.) (2015). *Právo na vzdelanie a jeho kľúčové aspekty*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- KVAPIL, R., & KOL. (2018). *Slovenčina ako cudzí jazyk*. Metodicko-pedagogické centrum.
- KVOP. (2021). *Správa o činnosti verejného ochrancu práv za obdobie roka 2020*. Bratislava: KVOP.
- MINISTERSTVO FINANCIÍ SR. (2020). *Revízia výdavkov na osoby ohrozené sociálnym vylúčením*. Bratislava: Ministerstvo financií SR.
- MŠVVaŠ SR. *Asistenti pre žiakov so zdravotným znevýhodnením - rok 2019*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na <https://www.minedu.sk/data/att/15057.zip>
- MŠVVaŠ SR. *Asistenti pre žiakov so zdravotným znevýhodnením - rok 2020*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na <https://www.minedu.sk/data/att/16882.zip>
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. (2018). *Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania*. Bratislava: MŠVVaŠ SR.
- NÁRODNÁ RADA SR. (1992). Ústavný zákon č. 460/1992 Zb.
- NÁRODNÁ RADA SR. (2008). *Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. Bratislava.

- NKÚ. (2020). *Počítajte s (ne)kvalitnou učebnicou*. Bratislava: NKÚ.
- NÚCEM. (2019). *Národná Správa PISA 2018*. Bratislava: NÚCEM.
- OECD. (2018) Štúdia TALIS 2018. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: <https://www.oecd.org/education/talis/talis-2018-data.htm>
- OECD. Teachers' and school heads' actual salaries. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EAG_TS_ACT
- OHCHR. (2012). *Human Rights Indicators. A Guide to Measurement and Implementation*. New York and Geneva: UN OHCHR.
- RADA EURÓPY. (1950). *Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd*. Štrasburg: Rada Európy.
- RADA EURÓPY. (1995). *Rámcový dohovor Rady Európy na ochranu národnostných menšín*. Štrasburg: Rada Európy.
- RADA EURÓPY. (1996). *Európska sociálna charta - revidovaná*. Štrasburg: Rada Európy.
- RADA EURÓPY. (2010). *Charta Rady Európy o vzdelávaní k demokratickému občianstvu a ľudským právam. Odporúčanie CM/Rec(2010)7*. Štrasburg: Council of Europe Publishing.
- RADA EURÓPY, 2018. Referenčný rámec kompetencií pre demokratickú kultúru. Kontext, koncepty, model. Zväzok 1. Štrasburg: Rada Európy. Dostupné na: <https://www.statpedu.sk/sk/publikacna-cinnost/odborne-informacie/referencny-ramec-kompetencii-demokraticku-kulturu/>.
- SNSLP. (2020). Odborné stanovisko. Diskriminačné podmienky pri obnovení školského vyučovania. Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Dostupné na Internet: www.snslp.sk.
- SNSLP. (2021). *Ročná záverečná správa o činnosti Slovenského národného strediska pre ľudské práva za rok 2020*. Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva.
- ŠÚ SR. *Gymnaziá*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/sv5003rr/v_sv5003rr_00_00_00_sk
- ŠÚ SR. *Hrubá mzda podľa vzdelania*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/np3102rr/v_np3102rr_00_00_00_sk
- ŠÚ SR. *Vekové zloženie*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_DEM/om7009rr/v_om7009rr_00_00_00_sk
- ŠÚ SR. *Základné školy*. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/sv5002rr/v_sv5002rr_00_00_00_sk
- ÚKZP. (2021). *Správa o činnosti Úradu komisára pre osoby so zdravotným postihnutím za rok 2020*. Bratislava: Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím. Dostupné na: <https://www.komisarprezdravotnepostihnutych.sk/Zverejnovanie/Spravy-o-cinnosti>
- ÚKPD. (2021). *Správa o činnosti Úradu komisára pre deti za rok 2020*. Bratislava: Úrad komisára pre deti. [cit. 30.10.2021] Dostupné na: <https://komisarpredeti.sk/o-komisarovi/sprava-o-cinnosti-komisara-pre-deti/>
- UNESCO. (1960). *Dohovor UNESCO proti diskriminácii vo vzdelávaní*. Paríž: UNESCO.

- UNSDG. *Global SDG Indicators Database*. Department of Economic and Social Affairs. Statistics Division. [cit. 30.9.2021] Dostupné na: <https://unstats.un.org/sdgs/UNSDG/IndDatabasePage> [cit. 20.9.2021]
- VALNÉ ZHROMAŽDENIE OSN. (1948). *Všeobecná deklarácia ľudských práv*. Ženeva: Valné zhromaždenie OSN.
- VALNÉ ZHROMAŽDENIE OSN. (1965). *Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie*. Ženeva: Organizácia spojených národov.
- VALNÉ ZHROMAŽDENIE OSN. (1966). *Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach*. Ženeva: OSN.
- VALNÉ ZHROMAŽDENIE OSN. (1979). *Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women [Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien]*. Ženeva: Organizácia spojených národov.
- VALNÉ ZHROMAŽDENIE OSN. (1989). *Dohovor o právach dieťaťa*. Ženeva: Organizácia spojených národov.
- VALNÉ ZHROMAŽDENIE OSN. (1996). *Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach*. Ženeva: Organizácia spojených národov.
- VALNÉ ZHROMAŽDENIE OSN. (2006). *Dohovor o právach osôb so zdravotným znevýhodnením*. Ženeva: Organizácia spojených národov.
- VÝBOR OSN PRE HOSPODÁRSKE, SOCIÁLNE A KULTÚRNE PRÁVA. (1999). *Všeobecný komentár č. 11 Výboru pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, Akčný plán pre primárne vzdelávanie*. Ženeva: Organizácia spojených národov.
- VÝBOR OSN PRE HOSPODÁRSKE, SOCIÁLNE A KULTÚRNE PRÁVA. (1999). *Všeobecný komentár č. 13: Právo na vzdelanie (Článok 13)*. Ženeva: UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR).
- VÝBOR PRE PRÁVA DIEŤAŤA. (2001). *Všeobecný komentár č. 1 o cieľoch vzdelávania*. Ženeva: Organizácia spojených národov.

Príloha 1 Metadátové hárky

Príloha 1a Štrukturálne indikátory

PVS01 Štatút ratifikácie medzinárodných dokumentov garantujúcich právo na vzdelanie	
Definícia	Indikátor sleduje dátum ratifikácie medzinárodných dohovorov garantujúcich právo na vzdelanie SR.
Odôvodnenie	Zahrnutie práva na vzdelanie do medzinárodných dohovorov vyjadruje medzinárodný záujem o ochranu a podporu uvedeného práva. Zmluvné štáty sa ratifikáciou medzinárodných dohovorov zaväzujú a zároveň sú povinné dodržiavať ich ustanovenia na vnútroštátnej úrovni. Za účelom ich implementácie do vnútroštátnej legislatívy sa zmluvné štáty zaväzujú prijať také opatrenia, ktoré sú v súlade so záväzkami vyplývajúcimi z medzinárodných dohovorov.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	A – medzinárodný dohovor bol ratifikovaný SR bez výhrad N – medzinárodný dohovor nebol SR ratifikovaný OR – medzinárodný dohovor bol SR ratifikovaný s uplatnením výhrady Hodnota OR je prisúdená celkovému indikátoru v prípade, že niektorý zo sub-indikátorov má hodnotu OR
Zdroj dát	Zbierka zákonov SR
Posledná aktualizácia dát	2021
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Základné medzinárodné dokumenty v oblasti ochrany ľudských práv sledované týmto indikátorom: Všeobecná deklarácia ľudských práv (A) Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (A) Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (A) Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (A) Dohovor OSN o právach dieťaťa (A) Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (A) Európsky dohovor o ľudských právach (A) Dohovor UNESCO proti diskriminácii vo vzdelávaní (A) Európska sociálna charta – revidovaná (A – vo vzťahu k právu na vzdelanie)
Vyhodnotenie	A

PVS02 Platnosť a dostatočný rozsah ústavného zákona, ktorým je garantované právo na vzdelanie	
Definícia	Indikátor sleduje, či je právo na vzdelanie zahrnuté v ústavnom zákone a či sa ústavou garantované právo vzťahuje na všetky skupiny ľudí žijúcich na území daného štátu.
Odôvodnenie	Zahrnutie práva na vzdelanie do ústavného zákona je vyjadrením prijatia tohto práva zo strany štátu a záväzku ochraňovať a implementovať toto právo na vnútroštátnej úrovni. Ochrana práva formou ústavného zákona zároveň predpokladá, že všetky ďalšie právne predpisy musia byť v súlade s týmto znením aj so zámerom ochraňovať právo na vzdelanie.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	A – právo na vzdelanie je zahrnuté a vzťahuje sa na všetky skupiny ľudí v plnom rozsahu medzinárodných záväzkov OR – právo na vzdelanie je zahrnuté ale vzťahuje sa na skupiny ľudí v rôznom rozsahu N – právo na vzdelanie nie je zahrnuté
Zdroj dát	NR SR. Zákon č. 460/1992 Zb. z. Ústava. Dostupná na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/
Posledná aktualizácia dát	2021
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Znenie ústavy bolo vyhodnotené ako OR s ohľadom na obmedzenie práva na bezplatné vzdelanie len vo vzťahu k občanom a občiankam SR. Je však vhodné doplniť, že nárok na sociálne práva (ale aj občianske práva) vymedzený len pre občanov je pre ústavné zákony charakteristický a nijakým spôsobom neznemožňuje rozšírenie tohto nároku v právnych predpisoch.

	Ústava SR uznáva, že ľudia sú si slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach, a že základné práva a slobody sa zaručujú na území SR všetkým bez ohľadu na demonštratívny výpočet chránených dôvodov uvedených v čl. 12. To platí aj v prípade práva na vzdelanie, ktoré je Ústavou SR garantované v čl. 42. V zmysle čl. 42 Ústavy SR má každý právo na vzdelanie. Školská dochádzka je povinná. Občania majú právo na bezplatné vzdelanie v základných školách a stredných školách, podľa schopností občana a možnosti spoločnosti aj na vysokých školách. Všetky zákonné a podzákonné normy prijímané štátom musia byť v súlade s vyššie uvedenými Ústavou SR garantovanými právami.
Vyhodnotenie	OR

PVS03	Platnosť a dostatočný rozsah vnútroštátnej legislatívy, ktorá upravuje implementáciu práva na vzdelanie
Definícia	Indikátor sleduje, či je právo na vzdelanie zahrnuté v právnom predpise upravujúcom poskytovanie formálneho vzdelávania v MŠ, ZŠ a SŠ.
Odôvodnenie	Prijatie vnútroštátnej legislatívy, ktorou sú implementované záväzky štátu v oblasti práva na vzdelanie v zmysle medzinárodných štandardov, sú základným krokom, ktorým štáty budujú pevné základy uplatňovania práva na vzdelanie.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Overenie platnosti (existencie) legislatívnych dokumentov a obsahová analýza zameraná na zahrnutie jednotlivých aspektov práva na vzdelanie. Hodnota „A“ je pridelená v prípade zahrnutia všetkých atribútov práva na vzdelanie do vnútroštátnej legislatívy. Hodnota „N“ je pridelená v prípade nezahrnutia podstatnej časti práva na vzdelanie do vnútroštátnej legislatívy. Hodnota „OR“ je pridelená v prípade nezahrnutia len niektorých aspektov práva na vzdelanie do vnútroštátnej legislatívy.
Zdroj dát	Zbierka zákonov SR; dostupné na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/20200701.html
Posledná aktualizácia dát	2021
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Vykonávacím zákonom je zákon č. 254/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (školský zákon). Za najkľúčovejšie problémy identifikované v školskom zákone považujeme obmedzenie možností dosiahnutia jednotlivých stupňov vzdelania pre žiakov s mentálnym postihnutím (§ 16). Zákon tiež neobsahuje vymedzenie pojmu inklúzia, inkluzívny prístup vo vyučovaní alebo ekvivalentné pojmy. Nedostatočnú implementáciu Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím konštatuje aj ÚKZP: „Systémová diskriminácia detí s mentálnym postihnutím v prístupe k vzdelávaniu. Tento rok sme sa bližšie zamerali na analýzu Školského zákona z pohľadu nastavenia podmienok vzdelávania pre deti s mentálnym postihnutím. Zistili sme, že priamo Školský zákon vo svojich ustanoveniach vylučuje deti s mentálnym postihnutím z prístupu k vyšším stupňom vzdelania a len z dôvodu druhu ich zdravotného postihnutia im znemožňuje získať plnohodnotné nižšie aj stredné vzdelanie. Tak ich obmedzuje na štúdium na špeciálnej škole so získaním primárneho vzdelávania a následne maximálne s možnosťou získania nízko kvalifikovaného odborného vzdelania na tzv. praktickej škole. Ministerstvo školstva avizovalo zmenu tejto diskriminačnej úpravy, no pripravovaná novela školského zákona túto diskrimináciu detí s mentálnym postihnutím priamo v Školskom zákone odstraňuje len čiastočne. V tejto veci sme v medzirezortnom pripomienkovom konaní vzniesli zásadnú pripomienku, ktorá aj po prerokovaní ostáva zatiaľ neakceptovaná“ (ÚKZP, 2021)
Vyhodnotenie	OR

PVS04	Platnosť a dostatočný rozsah vnútroštátnej stratégie politiky vzdelávania
Definícia	Platnosť vnútroštátnych strategických dokumentov (stratégie, koncepcie, akčné plány a pod.), ktoré stanovujú priority, ciele a zodpovedné subjekty a potrebné kroky pre implementáciu práva na vzdelanie v rozsahu vymedzenom ratifikovanými medzinárodnými dokumentmi.

Odôvodnenie	Strategické dokumenty konkretizujú formálny záväzok štátu posilniť realizáciu práva na vzdelanie, tieto kroky by mali byť formulované tak, aby určovali zodpovedné subjekty, spolupracujúce subjekty, merateľné ciele a termíny plnenia. Strategické dokumenty by mali zohľadňovať potreby ohrozených cieľových skupín a rozsah práva na vzdelanie podľa ratifikovaných medzinárodných dokumentov.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Overenie platnosti strategických dokumentov a obsahová analýza zameraná na zahrnutie všetkých zraniteľných skupín a kľúčových oblastí/aspektov práva na vzdelanie. Hodnota „A“ je pridelená v prípade zahrnutia cieľov pre všetky relevantné cieľové skupiny vrátane zraniteľných skupín. Hodnota „N“ je pridelená v prípade neplatnosti strategického dokumentu a nezahrnutia merateľných cieľov pre podstatnú časť zraniteľných skupín. Hodnota „OR“ je pridelená v prípade nezahrnutia merateľných cieľov pre niektoré zo zraniteľných skupín.
Zdroj dát	Vláda SR. Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania. 2018 – 2027. Bratislava, 2018. Dostupné na: https://www.minedu.sk/17786-sk/narodny-program-rozvoja-vychovy-a-vzdelavania/
Posledná aktualizácia dát	2021
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	NPRVV SR je základným strategickým dokumentom pre rozvoj regionálneho a vysokého školstva v období od 2018 do 2027. Východiskom pre stanovenie cieľov bolo vyhodnotenie naplňania ukazovateľov stratégie Európa 2020 k roku 2017 a porovnanie systémov vzdelávania v SR s inými systémami a ďalšie čiastkové ukazovatele. Vo všeobecnosti bola zadefinovaná potreba zvýšenia inklúzie a integrácie v školstve. Ciele pre regionálne školstvo sú nasledovné: 1. Dostatočne financované a efektívne fungujúce školstvo systémovo podporujúce kvalitu 2. Kvalitný, spoločensky rešpektovaný a primerane odmeňovaný učiteľ 3. Kvalitná výchova a vzdelávanie 4. Kvalitné odborné vzdelávanie a príprava reagujúce na aktuálne a očakávané potreby praxe 5. Školstvo dostupné pre všetkých 6. Školstvo poskytujúce deťom a žiakom základ zdravého životného štýlu Indikátory, ktoré majú vyhodnocovať dosiahnutie naplňania cieľov sú globálne indikátory stratégie Európa 2020 pre oblasť vzdelávanie. Napriek tomu, že stanovené ciele sú určite v zhode s konceptom práva na vzdelanie a zameriavajú sa na zvyšovanie dostupnosti aj kvality vzdelávania, pri zadefinovaní problému a následne aj pri stanovení cieľov nie sú dostatočne zastúpené problémy a potreby žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením. Rovnako problematické je určenie indikátorov, ktoré nie sú sledované tak, aby ich bolo možné dezagregovať podľa znevýhodnenia, národnosti a pod.
Vyhodnotenie	OR

Príloha 1b Procesné indikátory

PVP01 Podiel nevybavených žiadostí o prijatie do materských škôl a kapacity materských škôl	
Definícia	Indikátor sleduje podiel nevybavených (zamietnutých) žiadostí o prijatie do materských škôl z dôvodu nedostatku miesta a celkovej kapacity materských škôl.
Odôvodnenie	Podiel nevybavených žiadostí odráža možnosti školského systému pokryť dopyt po predškolskom vzdelávaní.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	NŽ – počet nevybavených žiadostí o prijatie do materskej školy Nk – celková kapacita materských škôl $X = N\text{Ž}/Nk \cdot 100$ Benchmark: 0 %
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná CVTI SR.
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	Podľa okresov
Komentáre a poznámky	Rodič môže podať žiadosť o prijatie dieťaťa do viacerých MŠ, preto najmä v oblastiach s nižšou kapacitou materských škôl môže dochádzať k umelému navyšovaniu počtu (nevybavených) žiadostí. Zároveň indikátor nezachytáva prípady, kedy rodič na základe predbežnej konzultácie s MŠ, resp. na základe vedomostí o jej kapacitách ani nepodá žiadosť o prijatie dieťaťa.
Vyhodnotenie	$X = N\text{Ž}/Nk \cdot 100$ $X = 18\,038/181\,287$ V školskom roku 2020/2021 bol podiel nevybavených žiadostí z celkovej kapacity materských škôl 9,95 % .

PVP02 Počet okresov, v ktorých kapacity materských škôl nepokrývajú potenciálny dopyt	
Definícia	Indikátor sleduje, či sú v jednotlivých okresoch Slovenska dostatočné kapacity materských škôl na to, aby pokryli záujem všetkých detí vo veku 3-5 rokov.
Odôvodnenie	Dostatočná kapacita materských škôl je základným predpokladom naplňovania práva na vzdelanie. Mala by reagovať na demografický vývoj a zachovávať si rovnakú hodnotu v jednotlivých regiónoch.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Nk – celková kapacita materských škôl Nd – počet detí vo vekovej kohorte 3-5 rokov $X = Nk/Nd \cdot 100$ Benchmark: ani jeden okres dosahujúci nižšiu hodnotu ako 100 % (N)
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná CVTI SR. ŠÚ SR – verejne dostupné dáta (http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_DEM/om7009rr/v_om7009rr_00_00_00_sk)
Posledná aktualizácia dát	CVTI SR – 15.9.2020 ŠÚ SR - 2021
Dezagregácia	Podľa okresov
Komentáre a poznámky	Materské školy navštevuje aj časť detí vo veku 6 a 7 rokov, ktoré neboli zahrnuté do výpočtu, ich podiel na celkovom počte žiakov materských škôl je 12 %.
Vyhodnotenie	Na Slovensku sa nachádza 26 okresov, v ktorých kapacity materských škôl nepokrývajú potenciálny dopyt.

PVP03 Dostupnosť materských a základných škôl na úrovni okresov	
Definícia	Indikátor vyjadruje dostupnosť daného typu školy podľa územia a rovnomernosť priestorového rozloženia vzdelávacích inštitúcií.
Odôvodnenie	Vysoká dostupnosť materských škôl je jednou z podmienok zaškolenosti, dostupnosť základných škôl je jednou z podmienok plnenia povinnej školskej dochádzky. Indikátor

	dostupnosti informuje o súlade rozloženia a veľkosti zariadenia s potenciálnym záujmom o zariadenie.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Indikátor je vyjadrený ako pearsonov korelačný koeficient medzi počtom tried v jednotlivých typoch školských zariadení v okrese a počtom detí v príslušnej vekovej kohorte v okrese (3-5 rokov pre MŠ, 6-14 rokov pre ZŠ). Benchmark: Pre materské a základné školy je stanovený ako 0,99 z hľadiska povinnosti zabezpečiť povinnú školskú dochádzku.
Zdroj dát	ŠÚ SR – verejne dostupné dáta (obyvateľstvo - http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_DEM/om7009rr/v_om7009rr_00_00_00_sk , školstvo - http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/sv5002rr/v_sv5002rr_00_00_00_sk)
Posledná aktualizácia dát	2020
Dezagregácia	Podľa typu školy, podľa okresu
Komentáre a poznámky	-
Vyhodnotenie	Pearsonov korelačný koeficient medzi počtom tried v jednotlivých typoch školských zariadení v okrese a počtom detí v príslušnej vekovej kohorte v okrese má hodnotu 0,952 pre materské školy a 0,979 pre základné školy.

PVP04	Diagnostika školskej spôsobilosti existuje v jazykoch národnostných menšín a zohľadňuje kultúrne špecifiká a ŠVVP
Definícia	Indikátor sleduje, či sú vytvorené podmienky na to, aby bola diagnostika školskej spôsobilosti vrátane testu školskej spôsobilosti dostupná pre deti z národnostných menšín v materinskom jazyku.
Odôvodnenie	Predpokladom na úspešné zvládnutie testu školskej spôsobilosti je porozumenie. Štát má vytvoriť také podmienky, aby u žiadnej žiačky/žiadneho žiaka nedošlo k znevýhodneniu v procese prijímania na základnú školu na základe materinského jazyka.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	A – Diagnostika školskej spôsobilosti je dostupná vo všetkých jazykoch národnostných menšín s podielom na celkovej populácii nad 0,5 % OR – Diagnostika školskej spôsobilosti je dostupná v niektorých jazykoch národnostných menšín s podielom na celkovej populácii nad 0,5 % N – Diagnostika školskej spôsobilosti nie je dostupná v žiadnom z jazykov národnostných menšín s podielom na celkovej populácii nad 1 %
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná VÚDPaP.
Posledná aktualizácia dát	10.3.2021
Dezagregácia	Podľa materinského jazyka
Komentáre a poznámky	Vyhodnotenie indikátora je zamerané na sledovanie jazykových mutácií testu školskej spôsobilosti. Nesleduje sa ich reálne využívanie ani schopnosť CPPPaP komunikovať s deťmi v ich materinskom jazyku.
Vyhodnotenie	OR

PVP05	Pomerné zastúpenie detí zo znevýhodnených skupín v predprimárnom vzdelávaní
Definícia	Indikátor odkazuje na pomerné zastúpenie detí zo znevýhodnených skupín v predprimárnom vzdelávaní, konkrétne na podiel detí zo SZP a podiel detí ZZ.
Odôvodnenie	Pre zabezpečenie adekvátnej starostlivosti a nastavenie štátnych vzdelávacích politík je nevyhnutné poznať, koľko znevýhodnených detí je vo vzdelávacom systéme a na základe toho vytvoriť také podmienky, ktoré budú reflektovať ich potreby.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	N = počet detí v materských školách vo veku 3-5 rokov Nzz = počet detí so zdravotným znevýhodnením v materských školách Nszzp = počet detí zo sociálne znevýhodneného prostredia v materských školách Podiel detí so zdravotným znevýhodnením v materských školách $Nzz/N \cdot 100$ Podiel detí zo sociálne znevýhodneného prostredia v materských školách $Nszzp/N \cdot 100$ Benchmark:

	deti zo SZP stanovený ako podiel detí vo veku 3-5 rokov spoločne posudzovaných s prijímateľmi dávok v hmotnej núdzi v šk. roku 2020/2021 – 4,1 % deti so ZZ stanovený ako kvalifikovaný odhad podielu detí so ZZ na celkovom počte detí vo veku 3-5 rokov za rok 2018 – 5,2 %
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadostí o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktoré boli adresované CVTI SR, MŠVVaŠ SR a ÚPSVaR. Počet detí so ZZ – podľa APPVI
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	Podľa znevýhodnenia
Komentáre a poznámky	-
Vyhodnotenie	$N_{zz}/N \cdot 100 = 810/136\,338 \cdot 100$ Podiel detí so zdravotným znevýhodnením bol v šk. roku 2020/2021 0,49 % $N_{szp}/N \cdot 100 = 462/136\,338 \cdot 100$ Podiel detí zo sociálne znevýhodneného prostredia v materských školách bol v školskom roku 2020/2021 0,27 %.

PVP06	Podiel žiakov a žiačok vzdelávaných v špeciálnych školách a špeciálnych triedach
Definícia	Indikátor vyjadruje podiel počtu žiakov a žiačok vzdelávaných v špeciálnych triedach a špeciálnych školách z celkového počtu žiakov a žiačok.
Odôvodnenie	Indikátor sleduje, do akej miery sa vzdelávanie žiakov a žiačok realizuje v špeciálnom vzdelávacom prúde. Je žiaduce, aby bol v integrácii na bežných materských a základných školách vzdelávaný čo najvyšší podiel detí so ŠVVP.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Benchmark: priemer EÚ: ŠMŠ a špeciálne triedy v MŠ – 0,86 % ŠZŠ a špeciálne triedy v ZŠ – 1,55 %
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadostí o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná CVTI SR, a na základe verejne dostupných dát (špeciálne základné školy). Podiel žiakov a žiačok v špeciálnych zariadeniach - EASIE, indikátory 1.3b.5 a 2.3b.5.
Posledná aktualizácia dát	2018
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Na Slovensku sa za žiakov a žiačky so ŠVVP považujú deti so zdravotným znevýhodnením, zo sociálne znevýhodneného prostredia a nadané deti. V ostatných európskych krajinách sa definícia ŠVVP môže líšiť.
Vyhodnotenie	V rámci predprimárneho vzdelávania sa v špeciálnych materských školách a triedach vzdeláva 1,38 % detí, v rámci primárneho vzdelávania 5,63 % žiakov a žiačok.

PVP07	Schválené metodické materiály podporujúce školy pri implementácii inkluzívneho prístupu vo vzdelávaní v materských a základných školách
Definícia	Indikátor sleduje metodickú podporu inkluzívneho vzdelávania zabezpečenú verejnými inštitúciami.
Odôvodnenie	Metodická podpora inkluzívneho prístupu vo vzdelávaní určená a dostupná odborným zamestnancom a zamestnankyniam v oblasti vzdelávania je podmienkou (hoci nie zárukou) preklenutia formalistického prístupu k inkluzívnemu vzdelávaniu smerom k implementácii tohto vzdelávania v praxi.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	A – sú dostupné schválené metodické materiály OR – schválené materiály sa inkluzívnemu prístupu vo vzdelávaní venujú v obmedzenom rozsahu N – metodické materiály podporujúce školy pri implementácii inkluzívneho prístupu nie sú dostupné
Zdroj dát	https://www.minedu.sk/data/att/14970.pdf https://www.statpedu.sk/files/articles/nove_dokumenty/projekty/eea_grants/metodika-podporujuca-inkluzivne-vzdelavanie-skolach.pdf https://www.minedu.sk/data/att/14970.pdf

Posledná aktualizácia dát	2020
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Dostupné metodiky zachytávajú problematiku inklúzie vo vzdelávaní, objasňujú chápanie pojmu inklúzia. Základom inkluzívneho vzdelávania je snaha poskytnúť všetkým deťom bez rozdielu čo najlepšiu úroveň vzdelávania s ohľadom na ich individuálne možnosti a potreby. Vďaka tomu bude čo najviac detí ponechaných v hlavnom vzdelávacom prúde a zamedzí sa segregácia detí so špecifickými vzdelávacími potrebami.
Vyhodnotenie	A

PVP08	Podiel žiadostí o pedagogických asistentov/asistentky schválených MŠVVaŠ SR z prijatých žiadostí
Definícia	Indikátor sleduje počet akceptovaných žiadostí o asistentov a asistentky učiteľa/učiteľky a podiel prijatých žiadostí.
Odôvodnenie	Pre zabezpečenie kvalitného vyučovania v triede s integrovanými žiakmi a žiačkami je potrebný asistent/asistentka učiteľa/učiteľky, ktorý s týmito žiakmi a žiačkami pracuje a pomáha im vo vyučovacom procese. Je potrebné zabezpečiť asistentov a asistentky učiteľa vo všetkých odôvodnených prípadoch.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Nž – počet žiadostí o pridelenie asistenta/asistentky učiteľa/učiteľky Na – počet schválených žiadostí o asistenta/asistentky učiteľa/učiteľky $X = Na / Nž * 100$ Benchmark: 100 %
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná MŠVVaŠ SR a z verejne dostupných zdrojov: https://www.minedu.sk/data/att/16882.zip
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Dáta o počte pridelených pedagogických asistentov a asistentiek sú použité za obdobie 1.1.2020 - 30.6.2020, keďže nie sú dostupné za školské roky. Ide o asistentov a asistentky financovaných zo štátneho rozpočtu.
Vyhodnotenie	$X = Na / Nž * 100$ $X = 3\,107,38 / 7\,049 * 100$ Podiel schválených žiadostí o pedagogického asistenta/asistentku bol v šk. roku 2019/2020 44,08 % .

PVP09	Počet odborných zamestnancov a zamestnankýň školy, ktorí zabezpečujú inkluzívne vzdelávanie na základných školách
Definícia	Indikátor sleduje počet odborných zamestnancov a zamestnankýň (asistentov a asistentky učiteľa/učiteľky, pomocných vychovávateľov a vychovávateľky, špeciálnych pedagógov a pedagogičky a psychologov a psychologičky).
Odôvodnenie	Počet odborných zamestnancov a zamestnankýň v škole vplýva na možnosti riešenia špecifických potrieb žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením, zo sociálne znevýhodneného prostredia alebo s inými špeciálnymi potrebami.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Hodnota bola stanovená na základe informácií CVTI SR. Benchmark: stanovený ako nárast oproti hodnote indikátora za predchádzajúci rok. Asistenti a asistentky učiteľa/učiteľky: 3902 Pomocní vychovávateľia a vychovávateľky: 0 Špeciálni pedagógovia a pedagogičky: 831 Psychológovia a psychologičky: 314
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná CVTI SR.
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	N/A

Komentáre a poznámky	Údaje CVTI SR zahŕňajú odborných zamestnancov a odborné zamestnankyne, ktorých mzdy sú financované zo štátneho rozpočtu aj zo štrukturálnych fondov EÚ v rámci národných projektov a dopytových výziev.
Vyhodnotenie	Počet odborných zamestnancov a zamestnankýň v bežných základných školách: Asistenti a asistentky učiteľa/učiteľky: 4510 (nárast) Pomocní vychovávateľa a vychovávateľky: 0 (0) Špeciálni pedagógovia a pedagogičky: 917 (nárast) Psychológovia a psychologičky: 371 (nárast)

PVP10	Existujú tranzitívne programy pri prestupe žiakov a žiačok zo špeciálnej školy na bežnú školu
Definícia	Indikátor sleduje existenciu tranzitívnych programov, ktoré zabezpečujú identifikáciu žiakov a žiačok špeciálnych škôl so schopnosťami umožňujúcimi prestup do bežnej školy a pomáhajú im pri tomto prestupe.
Odôvodnenie	Štát by mal v čo najvyššej miere podporovať inkluzívne vzdelávanie znevýhodnených žiakov a žiačok a vytvoriť také podmienky na ich rediagnostiku a podporu, aby sa mohli vzdelávať v hlavnom vzdelávacom prúde.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	A – existujú tranzitívne programy pri prestupe žiačky/žiaka zo špeciálnej školy na bežnú školu OR - tranzitívne programy pri prestupe žiačky/žiaka zo špeciálnej školy na bežnú školu existujú v obmedzenom rozsahu N - tranzitívne programy pri prestupe žiačky/žiaka zo špeciálnej školy na bežnú školu nie sú dostupné
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná MŠVVaŠ a VÚDPAŠ.
Posledná aktualizácia dát	2021
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	-
Vyhodnotenie	OR – podpora žiakov a žiačok pri prestupe na bežnú školu je dostupná na individuálnej úrovni na požiadanie.

PVP11	Existujú štipendijné programy pre žiakov a žiačky zo SZP na základných školách
Definícia	Indikátor sleduje, či sú pre žiakov a žiačky základných škôl dostupné štipendijné programy poskytujúce príspevky na základe sociálneho znevýhodnenia.
Odôvodnenie	Indikátor zachytáva, do akej miery školský systém vytvára podmienky na vzdelávanie žiačok/žiakov zo SZP.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	A – existujú tranzitívne programy OR – tranzitívne programy existujú v obmedzenom rozsahu N – tranzitívne programy neexistujú
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná MŠVVaŠ SR.
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Za žiačku/žiaka zo sociálne znevýhodneného prostredia sa považujú tí, ktorí majú potvrdenie centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie alebo sú členmi domácnosti, ktorej členke/členovi sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi a zákonný zástupca žiačky/žiaka túto skutočnosť preukáže vedeniu základnej školy.
Vyhodnotenie	N - v roku 2020 nebol funkčný štipendijný program, na základe ktorého by boli prostriedky poskytované priamo znevýhodneným žiakom a žiačkam, resp. ich rodinám.

PVP13	Verejné výdavky vynaložené na inklúziu individuálne začlenených žiačok a žiakov
Definícia	Indikátor vyjadruje výšku finančných prostriedkov vynaložených zo štátneho rozpočtu a prostriedkov EÚ na individuálne začlenených žiakov a žiačky.

Odôvodnenie	Indikátor zachytáva, akú výšku finančných prostriedkov vyčlenil štát na individuálne začlenených žiakov a žiačky a do akej miery umožnil čerpať v tejto oblasti prostriedky zo štrukturálnych fondov EÚ.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Hodnota bola stanovená na základe informácií MŠVVaŠ SR. Benchmark: stanovený ako nárast oproti hodnote indikátora za predchádzajúci rok (115 358 390,14 €)
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná MŠVVaŠ SR.
Posledná aktualizácia dát	17.3.2020
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	-
Vyhodnotenie	V roku 2020 bolo na inklúziu individuálne začlenených žiakov použitých 136 322 851,97 € - nárast).

PVP14 Existuje možnosť vzdelávať sa na základných školách v jazyku národnostných menšín	
Definícia	Indikátor sleduje, či sa žiaci a žiačky základných škôl majú možnosť vzdelávať v jazyku národnostnej menšiny.
Odôvodnenie	Indikátor zachytáva, či je možnosť realizovať právo žiakov a žiačok patriacich k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám zaručené Ústavou SR v čl. 34 ods. 2 písm. a) na vzdelanie v ich jazyku, ako dôležitý predpoklad uplatnenia si ďalších práv národnostných menšín a etnických skupín v kontexte plného výkonu všetkých základných práv a slobôd podľa druhej hlavy Ústavy SR.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Benchmark: A – príslušníci všetkých národnostných menšín majú možnosť vzdelávať sa v materinskom jazyku OR - príslušníci niektorých národnostných menšín majú možnosť vzdelávať sa v materinskom jazyku N - príslušníci žiadnej národnostnej menšiny nemajú možnosť vzdelávať sa v materinskom jazyku
Zdroj dát	CVTI SR– verejne dostupné dáta (Štatistická ročenka školstva – Základné školy)
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	Podľa vyučovacieho jazyka
Komentáre a poznámky	Indikátor nesleduje, či sa daný jazyk v školách vyučuje, ale či je vyučovacím jazykom.
Vyhodnotenie	OR - autochtónne menšiny, ktoré majú možnosť vzdelávať sa na základných školách v materinskom jazyku, sú maďarská, rusínska, ukrajinská a nemecká. Rómska menšina nemá k dispozícii ani jednu základnú školu s vyučovacím jazykom rómskym.

PVP15 Podiel riešených podnetov porušenia práva na vzdelanie, ktoré boli šetrené NHRI alebo inou autoritou	
Definícia	Indikátor odkazuje na počet a/alebo podiel podnetov resp. sťažností v oblasti práva na vzdelanie, ktoré boli prijaté a riešené NHRI, verejným ochrancom práv alebo inou organizáciou s formálne uznanou kompetenciou nezávislého orgánu na monitorovanie dodržiavania ľudských práv podľa ratifikovaných medzinárodných ľudskoprávných dokumentov (komisár pre ľudské práva v určitej oblasti a pod.).
Odôvodnenie	Indikátor zachytáva, do akej miery je nezávislý mechanizmus ochrany ľudských práv v oblasti práva na vzdelanie v danom štáte efektívny, tzn.: • či sú tieto mechanizmy využívané; • v akej miere sú prijaté podnety riešené; • v akej miere sú v prípade riešených podnetov potvrdené zistenia o porušení práva.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Sčítanie počtu podnetov SNSĽP, KVOP a ÚKZP pre jednotlivé kategórie: - Xp = prijaté podnety v roku 2020 - Xr = vyriešené podnety v roku 2020

	- Xpp = vyriešené podnety v roku 2020 – potvrdenie porušenia práva na vzdelanie a) – efektivita vyhodnocovania podnetov - Xp/Xr b) – identifikovanie porušenia práva na vzdelanie – Xp/Xpp Benchmark: a) 100 % b) > 60 %
Zdroj dát	Žiadosť o súčinnosť. ÚKZP. Správa o činnosti o úradu komisárky pre osoby so zdravotným postihnutím za rok 2020. Bratislava: ÚKZP, 2021. dostupné na: https://www.komisarprezdravotnepostihnutych.sk/Zverejnovanie/Spravy-o-cinnosti KVOP. Správa o činnosti verejného ochrancu práv v období roka 2020. Bratislava: KVOP, 2020. dostupné na: https://www.vop.gov.sk/vyrocne-spravy-o-cinnosti SNSLP. Ročná záverečná správa o činnosti SNSLP za rok 2020. SNSLP, Bratislava: 2021.
Posledná aktualizácia dát	2021
Dezagregácia	Nedostupné dáta
Komentáre a poznámky	
Vyhodnotenie	Z dôvodu nejednotnej a neúplnej klasifikácie, nebolo možné vyhodnotiť.

PVP16 Dostupnosť stredných škôl na úrovni okresov	
Definícia	Indikátor vyjadruje dostupnosť daného typu školy podľa územia a rovnomernosť priestorového rozloženia vzdelávacích inštitúcií.
Odôvodnenie	Dostatočná dostupnosť rôznych typov stredných škôl je jednou z podmienok slobodnej voľby vzdelávacej cesty.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Indikátor je vyjadrený ako Pearsonov korelačný koeficient medzi počtom tried v jednotlivých typoch školských zariadení v okrese a počtom detí v príslušnej vekovej kohorte (15-18 rokov) v okrese. Benchmark: Pre gymnáziá a stredné odborné školy je stanovený ako najvyššia hodnota pearsonovho korelačného koeficientu za uplynulých 15 rokov (0,65 pre gymnáziá a 0,75 pre SOŠ). Reflektuje objektívnu nemožnosť úplne rovnomerného rozdelenia vzdelávacích zariadení a zároveň stanovuje cieľ, ktorý je v podmienkach SR preukázateľne dosiahnuteľný.
Zdroj dát	ŠÚ SR – verejne dostupné dáta (obyvateľstvo - http://datacube.statistics.sk/#/view/sk/VBD_DEM/om7009rr/v_om7009rr_00_00_00_sk, stredné odborné školy - http://datacube.statistics.sk/#/view/sk/VBD_SK_WIN/sv5004rr/v_sv5004rr_00_00_00_sk, gymnáziá - http://datacube.statistics.sk/#/view/sk/VBD_SK_WIN/sv5003rr/v_sv5003rr_00_00_00_sk, konzervatóriá - http://datacube.statistics.sk/#/view/sk/VBD_SK_WIN/sv5005rr/v_sv5005rr_00_00_00_sk)
Posledná aktualizácia dát	2020
Dezagregácia	Podľa typu školy, podľa okresu
Komentáre a poznámky	V rámci počtu gymnázií sa sledujú aj stredné športové školy, v rámci počtu stredných odborných škôl sa sledujú konzervatóriá.
Vyhodnotenie	Pearsonov korelačný koeficient medzi počtom tried v jednotlivých typoch školských zariadení v okrese a počtom detí v príslušnej vekovej kohorte v okrese má hodnotu 0,503 pre stredné odborné školy a 0,636 pre gymnáziá.

PVP17 Priemerná mzda pedagogických zamestnancov a zamestnankýň v percentuálnom vyjadrení priemernej mzdy zamestnancov a zamestnankýň s vysokoškolským vzdelaním	
Definícia	Indikátor vyjadruje percentuálne vyjadrenie priemernej mzdy pedagogických zamestnancov a zamestnankýň v regionálnom školstve v porovnaní s priemernou mzdou vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov a zamestnankýň v celom hospodárstve SR.

Odôvodnenie	Indikátor sleduje splnenie jedného zo základných opatrení pri zvyšovaní dostupnosti vzdelania – zabezpečenie kvalitného pedagogického personálu, ktorý je primerane finančne ohodnotený.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Mš – priemerná mzda v regionálnom školstve v roku 2020 Mh – priemerná mzda vysokoškolsky vzdelaných v národnom hospodárstve v roku 2020 $X = Mš/Mh * 100$ Benchmark: stanovený ako priemer OECD (96 % v roku 2020)
Zdroj dát	CVTI SR – verejne dostupné dáta (priemerná mzda zamestnancov a priemerná mzda pedagogických zamestnancov v rezorte školstva za kalendárny rok) ŠÚ SR – verejne dostupné dáta (http://datacube.statistics.sk/#/view/sk/VBD_SK_WIN/np3102rr/v_np3102rr_00_00_00_sk) Benchmark: priemer OECD (https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=108514)
Posledná aktualizácia dát	2020
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	-
Vyhodnotenie	$X = Mš/Mh * 100 = 1\,351/1\,838 * 100$ Podiel priemernej mzdy pedagogických zamestnancov v regionálnom školstve a priemernej mzdy vysokoškolsky vzdelaných v národnom hospodárstve je 73,5 % .

PVP18 Počet odborných zamestnancov a zamestnankyň školy zabezpečujúcich inkluzívne vzdelávanie na stredných školách	
Definícia	Indikátor sleduje počet odborných zamestnancov a zamestnankyň (asistentov a asistentiek učiteľa, pomocných vychovávateľov a vychovávateľiek, špeciálnych pedagógov a pedagogičiek a psychológov a psychologičiek)
Odôvodnenie	Počet odborných zamestnancov a zamestnankyň školy vplýva na možnosti riešenia špecifických potrieb žiakov so zdravotným znevýhodnením, zo sociálne znevýhodneného prostredia alebo s inými špeciálnymi potrebami.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Na základe informácií CVTI SR. Benchmark: stanovený ako nárast oproti hodnote indikátora za predchádzajúci rok Asistenti a asistentky učiteľa/učiteľky: 109 Pomocní vychovávateľa a vychovávateľky: 0 Špeciálni pedagógovia a pedagogičky: 57 Psychológovia a psychologičky: 132
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná CVTI SR.
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	Podľa pracovného zaradenia
Komentáre a poznámky	Údaje CVTI SR zahŕňajú odborných zamestnancov a zamestnankyne, ktorých mzdy sú financované zo štátneho rozpočtu aj zo štrukturálnych fondov EÚ v rámci národných projektov a dopytových výziev.
Vyhodnotenie	Počet odborných zamestnancov a zamestnankyň na stredných školách: Asistenti a asistentky učiteľa/učiteľky: 172 (nárast) Pomocní vychovávateľa a vychovávateľky: 0 (0) Špeciálni pedagógovia a pedagogičky: 87 (nárast) Psychológovia a psychologičky: 154 (nárast)

PVP19 Naplnenosť požiadaviek škôl na dodanie učebníc	
Definícia	Indikátor sleduje podiel požadovaných učebníc a počet dodaných učebníc.
Odôvodnenie	Nedostatok učebníc sa môže prejaviť v zníženej kvalite poskytovaného vzdelávania a nedostupnosti vzdelávacích zdrojov. Dostupné učebné materiály sú jedným z predpokladov poskytovania kvalitného vzdelania a dostupnosť vzdelávacích zdrojov je aj jedným z kritérií dostupnosti vzdelania ako takého.
Metóda	Na základe údajov NKÚ.

výpočtu/stanovenia hodnoty	Benchmark: 100 %
Zdroj dát	Správa NKÚ o naplnenosti požiadaviek škôl na dodanie učebníc. https://www.nku.gov.sk/documents/10157/1460168/Po%C4%8D%C3%ADajte+s+%28ne%29kvalitnou+u%C4%8Debnicou.pdf
Posledná aktualizácia dát	2019
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Indikátor nesleduje kvalitu ponúkaných učebníc.
Vyhodnotenie	Naplnenosť požiadaviek na naplnenie učebníc v roku 2019 bola 76 % .

PVP20 Dostupnosť učebných materiálov (učebníc a pracovných zošitov)	
Definícia	Indikátor sleduje existenciu učebných materiálov so schvaľovacou doložkou pre všetky ročníky a predmety na základných školách a gymnáziách.
Odôvodnenie	Existencia učebných materiálov prispôbených pre potreby konkrétnych národnostných menšín a žiakov so zdravotným znevýhodnením je podmienkou pre zabezpečenie adekvátneho vyučovacieho procesu podľa jednotných vzdelávacích štandardov.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	A – učebné materiály sú dostupné pre všetky sledované skupiny žiakov a žiačok OR – učebné materiály sú dostupné len pre niektoré sledované skupiny žiakov a žiačok N – učebné materiály pre žiakov a žiačky z národnostných menšín a so zdravotným znevýhodnením nie sú dostupné.
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná ŠPÚ.
Posledná aktualizácia dát	11.3.2020
Dezagregácia	Podľa vyučovacieho jazyka a zdravotného znevýhodnenia
Komentáre a poznámky	Indikátor sleduje to, či sú pre dané predmety a ročníky dostupné materiály prispôbené pre rôzne cieľové skupiny schválené MŠVVaŠ SR, nie ich fyzickú dostupnosť v školách.
Vyhodnotenie	Dostupnosť pre národnostné menšiny – OR Dostupnosť pre žiakov a žiačky so zdravotným znevýhodnením - OR

PVP21 Podiel žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením a zo SZP, ktorí po riadnom ukončení ZŠ pokračujú v stredoškolskom štúdiu	
Definícia	Indikátor sleduje podiel žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením, integrovaných žiakov a žiačky a žiakov a žiačky zo SZP, ktorí po riadnom ukončení základnej školy pokračujú v stredoškolskom štúdiu.
Odôvodnenie	Prechod zo základnej na strednú školu môže byť pre niektorých žiakov a žiačky kritickým zlomom, obzvlášť v situácii, ak povinnú školskú dochádzku ukončili už počas základnej školy, alebo ak čelia iným prekážkam. Štát je povinný zabezpečiť, aby čo najvyšší podiel žiakov a žiačok pokračoval v stredoškolskom štúdiu.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Xšš – podiel žiakov a žiačok špeciálnych škôl Xint – podiel žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením integrovaných v bežných školách Xszp – podiel žiakov a žiačok zo sociálne znevýhodneného prostredia Nzš – počet žiakov a žiačok, ktorí v šk. roku 2019/2020 riadne ukončili základnú školu Nsš – počet žiakov a žiačok, ktorí v šk. roku 2019/2020 riadne ukončili základnú školu a zároveň v šk. roku 2020/2021 nastúpili na strednú školu $X = X_{šš}/X_{zš} * 100$ Benchmark: 100 %
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná MŠVVaŠ SR.
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	Podľa znevýhodnenia
Komentáre a poznámky	-
Vyhodnotenie	$X_{šš} = X_{šš}/X_{zš} * 100 = 207/2\,121 * 100 = 9,76$

	Podiel žiakov a žiačok, ktorí v šk. roku 2020/2021 pokračovali po riadnom ukončení špeciálnej základnej školy v štúdiu na špeciálnej strednej škole, je 9,76 %. $X_{int} = X_{sš}/X_{zš} \cdot 100 = 3\,801/4\,554 \cdot 100 = 83,47$ Podiel integrovaných žiakov a žiačok, ktorí v šk. roku 2020/2021 pokračovali po riadnom ukončení základnej školy v štúdiu na strednej škole, je 83,47 %. $X_{szp} = X_{sš}/X_{zš} \cdot 100 = 983/1\,648 \cdot 100 = 59,65 \%$ Podiel žiakov a žiačok zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktorí v šk. roku 2020/2021 pokračovali po riadnom ukončení základnej školy v štúdiu na strednej škole, je 59,65 %.
--	---

PVP22 Podiel žiakov a žiačok, ktorí sú poberateľmi/poberateľkami prostriedkov verejnej podpory na stredoškolské vzdelávanie	
Definícia	Indikátor vyjadruje podiel žiakov a žiačok poberajúcich stredoškolské sociálne štipendia a žiakov a žiačok z domácností v hmotnej núdzi a pri poberaní životného minima.
Odôvodnenie	Indikátor zachytáva poskytovanie stredoškolských štipendií ako významný nástroj na garantovanie bezplatnosti stredoškolského vzdelania, ktorý sa realizuje podľa ustanovenia § 149 školského zákona. Výška štipendia závisí od priemerného prospechu v predchádzajúcom polroku školského vyučovania a od výšky životného minima nezaopatreného dieťaťa. Dôvodom sledovania indikátora je skutočnosť, že sociálne a finančné zázemie by nemalo byť prekážkou na dosiahnutie stredoškolského vzdelania, ak tomu zodpovedajú schopnosti žiačky/žiaka.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	$N\check{z}$ = počet žiakov a žiačok stredných škôl $N\check{s}$ = priemerný počet poberateľov a poberateľiek štipendia mesačne $X = N\check{s}/N\check{z} \cdot 100$ Benchmark: počet osôb vo veku 15-18 rokov spoločne posudzovaných s poberateľmi dávok v hmotnej núdzi (6,54 %).
Zdroj dát	CVTI SR – verejne dostupné dáta (Stredoškolské štipendia - Štatistika) MPSVaR SR – dáta o počte spoločne posudzovaných osôb boli získané prostredníctvom žiadosti o súčinnosť
Posledná aktualizácia dát	2020
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	V školskom roku 2020/2021 bola výška štipendia nasledovná: a) 49,04 € - pri priemernom prospechu žiačky/žiaka do 2,0 vrátane, vo výške 50 % výšky životného minima, b) 34,33 € - pri priemernom prospechu žiačky/žiaka horšom ako 2,0 do 2,5 vrátane vo výške 35 % výšky životného minima, c) 24,52 € - pri priemernom prospechu žiačky/žiaka horšom ako 2,5 do 3,5 vrátane vo výške 25 % výšky životného minima.
Vyhodnotenie	$X = N\check{s}/N\check{z} \cdot 100 = 5\,106,8/197\,156 \cdot 100$ Podiel žiačok a žiakov poberajúcich stredoškolské štipendium v šk. roku 2020/2021 bol 2,59 %. Celkovo bolo vyplatených 51 068 štipendií, z titulu hmotnej núdze 38 090 (75 %), z titulu životného minima 12 978 (25 %).

PVP23 Existuje možnosť vzdelávať sa na stredných školách v jazyku národnostných menšín	
Definícia	Indikátor odkazuje na možnosť vzdelávať sa na strednej škole jazyku národnostných menšín.
Odôvodnenie	Indikátor zachytáva, či je možnosť realizovať právo žiakov a žiačok patriacich k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám zaručené Ústavou SR v čl. 34 ods. 2 písm. a) na vzdelanie v ich jazyku, ako dôležitý predpoklad uplatnenia si ďalších práv národnostných menšín a etnických skupín v kontexte plného výkonu všetkých základných práv a slobôd podľa druhej hlavy Ústavy SR.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	A – pre všetky národnosti existuje možnosť vzdelávať sa na strednej škole v materinskom jazyku

	OR – pre niektoré národnosti existuje možnosť vzdelávať sa na strednej škole v materinskom jazyku N – pre žiadnu národnosť neexistuje možnosť vzdelávať sa na strednej škole v materinskom jazyku
Zdroj dát	CVTI SR – verejne dostupné dáta (Štatistická ročenka školstva – Gymnázia a Stredné odborné školy)
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	Podľa národnosti
Komentáre a poznámky	Indikátor sleduje možnosť vzdelávania sa v danom jazyku, nie jeho vyučovanie ako predmetu.
Vyhodnotenie	OR - vyučovanie v materinskom jazyku na stredných školách je dostupné pre žiakov a žiačky maďarskej, ukrajinskej a nemeckej národnosti. Nie je dostupné pre žiakov a žiačky rómskej a rusínskej národnosti.

PVP24	Podiel žiakov a žiačok navštevujúcich gymnáziá a stredné odborné školy podľa národnostných menšín																																										
Definícia	Indikátor sleduje podiel žiakov a žiačok navštevujúcich gymnázium a strednú odbornú školu z celkového počtu žiakov a žiačok z národnostných menšín na stredných školách.																																										
Odôvodnenie	Dôvod sledovania indikátora spočíva v monitorovaní rovnakého prístupu k rôznym typom stredoškolského vzdelania pre všetky národnostné menšiny. Nízky podiel žiakov a žiačok na gymnáziách je predpokladom nízkej miery účasti na vysokoškolskom vzdelávaní, zároveň je absolvovanie stupňov vzdelania s nižšou kvalifikáciou jedným z determinantov pokračovania generačnej chudoby.																																										
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Xg = počet žiakov a žiačok z národnostnej menšiny študujúcich na gymnáziách Xsš = počet žiakov a žiačok z národnostnej menšiny študujúcich na stredných odborných školách Xs = počet žiakov a žiačok z národnostnej menšiny študujúcich na stredných školách X = Xg/Xs*100 X = Xsš/Xs*100 Benchmark: sleduje sa odchýlka distribúcie od priemeru v populácii.																																										
Zdroj dát	CVTI – verejne dostupné dáta (Štatistická ročenka školstva – Gymnázia a Stredné odborné školy)																																										
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020																																										
Dezagregácia	Podľa národnosti																																										
Komentáre a poznámky	Stredné športové školy sú v súlade s metodikou CVTI SR započítané medzi gymnáziá, konzervatóriá medzi stredné odborné školy. Národnosť sa určuje deklaratívne, preto je rozdiel medzi oficiálnym a skutočným počtom žiakov a žiačok za jednotlivé národnosti. Vyhodnotenie indikátora však vychádza z predpokladu, že podiel v prípade oficiálnych a skutočných dát o národnosti žiakov a žiačok bude rovnaký.																																										
Vyhodnotenie	<table><tr><th rowspan="2">národnosť</th><th colspan="2">Gymnázia</th><th colspan="2">Stredné odborné školy</th></tr><tr><th>Abs.</th><th>%</th><th>Abs.</th><th>%</th></tr><tr><td>maďarská</td><td>3786</td><td>31,72</td><td>8149</td><td>68,28</td></tr><tr><td>rómska</td><td>3</td><td>2,83</td><td>103</td><td>97,17</td></tr><tr><td>ukrajinská</td><td>88</td><td>30,34</td><td>202</td><td>69,66</td></tr><tr><td>rusínska</td><td>63</td><td>60,58</td><td>41</td><td>39,42</td></tr><tr><td>nemecká</td><td>39</td><td>67,24</td><td>19</td><td>32,76</td></tr><tr><td>spolu</td><td>70 675</td><td>35,97</td><td>125805</td><td>64,03</td></tr></table> Negatívna odchýlka viac ako 10 % bola potvrdená v prípade rómskej národnosti, menej ako 10 % v prípade maďarskej a ukrajinskej národnosti. Nemecká a rusínska národnosť vykazujú pozitívnu odchýlku.				národnosť	Gymnázia		Stredné odborné školy		Abs.	%	Abs.	%	maďarská	3786	31,72	8149	68,28	rómska	3	2,83	103	97,17	ukrajinská	88	30,34	202	69,66	rusínska	63	60,58	41	39,42	nemecká	39	67,24	19	32,76	spolu	70 675	35,97	125805	64,03
národnosť	Gymnázia		Stredné odborné školy																																								
	Abs.	%	Abs.	%																																							
maďarská	3786	31,72	8149	68,28																																							
rómska	3	2,83	103	97,17																																							
ukrajinská	88	30,34	202	69,66																																							
rusínska	63	60,58	41	39,42																																							
nemecká	39	67,24	19	32,76																																							
spolu	70 675	35,97	125805	64,03																																							

Definícia	Klíma školy informuje o otvorenosti v riadení školy v zmysle participácie na rozhodovaní o smerovaní školy a procesoch naplňujúcich ciele výchovy a vzdelávania. Indikátor kvantifikuje mieru kvality medziľudských vzťahov, kooperácie, podpory a ďalších zložiek podporujúcich kvalitné vzdelávanie a výchovu. Aktérmi klímy školy sú všetci zamestnanci, zamestnankyne školy, žiaci, žiačky a ich rodičia.
Odôvodnenie	Kvalita vzdelávania a prosperita žiakov a žiačok sa odvíja aj od prostredia, v ktorom sa vzdelávajú. Výkon učiteľov a učiteliek je priamo ovplyvnený spokojnosťou v práci, vedomím vlastnej dôležitosti a synergiou pedagogického zboru.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Indikátor vychádza zo štúdie TALIS 2018, ktorá monitoruje pracovné prostredie a podmienky učiteľov a riaditeľov škôl, vplyv vzdelávacej politiky na prácu učiteľov a vyučovanie. Pri zachovaní skórovania štúdie TALIS (škálovanie 1, 2, 3, 4) je hodnotu indikátora vypočítaná ako priemer hodnôt x_i , $i = 1$ až 13 dielčích priemerov jednotlivých položiek mapujúcich klímu školy v aktuálnom roku (položky 48 a 49). Benchmark: priemer OECD (3,09)
Zdroj dát	TALIS 2018: https://www.oecd.org/education/talis/talis-2018-data.htm
Posledná aktualizácia dát	2018
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Údaje vychádzajú z hodnotenia učiteliek a učiteľov a nezohľadňujú názory žiakov a žiačok na klímu školy. Zároveň výber položiek z prieskumu TALIS nemusí komplexne pokryť všetky aspekty, ktoré tvoria klímu školy.
Vyhodnotenie	Školy na Slovensku dosahujú hodnotu indikátora 2,95 .

PVP26 Podiel počtu žiakov a žiačok na počet učiteľov a učiteliek	
Definícia	Indikátor sleduje podiel počtu žiačok/žiacov a počtu učiteliek/učiteľov v materských, základných a stredných školách
Odôvodnenie	Podiel počtu žiačok/žiacov a učiteliek/učiteľov má vplyv na individuálny prístup vo vyučovaní a zároveň na zabezpečenie dostatočnej odbornosti pedagogických zamestnancov a zamestnankýň tak, aby vyučovali predmety, na ktoré majú príslušné vzdelanie.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	$X_{mš}$, $X_{zš}$, $X_{sš}$, X_g – podiel v materských, základných a stredných odborných školách a gymnáziách Z = počet žiakov a žiačok U = počet učiteľov a učiteliek $X = \frac{Z_{mš}}{U_{mš}}; \frac{Z_{zš}}{U_{zš}}; \frac{Z_{sš}}{U_{sš}}; \frac{Z_g}{U_g}$ Benchmark: stanovený ako priemer EÚ Predškolská príprava – 13,6 Základná škola – 13,4 Gymnázium – 12,6 SOŠ – 11,4
Zdroj dát	CVTI SR – verejne dostupné dáta (materské školy , základné školy , gymnázia a športové gymnázia , stredné odborné školy a konzervatóriá) Priemer EÚ – https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDUC_UOE_PERP04_custom_1647262/default/table?lang=en
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	Podľa typu školy
Komentáre a poznámky	-
Vyhodnotenie	$X_{mš} = \frac{Z_{mš}}{U_{mš}} = 166\,561/17\,292$ Podiel počtu žiakov/žiačok a počtu učiteľov/učiteliek v MŠ je 9,63 . $X_{zš} = \frac{Z_{zš}}{U_{zš}} = 461\,060/36\,595$ Podiel počtu žiakov/žiačok a počtu učiteľov/učiteliek v ZŠ je 12,6 . $X_{sš} = \frac{Z_{sš}}{U_{sš}} = 123\,332/12\,498$ Podiel počtu žiakov/žiačok a počtu učiteľov/učiteliek v SOŠ je 9,87 . $X_g = \frac{Z_g}{U_g} = 70\,675/6\,842$ Podiel počtu žiakov/žiačok a počtu učiteľov/učiteliek v gymnáziách je 10,33 . Indikátor je splnený, hodnota je nižšia ako benchmark.

PVP27 Schválené štátne vzdelávacie programy, ktoré stanovujú minimálny vzdelávací štandard pre všetkých žiakov a žiačky	
Definícia	Indikátor sleduje existenciu štátneho kurikula, vrátane častí, ktoré zohľadňujú špeciálne potreby nasledujúcich skupín: žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením, žiakov a žiačok národnostných menších, deti cudzincov a žiakov žiačok so špeciálnymi vzdelávacími potrebami.
Odôvodnenie	Platné kurikulum stanovuje štandard pre vzdelávacie ciele, odporúča metódy a formy vzdelávania, čím má zabezpečiť prístup k minimálnej úrovni vzdelávania pre všetkých (stanovuje minimálne kritériá pre obsah a ciele). Prispôbené vzdelávacie programy pre rôzne cieľové skupiny podporujú zohľadňovanie špeciálnych potrieb vo vzdelávacom procese na školách (napr. prispôbené vzdelávacie ciele, formy a metódy vzdelávania).
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Overenie existencie vzdelávacích programov pre jednotlivé cieľové skupiny žiakov a žiačok: A – existuje pre všetky cieľové skupiny OR – existuje pre niektoré cieľové skupiny N – neexistuje pre žiadnu cieľovú skupinu
Zdroj dát	Štátne vzdelávacie programy schválené ŠPÚ: https://www.statpedu.sk/sk/svp/statny-vzdelavaci-program/vp-deti-ziakov-so-zdravotnym-znevychodnenim/ https://www.statpedu.sk/sk/svp/inovovany-statny-vzdelavaci-program/inovovany-svp-1.stupen-zs/ https://www.statpedu.sk/sk/svp/statny-vzdelavaci-program/svpdruhy-stupen-zs/ https://www.statpedu.sk/sk/vzdelavanie/vzdelavanie-deticudzincov/
Posledná aktualizácia dát	2021
Dezagregácia	Podľa národnosti a zdravotného znevýhodnenia
Komentáre a poznámky	-
Vyhodnotenie	ŠVP pre žiačky/žiakov so ZZ – A ŠVP pre žiačky/žiakov s vyučovacím jazykom národnostných menšín – OR (neexistuje ŠVP pre žiačky/žiakov s rómskym vyučovacím jazykom) ŠVP pre deti cudzincov – N

PVP28 Vzdelávací štandard pre výučbu slovenského jazyka ako druhého/cudzieho jazyka	
Definícia	Indikátor sleduje existenciu vzdelávacieho štandardu pre výučbu slovenčiny ako cudzieho jazyka
Odôvodnenie	Existencia vzdelávacieho štandardu pre výučbu slovenčiny ako druhého/cudzieho jazyka je predpokladom pre odborné vzdelávanie slovenčiny pre deti z národnostných menšín a deti cudzincov.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Overenie existencie vzdelávacieho štandardu: A – existuje OR – existuje pre niektoré cieľové skupiny N – neexistuje
Zdroj dát	ŠPÚ
Posledná aktualizácia dát	2021
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	-
Vyhodnotenie	OR

PVP29 V študijných programoch pre učiteľky/učiteľov stupňa ISCED 0 a ISCED 1 je zahrnutý povinný predmet zameraný na prácu s integrovanými žiačkami/žiakmi a inkluzívne vzdelávanie	
Definícia	Indikátor sleduje, do akej miery sú v študijných programoch zameraných na predprimárne a primárne vzdelávanie zahrnuté povinné predmety týkajúce sa inklúzie.
Odôvodnenie	Pri uplatňovaní inkluzívneho prístupu v školách sú kľúčové postoje a schopnosti pedagogických zamestnancov a zamestnankyň. Príprava na vysokej škole je predpokladom, že učiteľky a učelia budú vedieť inkluzívny prístup aplikovať v praxi a budú poznať jeho

	princípy. Zvlášť dôležitý je takýto prístup v predprimárnom a primárnom vzdelávaní, ktoré sú určujúce pre ďalšiu trajektóriu znevýhodnených žiakov a žiačok.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	A – všetky študijné programy Predškolská a elementárna pedagogika a Učiteľstvo pre primárne vzdelávanie obsahujú povinný predmet zameraný na inklúziu OR – niektoré študijné programy Predškolská a elementárna pedagogika a Učiteľstvo pre primárne vzdelávanie obsahujú povinný predmet zameraný na inklúziu N – v študijných programoch Predškolská a elementárna pedagogika a Učiteľstvo pre primárne vzdelávanie nie je zahrnutý povinný predmet zameraný na inklúziu
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom komunikácie s príslušnými katedrami a z verejne dostupných zdrojov.
Posledná aktualizácia dát	5.3.2020
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Povinné predmety boli skúmané preto, že študenti a študentky ich počas štúdia musia absolvovať a získať tak príslušné vedomosti. Ponuka voliteľných predmetov hovorí o miere zamerania katedry na inkluzívne vzdelávanie, ale v tomto prípade nie je zaručené, že si študenti a študentky predmety zapisujú. Pri vyhodnotení indikátora sa brali do úvahy aj predmety, ktoré sa nezameriavajú priamo na inklúziu, ale na prácu so znevýhodnenými žiakmi a žiačkami. Do indikátora nie je zahrnutá možnosť, že školy uplatňujú inkluzívny prístup prierezovo vo všetkých predmetoch.
Vyhodnotenie	OR – väčšina katedier ponúka viacero predmetov zameraných na inkluzívne vzdelávanie, v dvoch prípadoch však nejde o povinné predmety.

PVP30	Zahrnutie ľudskoprávneho vzdelávania do štátneho vzdelávacieho programu vrátane prístupnosti žiakom a žiačkam so zdravotným znevýhodnením
Definícia	Indikátor sleduje, do akej miery ŠVP reflektuje na potrebu vzdelávania k ľudským právam.
Odôvodnenie	Vzdelávanie k ľudským právam je jedným zo záväzkov Slovenskej republiky v čl. 26 Všeobecnej deklarácie ľudských práv a čl. 29 Dohovoru o právach dieťaťa.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	A – ľudskoprávne vzdelávanie je zahrnuté do vzdelávacích programov pre všetkých žiakov a všetky žiačky OR – ľudskoprávne vzdelávanie je zahrnuté do vzdelávacieho programu v obmedzenom rozsahu, resp. nie je zahrnuté do vzdelávacieho programu pre niektorých žiakov a niektoré žiačky N – ľudskoprávne vzdelávanie nie je zahrnuté do žiadneho vzdelávacieho programu
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná ŠPÚ.
Posledná aktualizácia dát	11.3.2020
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Ľudskoprávne vzdelávanie je pre rôzne cieľové skupiny zahrnuté do ŠVP na odlišnej úrovni, obsah tohto vzdelávania však nebol predmetom monitoringu.
Vyhodnotenie	A

PVP31	Zahrnutie vzdelávania ku globálnemu občianstvu a udržateľnému rozvoju do vzdelávacieho systému
Definícia	Indikátor SDG 4.7.1/12.8.1/13.3.1 meria, do akej miery krajiny zahŕňajú vzdelávanie ku globálnemu občianstvu a vzdelávanie k udržateľnému rozvoju do svojich vzdelávacích systémov.
Odôvodnenie	Aby krajiny dosiahli SDG ciele 4.7, 12.8 a 13.3, je potrebné, aby zabezpečili zahrnutie vzdelávania ku globálnemu občianstvu a vzdelávania k udržateľnému rozvoju so všetkými ich podtémami do vzdelávania na potrebných úrovniach. Žiaci a žiačky nedosiahnu potrebný rozvoj kompetencií, ak tieto témy nebudú identifikované ako priority, nebudú zahrnuté vo vzdelávacích programoch a ak sa na ich vyučovanie nebudú pripravovať budúci učitelia a učiteľky.
Metóda	Zber dát, metodológiu a výpočet indikátora schválila a zabezpečuje Pracovná skupina technickej spolupráce UNESCO pre indikátory pre SDG 4 Vzdelávanie. Dáta boli zozbierané

výpočtu/stanovenia hodnoty	v rámci monitoringu UNESCO napĺňania Odporúčania ku vzdelávaniu pre medzinárodné porozumenie, spoluprácu a mier a vzdelávanie súvisiace s ľudskými právami a základnými slobodami, 1974. Tento indikátor sa zameriava samostatne na a) vzdelávacie politiky, b) štátne vzdelávacie programy, c) meranie výsledkov vzdelávania, d) profesijnú prípravu učiteľov a učiteliek. Pre každú túto oblasť bol vypracovaný dotazník sledujúci naplnenie rôznych kritérií a vyhodnotený váženým skóre od 0 – 1. Benchmarky: priemerná hodnota krajín EÚ ŠVP: 0,82% Politika vzdelávania: 0,91% Meranie výsledkov vzdelávania: 0,86% Profesijná príprava pedagog. zam.: 0,86%										
Zdroj dát	Odpovede na dotazníky sú zabezpečené zodpovednými verejnými inštitúciami členských štátov (väčšinou ministerstvá školstva). Odpovede je potrebné doložiť dokumentmi, ktoré dokazujú pravdivosť na formálnej úrovni. Global SDG Database: https://unstats.un.org/sdgs/indicators/database/										
Posledná aktualizácia dát	2020 (za obdobie 2017 – 2020)										
Dezagregácia	N/A										
Komentáre a poznámky	Bližšie informácie o metodológii zberu a vyhodnocovania dát: Metadátový hárok pre SDG Indikátor: https://unstats.un.org/sdgs/metadata/?Text=&Goal=4&Target=4.7										
Vyhodnotenie	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Podoblasť indikátora 4.7.1</th><th>2020</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>ŠVP</td><td>0,643</td></tr> <tr> <td>Politika vzdelávania</td><td>0,513</td></tr> <tr> <td>Meranie výsledkov vzdelávania</td><td>0,25</td></tr> <tr> <td>Profesijná príprava pedagog. zam.</td><td>0</td></tr> </tbody> </table>	Podoblasť indikátora 4.7.1	2020	ŠVP	0,643	Politika vzdelávania	0,513	Meranie výsledkov vzdelávania	0,25	Profesijná príprava pedagog. zam.	0
Podoblasť indikátora 4.7.1	2020										
ŠVP	0,643										
Politika vzdelávania	0,513										
Meranie výsledkov vzdelávania	0,25										
Profesijná príprava pedagog. zam.	0										

PVP32	Pre všetkých žiakov a žiačky je zabezpečená slobodná voľba odborného vzdelávania
Definícia	Indikátor sleduje, či sa všetci žiaci a žiačky, resp. ich rodičia, môžu slobodne rozhodnúť, akú školu chcú navštevovať.
Odôvodnenie	Indikátor sleduje dodržiavanie medzinárodných záväzkov Slovenska. Podľa čl. 26 Všeobecnej deklarácie ľudských práv „Rodičia majú prednostné právo vybrať druh vzdelania, ktorý bude poskytnutý ich deťom.“ Článok 2 Európskeho dohovoru o základných právach a slobodách hovorí, že „Nikomu nemožno odoprieť právo na vzdelanie. Pri výkone akýchkoľvek funkcií v oblasti výchovy a výučby, ktoré štát vykonáva, bude rešpektovať právo rodičov zabezpečovať túto výchovu a vzdelávanie v zhode s ich vlastným náboženským a filozofickým presvedčením.“ Čl. 24 Medzinárodného dohovoru o právach osôb so zdravotným znevýhodnením zaväzuje, aby „osoby so zdravotným postihnutím mali na rovnakom základe s ostatnými prístup k inkluzívnemu, kvalitnému a bezplatnému základnému a stredoškolskému vzdelaniu v spoločnosti, v ktorom žijú“.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	A – všetkým žiakom a žiačkam je garantovaná možnosť slobodnej voľby vzdelávania OR – niektorým skupinám žiakov a žiačok nie je garantovaná možnosť slobodnej voľby vzdelávania N – nie je garantovaná možnosť slobodnej voľby vzdelávania
Zdroj dát	Zbierka zákonov SR
Posledná aktualizácia dát	2021
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Slovenská republika garantuje právo na slobodnú voľbu vzdelávania, existujú však špecifické prípady, kedy je toto právo zákonom obmedzené. Žiaci a žiačky s mentálnym postihnutím podľa § 16 ods. 3, písm. a) školského zákona nemôžu získať stupeň vzdelania ISCED II, ktorý je podmienkou pre prijatie na SŠ.

Vyhodnotenie	OR – slobodná voľba vzdelávania nie je garantovaná žiakom s mentálnym postihnutím a nie je zrejmé, do akej miery sa uplatňuje pri žiakoch a žiačkach z centier pre deti a rodiny, reedukačných centier a vo výkone trestu.
---------------------	--

Príloha 1c Dopadové indikátory

PVD01 Podiel detí, ktoré navštevujú posledný ročník predprimárneho vzdelávania	
Definícia	Indikátor sleduje podiel 5-ročných detí navštevujúcich MŠ a celkového počtu 5-ročných detí.
Odôvodnenie	Predprimárne vzdelávanie v MŠ je jedným z predpokladov úspešného nástupu dieťaťa na základnú školu. Cieľom má teda byť čo najvyššia zaškolenosť a vytvorenie takých podmienok, aby každé dieťa malo možnosť navštevovať materskú školu.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	$X\bar{z}$ = žiaci a žiačky materských škôl vo veku 5 rokov X_d = počet detí vo veku 5 rokov $X = X\bar{z}/X_d * 100$ Benchmark: v súlade s odporúčaniami Agendy 2030 stanovený na 95 %
Zdroj dát	Informácia o počte detí v materských školách vo veku 5 rokov bola získaná prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná CVTI SR. Informácia o celkovom počte detí vo veku 5 rokov bola získaná zo ŠÚ SR – http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_DEM/om7009rr/v_om7009rr_00_00_00_sk
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Od 1.1.2021 je účinná novela školského zákona, ktorá ukladá povinnú predškolskú dochádzku pre deti, ktoré do 31.8. príslušného roka dovŕšili 5 rokov veku.
Vyhodnotenie	$X = X\bar{z}/X_d * 100 = 49\,296/57\,351 * 100$ Podiel detí, ktoré navštevujú posledný ročník predprimárneho vzdelávania, je 85,58 % .

PVD02 Podiel žiakov a žiačok, ktorí prestúpili zo špeciálnej do bežnej školy	
Definícia	Podiel žiakov a žiačok, ktorí prestúpili zo špeciálnej základnej školy do bežnej základnej školy, z celkového počtu žiakov a žiačok špeciálnych škôl.
Odôvodnenie	Indikátor dokumentuje mieru priestupnosti jednotlivých prúdov vzdelávania pre žiakov a žiačky, ktorí na základe diagnostiky nastúpili na špeciálnu základnú školu, a v prípade rediagnostiky a zlepšenia svojich schopností by mohli prestúpiť na bežnú základnú školu.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	X_p = počet žiakov a žiačok, ktorí prestúpili zo špeciálnej na bežnú základnú školu v šk. roku 2020/2021 $X\bar{s}$ = počet žiakov a žiačok študujúcich na špeciálnych základných školách v šk. roku 2019/2020 $X = X_p/X\bar{s} * 100$ Benchmark: stanovený ako nárast hodnoty indikátora za predchádzajúci rok (1,12 %)
Zdroj dát	CVTI SR – verejne dostupné dáta (Špeciálne základné školy)
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	Počet žiakov a žiačok, ktorí prestúpili na bežnú základnú školu, sa vykazuje na začiatku nového školského roka. Preto je sledovaný podiel vypočítaný na základe celkového počtu žiakov a žiačok na špeciálnych základných školách v školskom roku 2019/2020.
Vyhodnotenie	$X = X_p/X\bar{s} * 100 = 244/26\,038$ V školskom roku 2020/2021 prestúpilo na bežnú základnú školu 0,93 % žiakov a žiačok špeciálnych škôl.

PVD03 Miera opakovania ročníka	
Definícia	Podiel žiakov a žiačok základných škôl v sieti škôl a školských zariadení MŠVVaŠ SR, ktorí/é opakujú ročník v danom školskom roku podľa stupňa ZŠ.
Odôvodnenie	Opakovanie ročníka je neželaným javom vo vzdelávaní detí. Môže byť prejavom nevyhovujúceho školského prostredia, metód vzdelávania, komunikácie s rodinou alebo celkového neprospievania žiakov a žiačok. Pri aktuálnom nastavení školskej legislatívy sa v určitej miere bude vždy vyskytovať, je však potrebné sledovať vývoj.
Metóda	Hodnoty sú prebraté z údajov CVTI SR

výpočtu/stanovenia hodnoty	Benchmark: priemer OECD ISCED 1 – 6,04 % ISCED 2 – 4,92 %
Zdroj dát	CVTI SR – verejne dostupné dáta (Opakujúci žiaci podľa ročníkov)
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	Podľa stupňa vzdelávania
Komentáre a poznámky	-
Vyhodnotenie	Celkový podiel žiakov a žiačok, ktorí opakujú ročník na ZŠ: 0,68 % Podiel žiakov a žiačok, ktorí opakujú ročník počas ISCED 1: 0,73 % Podiel žiakov a žiačok, ktorí opakujú ročník počas ISCED 2: 0,62 %

PVD04 Podiel žiakov a žiačok s neukončeným základným vzdelaním	
Definícia	Počet žiakov a žiačok, ktoré neukončili vzdelávanie na základnej škole, vrátane žiakov a žiačok, ktoré prestúpili na špeciálnu školu, podľa stupňa vzdelávania: - pred ukončením ISCED 1, - pred ukončením ISCED 2, - prestup do špeciálnej školy počas ISCED 1, - prestup do špeciálnej školy počas ISCED 2.
Odôvodnenie	Neukončenie základného vzdelávania je výrazným znevýhodnením v ďalšom živote a zlyhaním vzdelávacieho systému. Do určitej miery sa tento fenomén prejavuje v každom vzdelávacom systéme, no je potrebné ho znižovať a prostredníctvom dezagregácie dát sledovať trend pre rôzne cieľové skupiny.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	N1= počet žiakov a žiačok, na ISCED 1 N2= počet žiakov a žiačok, na ISCED 2 X1= počet žiakov a žiačok, ktorí nepokračovali na ISCED 1 X2= počet žiakov a žiačok, ktorí nepokračovali na ISCED 2 Y1= počet žiakov a žiačok, ktoré prestúpili do špeciálnej školy počas ISCED 1 Y2= počet žiakov a žiačok, ktoré prestúpili do špeciálnej školy počas ISCED 2 Podiel žiakov a žiačok, ktoré neukončili vzdelávanie na ISCED 1 = $X1/N1*100$ Podiel žiakov a žiačok, ktoré neukončili vzdelávanie na ISCED 2 = $X2/N2*100$ Podiel žiakov a žiačok, ktoré prestúpili do špeciálnej školy počas ISCED 1 = $Y1/N1*100$ Podiel žiakov a žiačok, ktoré prestúpili do špeciálnej školy počas ISCED 2 = $Y2/N2*100$ Celkový podiel žiakov a žiačok, ktoré neukončili vzdelanie na základnej škole = $(X1+X2+Y1+Y2)/(N1+N2)*100$ Benchmark: Celkovo: 0 %, pre žiakov a žiačky zo SZP a ZZ – celková hodnota indikátora, sleduje sa odchýlka od celkovej populácie žiakov a žiačok (0,95%). PVP04a Celkovo: 0 % Pre žiakov a žiačky zo SZP – podiel na celkovom počte žiakov a žiačok ZŠ (6,82 %)
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná MŠVVaŠ SR.
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020
Dezagregácia	Podľa pohlavia a sociálneho znevýhodnenia
Komentáre a poznámky	Na základe dostupných dát nie je možné odlíšiť ukončenie vzdelávania z rodinných dôvodov, napr. sťahovanie do inej krajiny, prerušenie školskej dochádzky kvôli športovými aktivitám a pod. Celkové údaje o ukončení školskej dochádzky sú dostupné za školský rok 2019/2020, údaje o prestupe do špeciálnej školy za školský rok 2020/2021.
Vyhodnotenie	ukončenie počas ISCED 1 = $X1/N1*100 = 1\,907/225\,095 = 0,85 \%$ ukončenie počas ISCED 2 = $X2/N2*100 = 2\,409/229\,080 = 1,05 \%$ ukončenie počas ZŠ spolu = $X1+X2/N1+N2*100 = 4316/454175*100 = 0,95 \%$ PVD04a prestup do špeciálnej školy počas ISCED 1 = $Y1/N1*100 = 558/225\,357 = 0,24 \%$

	prestup do špeciálnej školy počas ISCED 2 = $Y2/N2*100 = 296/235\ 703 = 0,13\ %$ podiel žiakov so ZZ na počte ukončujúcich štúdium = $943/4\ 316 = 21,85\ %$ podiel žiakov zo SZP na počte ukončujúcich štúdium = $481/4\ 316 = 11,14\ %$ podiel žiakov zo SZP na počte odchádzajúcich do ŠŠ = $305/854 = 35,71\ %$
--	--

PVD05 Osoby s predčasne ukončeným vzdelaním	
Definícia	Podiel mladých ľudí vo veku 18 – 24 rokov, ktorí nedokončili stredoškolské vzdelávanie (ISCED 3).
Odôvodnenie	Mladí ľudia bez ukončeného stredoškolského vzdelania majú obzvlášť komplikovanú situáciu na trhu práce a čelia výraznému riziku prepadnutia sa do chudoby. Skoré vypadnutie zo vzdelávacieho systému je ovplyvnené viacerými subjektívnymi aj objektívnymi faktormi. Rastúci alebo stagnujúci trend ukazovateľa naznačuje systémové problémy.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Prevzatý ukazovateľ Eurostat: „Ľudia s predčasným vypadnutím zo vzdelávacieho procesu a ďalšieho vzdelávania alebo zaškolenia“: mladý človek vo veku 18 až 24 rokov s najvyššie dosiahnutým vzdelaním na úrovni ISCED 2, ktorý za posledné 4 týždne neabsolvoval žiadnu formu vzdelávania. Dáta zbierané v rámci Labour force survey (LFS), ukazovateľ je vypočítaný ako podiel z celkového počtu respondentov vo veku 18 až 24 rokov. Benchmark: použitý je národný benchmark 6 %
Zdroj dát	Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_14/default/table?lang=en
Posledná aktualizácia dát	2019
Dezagregácia	Podľa pohlavia
Komentáre a poznámky	-
Vyhodnotenie	Celá populácia 18 – 24 rokov: 8,3 % Ženy 18 – 24 rokov: 7,9 % Muži 18 – 24 rokov: 8,8 %

PVD06 Podiel žiakov a žiačok, ktorí zanechali štúdium na strednej škole	
Definícia	Podiel žiakov a žiačok z ohrozených skupín, ktorí zanechali štúdium na SŠ, z celkového počtu žiakov a žiačok stredných škôl z danej ohrozenej skupiny.
Odôvodnenie	Indikátor sleduje zabezpečenie rovnakých podmienok na stredoškolské vzdelávanie pre všetkých žiakov a žiačky, vrátane znevýhodnených skupín.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	ch – chlapci d – dievčatá zz – zdravotne znevýhodnení szp – zo sociálne znevýhodneného prostredia N – celkový počet danej skupiny Z – počet žiakov a žiačok, ktorí zanechali stredoškolské štúdium $Xch = Zch/Nch*100$ $Xd = Zd/Nd*100$ $Xzz = Zzz/Nzz*100$ $Xszp = Zszp/Nszp*100$ Benchmark: pre celkový priemer, chlapcov a dievčatá stanovený ako 0 %, pre žiakov a žiačky so ZZ a zo SZP ako celkový priemer (2,7 %).
Zdroj dát	Informácie boli získané prostredníctvom žiadosti o poskytnutie informácie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ktorá bola adresovaná MŠVVaŠ SR.
Posledná aktualizácia dát	2020
Dezagregácia	Podľa pohlavia a znevýhodnenia
Komentáre a poznámky	Ide o súhrnný počet za bežné aj špeciálne stredné školy.
Vyhodnotenie	$Xch = Zch/Nch*100 = 2\ 806/101\ 230$ Podiel chlapcov, ktorí zanechali štúdium na strednej škole, je 2,77 % . $Xd = Zd/Nd*100 = 2\ 602/99\ 127$ Podiel dievčat, ktoré zanechali štúdium na strednej škole, je 2,62 % .

	$X_{zz} = Z_{zz}/N_{zz} * 100 = 226/10\,734$ Podiel zdravotne znevýhodnených žiakov a žiačok, ktorí zanechali štúdium na strednej škole, je 2,11 % . $X_{szp} = Z_{szp}/N_{szp} * 100 = 79/518$ Podiel žiakov a žiačok zo SZP, ktorí zanechali štúdium na strednej škole, je 15,25 % .
--	---

PVD07	Podiel žiakov a žiačok, ktorí ukončujú stredoškolské vzdelávanie získaním maturity				
Definícia	Indikátor vyjadruje podiel počtu žiakov a žiačok, ktorí ukončujú stredoškolské vzdelanie získaním maturity k celkovému počtu žiakov a žiačok ukončujúcich stredoškolské štúdium.				
Odôvodnenie	Indikátor sumarizuje celkový počet žiakov a žiačok ukončujúcich stredoškolské štúdium na gymnáziách a športových školách, konzervatóriách a stredných odborných školách podľa školského zákona. Rastúci pomer žiakov a žiačok, ktorí ukončia stredoškolské vzdelanie získaním maturity, môže poukazovať na zlepšené podmienky na dosiahnutie vyššej formy vzdelania a súčasne na vyššie schopnosti žiakov a žiačok túto úroveň vzdelania dosiahnuť.				
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Nv = počet žiakov a žiačok, ktorí ukončili vzdelanie získaním výučného listu Nm = počet žiakov a žiačok, ktorí ukončili vzdelanie získaním maturity Na = celkový počet absolventov a absolventiek stredných škôl Xv = Nv/Na*100 Xm = Nm/Na*100 Benchmark: priemer EÚ Spolu: 85,51 % Chlapci: 84,29 % Dievčatá: 86,7 %				
Zdroj dát	CVTI SR – verejne dostupné dáta (prehľad stredných škôl – Prehľad študijných a učebných odborov)				
Posledná aktualizácia dát	15.9.2020				
Dezagregácia	Podľa pohlavia				
Komentáre a poznámky	Do počtu žiakov a žiačok ukončujúcich stredoškolské vzdelanie maturitou boli zahrnutí iba tí žiaci a žiačky, ktorí získali prvú maturitu. Nie sú zahrnutí absolventi nadstavbového, pomaturitného a špecializovaného pomaturitného štúdia.				
Vyhodnotenie		Výučný list		Maturita	
		abs.	%	abs.	%
	chlapci	5250	22,64	17 937	77,36
	dievčatá	3436	15,46	18 782	84,54
	spolu	8686	19,13	36 719	80,87

PVD08 Akademické výsledky 10-ročných žiakov a žiačok	
Definícia	Úroveň získaných kompetencií žiakov a žiačok základných škôl vyjadrených podľa skóre medzinárodného certifikovaného merania vzdelávania, v kontexte SR: - TIMSS (matematika) - TIMSS (prírodné vedy) - PIRLS (čitateľská gramotnosť)
Odôvodnenie	Osvojenie kompetencií a zručností, ktoré umožnia zapojenie žiakov a žiačok do spoločnosti a uplatnenie sa na trhu práce je samotným cieľom vzdelávacieho procesu. Hodnotenie úrovne osvojených kompetencií je zároveň hodnotením kvality vzdelávania – resp. jej časti (podľa predmetu testovania a formy overovania).
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Na základe štúdií TIMSS 2019 a PIRLS 2016 Benchmark: sledovanie vývoja a priemer krajín OECD
Zdroj dát	TIMSS 2019: https://timss2019.org/international-database/ PIRLS 2016: https://timssandpirls.bc.edu/pirls2016/international-database/index.html
Posledná aktualizácia dát	2019
Dezagregácia	Podľa pohlavia

Komentáre a poznámky	Merania TIMSS a PIRLS vzhľadom na svoj dizajn na rozdiel od celoštátnych meraní umožňujú porovnávať výsledky žiakov a žiačok v čase.	
Vyhodnotenie	TIMMS - matematika	510 b.
	chlapci	516 b.
	dievčatá	503 b.
	podiel žiakov a žiačok, ktorí dosiahli nízky benchmark	91 %
	TIMMS - prírodné vedy	521 b.
	chlapci	523 b.
	dievčatá	518 b.
	podiel žiakov a žiačok, ktorí dosiahli nízky benchmark	92 %
	PIRLS – čitateľská gramotnosť	
	chlapci	530 b.
	dievčatá	539 b.
	podiel žiakov a žiačok, ktorí dosiahli nízky benchmark	93 %

PVD09	Akademické výsledky študentov 15-ročných žiakov a žiačok	
Definícia	Úroveň získaných kompetencií žiakov a žiačok stredných škôl v sieti škôl a školských zariadení MŠVVaŠ SR vyjadrených podľa skóre medzinárodného certifikovaného merania vzdelávania, v kontexte SR: - PISA (čitateľská gramotnosť), - PISA (matematická gramotnosť), - PISA (prírodovedná gramotnosť). - PISA (Podiel žiakov a žiačok, ktorí nedosiahnu úroveň 2 v čitateľskej gramotnosti) - PISA (Podiel žiakov a žiačok, ktorí nedosiahnu úroveň 2 v matematickej gramotnosti) - PISA (Podiel žiakov a žiačok, ktorí nedosiahnu úroveň 2 v prírodovednej gramotnosti)	
Odôvodnenie	Osvojenie kompetencií a zručností, ktoré umožnia zapojenie žiakov a žiačok do spoločnosti a uplatnenie sa na trhu práce je samotným cieľom vzdelávacieho procesu. Hodnotenie úrovne osvojených kompetencií je zároveň hodnotením kvality vzdelávania – resp. jej časti (podľa predmetu testovania a formy overovania). Vplyv sociálneho zázemia na výkon žiakov a žiačok predstavuje dôležitý ukazovateľ informujúci o tom, ako školský systém dokáže kompenzovať negatívne vplyvy sociálneho zázemia.	
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	Skóre prevzaté z hodnotiacich správ k výsledkom riešiteľov a riešiteľiek testov. Benchmark: priemer krajín OECD	
Zdroj dát	Správy zverejnené Národným ústavom certifikovaných meraní vzdelávania: https://www.nucem.sk/sk/merania/medzinarodne-merania/pisa	
Posledná aktualizácia dát	2018	
Dezagregácia	Podľa pohlavia	
Komentáre a poznámky	Meranie PISA vzhľadom na svoj dizajn na rozdiel od celoštátnych meraní umožňuje porovnávať výsledky žiakov a žiačok v čase, zároveň umožňuje sledovanie vplyvu socioekonomického zázemia žiakov a žiačok na akademické výsledky.	
Vyhodnotenie	PISA – čitateľská gramotnosť	458 b.
	chlapci	441 b.
	dievčatá	475 b.
	PISA – matematická gramotnosť	486 b.
	chlapci	488 b.
	dievčatá	484 b.
	PISA – prírodovedná gramotnosť	464 b.
	chlapci	461 b.
	dievčatá	467 b.
	PISA – podiel žiakov, ktorí nedosiahli úroveň 2 v čitateľskej gramotnosti	31,4 %

	chlapci	38,4 %
	dievčatá	24,5 %
	PISA – podiel žiakov, ktorí nedosiahli úroveň 2 v matematickej gramotnosti	25,1 %
	chlapci	25,4 %
	dievčatá	24,8 %
	PISA – podiel žiakov, ktorí nedosiahli úroveň 2 v prírodovednej gramotnosti	29,2 %
	chlapci	31,1 %
	dievčatá	27,5 %
	ESCS index	0,2

PVD10 Úroveň kompetencií žiakov a žiačok ZŠ a SŠ v oblasti ľudských práv	
Definícia	Úroveň získaných kompetencií žiakov a žiačok na výstupe zo ZŠ a na výstupe zo SŠ vzdelávania v oblasti kompetencií pre demokratickú kultúru alebo špecificky ľudských práv
Odôvodnenie	Osvojenie kompetencií v oblasti ľudských práv a v širšom chápaní kompetencií pre demokratickú kultúru je jedným zo záväzkov zabezpečenia práva na vzdelanie. Štát má zabezpečiť také vzdelávanie, ktoré poskytne žiakom a žiačkam dostatočné informácie o ich ľudských právach, prostredie a podmienky pre rozvoj k hodnotám ľudských práv a zručnosti smerujúce k angažovanosti pre podporu a ochranu ľudských práv.
Metóda výpočtu/stanovenia hodnoty	N/A
Zdroj dát	N/A
Posledná aktualizácia dát	N/A
Dezagregácia	N/A
Komentáre a poznámky	
Vyhodnotenie	N/A